

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

EUROPOS STUDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

AUGUSTAS VIŠOCKAS

II kurso studentas

**RINKĖJŲ ELGSENOS KAITUMO AIŠKINIMO ANALIZĖ RINKIMUOSE Į
EUROPOS PARLAMENTĄ 1984-2014 M.**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas Mažvydas Jastramskis

Vilnius, 2016 m.

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas (*Rinkėjų elgsenos kaitumo aiškinimo analizė rinkimuose į Europos parlamentą 1984-2014 m.*) yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Augustas Visockas

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Visockas A. Rinkėjų elgsenos kaitumo aiškinimo studija 1984-2014 m. rinkimuose į Europos parlamentą: Europos studijų specialybė, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas Mažvydas Jastramskis. – V., 2016. – 71 p.

Reikšminiai žodžiai: regresinė analizė, tiesinė regresija, daugialypė regresija, paprasta regresija, rinkėjų elgsenos kaitumas, „antriniai“ rinkimai, institucinis aiškinimas, ekonominis aiškinimas, demokratijos „inauguracijos“ aiškinimas, rinkimai į Europos parlamentą, Europos Sąjunga, Europos Sąjungos šalys narės, efektyvios partijos, indeksas, BVP pokytis, nedarbo lygis, regionai.

Šiame darbe nagrinėjamas rinkėjų elgsenos kaitumas 1984-2014 m. rinkimuose į Europos parlamentą visoje Europos Sąjungoje remiantis instituciniu, ekonominiu ir demokratijos „inauguracijos“ aiškinimais. Tyrimas atliekamas kiekybiniu metodu taikant daugialypės ir paprastos tiesinės regresinės analizės modelius. Tyrimo metu nustatomas ryšys tarp nepriklausomų (efektyvių partijų skaičiaus indekso (institucinio); BVP pokyčio ir nedarbo lygio (ekonominių); laikotarpio, kuomet atitinkamoje šalyje įsitvirtino demokratija (demokratijos „inauguracijos“) bei priklausomo (rinkėjų elgsenos kaitumo) kintamųjų tiek visoje sąjungoje bendrai, tiek ir atskirose jos šalyse. Remiantis atitinkamais regresinės analizės duomenimis, tyrime yra formuluojamos išvados apie nepriklausomų ir priklausomo kintamojo tarpusavio (ne)priklausomybę.

Turinys

LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	7
GRAFIKŲ SĄRAŠAS.....	8
ĮVADAS.....	10
1. TEORINIS PAGRINDAS.....	18
1.1.Rinkėjų elgsenos kaitumo teorinė apžvalga.....	18
1.2.Tyrimo tikslas ir hipotezės.....	22
2. TYRIMO METODOLOGIJA IR DUOMENYS.....	24
2.1.Tyrimo metodas.....	24
2.2.Metodo tinkamumo rodikliai.....	26
2.3.Aprašomoji statistinė analizė.....	28
3. TYRIMO REZULTATAI.....	36
3.1.Efektyvių partijų skaičiaus indekso, BVP pokyčio ir nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES- daugialypės tiesinės regresijos modelis.....	36
3.2.Efektyvių partijų skaičiaus indekso, BVP pokyčio ir nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse- daugialypės tiesinės regresijos modelis.....	37
3.3.Efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES- paprastos tiesinės regresijos modelis.....	40
3.4.BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES- paprastos tiesinės regresijos modelis.....	41
3.5.Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES – paprastos tiesinės regresijos modelis.....	44
3.6.Regiono įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES.....	46
3.7.Efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse – paprastos tiesinės regresijos modelis.....	47
3.8.BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse – paprastos tiesinės regresijos modelis.....	49
3.9.Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse – paprastos tiesinės regresijos modelis.....	52
4. EMPIRINIAI ATRADIMAI.....	54
IŠVADOS.....	57
PRIEDAI.....	60
Priedas nr. 1.....	60

Priedas nr. 2.....	61
Priedas nr. 3.....	62
Priedas nr. 4.....	63
LITERATŪROS SAĶAŠAS.....	64
SUMMARY.....	69

Lentelių sąrašas

LENTELĖ 1. Efektyvių partijų skaičiaus indekso, BVP pokyčio ir nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES.....	37
LENTELĖ 2. Efektyvių partijų skaičiaus indekso, BVP pokyčio ir nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse.....	38
LENTELĖ 3. Efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES.....	40
LENTELĖ 4. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES...	42
LENTELĖ 5. Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES.....	44
LENTELĖ 6. Efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse.....	47
LENTELĖ 7. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse.....	49
LENTELĖ 8. Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse.....	52
LENTELĖ 9. Rinkėjų elgsenos kaitumas EP rinkimuose 1984-2014 m. atskirose ES šalyse, proc..	60
LENTELĖ 10. Efektyvių partijų skaičiaus indeksas EP rinkimuose 1984-2014 m. atskirose ES šalyse.....	61
LENTELĖ 11. BVP augimo tempas lyginant priešrinkiminius metus su rinkiminiais 1984-2014 m. atskirose ES šalyse, proc.....	62
LENTELĖ 12. Nedarbo lygis 1984-2014 m. atskirose ES šalyse, proc.....	63

Grafikų sąrašas

GRAFIKAS 1. Rinkėjų elgsenos kaitumo bendras vidurkis ir standartinis nuokrypis visu 1984-2014 m. laikotarpiu ir atskirais rinkiminiais metais, proc.....	29
GRAFIKAS 2. Rinkėjų elgsenos kaitumo bendras vidurkis EP rinkimuose VE, PE ir VRE šalyse 1984-2014 m., proc.....	30
GRAFIKAS 3. Efektyvių partijų skaičiaus indekso bendras vidurkis ir standartinis nuokrypis visu 1984-2014 m. laikotarpiu ir atskirais rinkiminiais metais.....	31
GRAFIKAS 4. Efektyvių partijų skaičiaus indekso bendras vidurkis EP rinkimuose VE, PE ir VRE šalyse 1984-2014 m.....	32
GRAFIKAS 5. BVP augimo tempo bendras vidurkis ir standartinis nuokrypis visu 1984-2014 m. laikotarpiu ir atskirais rinkiminiais metais, proc.....	33
GRAFIKAS 6. BVP augimo tempo bendras vidurkis EP rinkimuose VE, PE ir VRE šalyse 1984-2014 m., proc.....	33
GRAFIKAS 7. Nedarbo lygio bendras vidurkis ir standartinis nuokrypis visu 1984-2014 m. laikotarpiu ir atskirais rinkiminiais metais, proc.....	34
GRAFIKAS 8. Nedarbo lygio bendras vidurkis EP rinkimuose VE, PE ir VRE šalyse 1984-2014 m., proc.....	35
GRAFIKAS 9. Efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984 m. rinkimuose į EP visoje ES.....	41
GRAFIKAS 10. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1999 m. rinkimuose į EP visoje ES, proc.....	43
GRAFIKAS 11. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 2009 m. rinkimuose į EP visoje ES, proc.....	43
GRAFIKAS 12. Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 2004 m. rinkimuose į EP visoje ES, proc.....	45
GRAFIKAS 13. Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 2014 m. rinkimuose į EP visoje ES, proc.....	46
GRAFIKAS 14. Regiono įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES.....	47
GRAFIKAS 15. Efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu Graikijoje.....	49
GRAFIKAS 16. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu Nyderlanduose (išėmus 2009 m.), proc.....	51
GRAFIKAS 17. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu Ispanijoje (išėmus 2009 m.), proc.....	51

GRAFIKAS 18. Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu Graikijoje, proc.....	53
--	----

ĮVADAS

Labai plačiai šiuolaikiniuose lyginamuosiuose partinės sistemos darbuose taikoma rinkėjų elgsenos kaitumo (angl. *Electoral volatility*) sąvoka savo amžiumi yra pakankamai jauna. Pirmasis ją ir jos kiekybinį matavimo būdą tik 1979 m. savo darbe suformulavo danų akademikas M. N. Pedersen¹. Ligi tol didžiajai autorių grupei, nagrinėjančiai partines sistemas Vakarų Europos šalyse, mažai polemizuojančią ir iš esmės sutinkant su klasikine dar XX a. 7 dešimtmetyje S. M. Lipset ir S. Rokkan suformuluota socialinių takoskyrų (angl. *Social cleavages*) teorija², M. N. Pedersen darbas pasirodė kaip bene pirmoji rimta kritinė šios teorijos tinkamumo aiškinant partines sistemas Vakarų Europoje studija. Turinti aiškius kiekybinius rinkėjų elgsenos kaitumo matavimo įrankius ir apeliuojanti į socialinių takoskyrų teorijos nevienodą veikimą skirtingose šalyse, M. N. Pedersen studija buvo vertinama net kaip didžiausias partinės sistemos studijoms padaręs įtaką dešimtmečio darbas³. Nagrinėdamas nacionalinius rinkimus Vakarų Europos šalyse, autorius pastebėjo, kad skirtingose šalyse rinkėjų elgsenos kaitumas pasireiškia nevienodai. Taip pat jis vis labiau auga, todėl M. N. Pedersen daro išvadą, kad dar 1968 m. suformuluota S. M. Lipset ir S. Rokkan socialinių skirčių teorija su aiškiomis ir „išaldytomis“ rinkėjų grupėmis yra linkusi prarasti savo įtaką, nes vis daugiau rinkėjų keičia savo balsavimo pasirinkimus lyginant dvejus vienas po kito sekančius rinkimus. Rinkėjų elgsenos kaitumo augimą, kartu ir socialinių skirčių įtakos mažėjimą pastebi ir kiti autoriai savo darbuose, kuriuose matomas rinkėjų elgsenos kaitumo augimas beveik visose Vakarų Europos šalyse, ypač nuo XX a. paskutiniojo dešimtmečio⁴.

Nagrinėjant rinkėjų elgsenos kaitumą, savaime iškylantis klausimas yra kodėl tai reikėtų vertinti kaip problemą, kitaip tariant, kodėl rinkėjų elgsenos kaitumas yra neigiamas reiškinys. Autorių darbuose yra pabrėžiami keli aspektai. Pirma, pasak S. Mainwaring ir M. Torcal, partinėse sistemose su dideliu rinkėjų elgsenos kaitumu yra labai neaiškūs programiniai skirtumai politinių partijų pasiūloje. Esant tokiai situacijai, partijų sėkmė vienuose rinkimuose yra lydima jų nesėkme

¹ Mogens N. Pedersen, „The dynamics of European party systems: Changing patterns of electoral Volatility.“ *European Journal of Political Research*, 7, 1979, 1-26.

Mogens N. Pedersen, „Changing Patterns of Electoral Volatility in European Party Systems: Explorations in Explanation.“ Kn. Hans Daalder ir Peter Mair (sud.), *Western European Party Systems: Continuity and Change*. London: Sage, 1983, 29–66.

² Seymour Martin Lipset ir Stein Rokkan, „Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction.“ Kn. Seymour Martin Lipset and Stein Rokkan (sud.), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: Free Press, 1967, 1-64.

³ Richard S. Katz, „The dynamics of European party systems.“ *European Journal of Political Research*, 31, 1997, 83-97.

⁴ AJ Drummond, „Electoral volatility and party decline in Western democracies: 1970–1995.“ *Political Studies*, 54(3), 2006, 628–647.

Peter Mair, „Electoral volatility and the Dutch party system: A comparative perspective.“ *Acta Politica*, 43, 2006, 235–253.

Michael Gallagher, Michael Laver ir Peter Mair, *Representative Government in Modern Europe*. New York: McGraw-Hill, 2011.

kituose, kaip ir naujų partijų trumpalaikiu populiarumo išaugimu. Tokiu atveju esant aršiai ir supanašėjusiai programinei konkurencijai piliečiams tampa sunku identifikuoti skirtingas partijas ir taip ideologizuotis su jomis stabiliai jas palaikant⁵. Antra, aukštas rinkėjų elgsenos kaitumas sukuria didelį rinkiminių pasekmių neaiškumą ir taip silpnina patį demokratinį režimą iš vidaus⁶. Neaiškios rinkiminės pasekmės čia yra siejamos su stabilios valdančiųjų koalicijos suformavimu ir aiškios politikos su programinėmis nuostatomis įgyvendinimu, kurių nebuvimas esant dideliame rinkiminiame svyravime gali silpninti pačią partinę sistemą iš vidaus. Taip pat didelis rinkėjų elgsenos kaitumas sumažina naujų partijų atėjimo į valdžią kaštus ir taip didina charizmatinėmis personalijomis paremtų partijų galimybę dalyvauti potencialiai nestabilios vyriausybės veikloje⁷. Trečia, didelis rinkėjų elgsenos kaitumas įtakoja politinio elito strateginius paskaičiavimus pateikiant konkrečius kandidatus į politinius postus ir taip formuojant strateginę piliečių balsavimo elgesį⁸. Dėl silpnai institucionalizuotų sistemų informaciniai kanalai ir jų patikimumas čia tampa mažiau aiškūs ir rinkėjai turi mažai informacijos apie tikėtinas pasekmes⁹.

Mikro (individualaus) lygmens teoriniuose darbuose partinė identifikacija yra vienas svarbiausių rodiklių¹⁰, paaiškinančių galimą rinkėjų elgsenos kaitą balsavimo metu. Pasak šios prieigos autorių, kuo rinkėjai save labiau tapatina su tam tikra partija ir ideologija, tuo jie yra mažiau linkę keisti savo sprendimą balsavimo metu. Be to, politinis požiūris taip pat yra svarbus faktorius, lemiantis rinkėjų elgseną. Mokslininkai sutinka, kad nepasitenkinimas politika yra susijęs su aukštu rinkėjų elgsenos kaitumu. Siedamas nepastovius rinkėjus su mažesniu pasitenkinimu ir pasitikėjimu tiek politinėmis institucijomis, tiek ir politika apskritai, C. Zelle savo darbe mini „nepastovaus svyruojančio rinkėjo“ (angl. *Frustrated floating voter*) sąvoką¹¹. Rinkiminio elgesio keitimas balsuojant čia yra siejamas su aiškiu rinkėjo noru išreikšti protestą. Tą patvirtina ir naujausi R.J. Dalton ir P. Soderlung darbai¹². Kitas svarbus individualus aspektas, lemiantis rinkėjų

⁵ Scott Mainwaring ir M. Torcal, „Party system institutionalization and party system theory after the third wave of democratization.“ Sud. R. S. Katz ir W. Crotty, *Handbook of Political Parties*. London: Sage, 2006, 204–227.

⁶ Adam Przeworski, „Some Problems in the Study of the Transition to Democracy.“ Kn. Guillermo O’Donnell, Philippe Schmitter ir Laurence Whitehead (sud.), *Transitions from Authoritarian Rule: Prospects for Democracy*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1986, 47-63.

⁷ Scott Mainwaring ir Edurne Zoco, „Political Sequences and the Stabilization of Interparty Competition. Electoral Volatility in Old and New Democracies.“ *Party Politics*, 2007, 13(2), 155–178.

⁸ Robert Moser, „Electoral Systems and the Number of Parties in Post- Communist States.“ *World Politics* 51(3), 1999, 59–84.

Robert Moser, *Unexpected Outcomes: Electoral Systems, Political Parties, and Representation in Russia*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2001.

Giovanni Sartori, „The Influence of Electoral Systems: Faulty Laws or Faulty Method?“ Kn. Bernard Grofman and Arend Lijphart (sud.), *Electoral Laws and Their Political Consequences*. New York: Agathon, 1986, 43–68.

⁹ Mainwaring Zoco, 157-158.

¹⁰ R.J. Dalton, *The Apartisan American: Dealignment and Changing Electoral Politics*. Washington DC, USA: CQ Press, 2013.

¹¹ Carsten Zelle, „Social dealignment versus political frustration: Contrasting explanations of the floating vote in Germany.“ *European Journal of Political Research*, 27(2), 1995, 319-345.

¹² R.J. Dalton ir S. Weldon, „Public images of political parties: A necessary evil?“ *West European Politics* 28(5), 2005, 931–951.

elgsenos kaitumą, yra rinkėjų amžius. Autoriai savo darbuose pastebi, kad rinkėjų elgsena stabilizuojasi su amžiumi¹³, t.y., pasak autorių, senesni rinkėjai yra stabilesni nei jaunesni visų pirma dėl jų didesnio prisirišimo prie konkrečių politinių partijų.

Be ką tik trumpai aptartų mikro lygmens studijų, rinkėjų elgsenos kaitumą aiškinančių ir vertinančių darbų yra atlikta išties nemažai, tačiau bene visi iš jų nagrinėja nacionalinio lygmens rinkimus (t.y., daugiausia rinkimus į nacionalinį parlamentą (toliau- NP). Savo ruožtu, nors studijų apie Europos parlamento (toliau- EP) rinkimus ir jų rezultatus yra atlikta nemažai, tačiau iki šiol yra vos keli darbai, kuriuose būtų matomas rinkėjų elgsenos kaitumo vertinimas rinkimuose į EP tiek laike (lyginant rinkimus), tiek ir erdvėje (skirtingose šalyse). Visgi ir šiuose darbuose rinkėjų elgsenos kaitumas yra matuojamas tiek rinkimuose į EP, tiek ir NP lyginant juos tarpusavyje taip siekiant atsakyti į svarbiausius tuose tyrimuose užsibrėžtus klausimus. Vienas iš tokių darbų- D. Caramani studija, nagrinėjanti 1979-2004 m. rinkimus į EP ir lyginanti jų rezultatus su rinkimais į NP. Joje autorius, lygindamas rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į NP ir EP, papildė „antrinių“ rinkimų teorijos (teigiančios, kad rinkimus į EP reikia vertinti nacionaliniu, o ne europiniu kontekstu- apie tai plačiau išdėstoma sekančiose pastraipose) svarbą, akcentuodamas visų pirma nacionalinių klausimų įtaką vertinant rinkimus į EP¹⁴. Įdomu tai, kad savo darbe D. Caramani rinkėjų elgsenos kaitumą nagrinėja ir lygina ne tik rinkimuose į EP ir NP, bet kartu ir mišriuose rinkimuose (tai yra rinkėjų elgsenos kaitumas lyginant paskutiniuosius rinkimus į EP (NP) su paskutiniaisiais rinkimais į NP (EP)). Kadangi tarp šių trijų nepasirodė reikšmingų rinkėjų elgsenos kaitumo, išreikšto procentais, skirtumų, tai autorius prieina išvados, kad „europietiškoji“ (EP rinkimų) partinė sistema per 25 metų laikotarpį (autorius nagrinėja 1979-2004 m. rinkimų į EP rezultatus) netapo nulemta Europos integracijos dimensijos, bet išlaikė klasikinę kairės- dešinės liniją, taikomą rinkimams į nacionalinį parlamentą, ir taip iki šiol vertinama kaip nacionalinių rinkimų refleksija. Kitame- S. Hix ir M. Marsh- darbe autoriai pastebi, kad 1979-2004 m. rinkimų į EP modelio rinkėjų elgsenos kaitumą 40 proc. paaiškina „antrinių“ rinkimų teorija, kitaip tariant, balsų protestas ir balsų perėjimas iš didelių ir vyriausybinių partijų į mažas ir opozicines partijas, o ne negatyvi reakcija į pačią ES, EP frakcijų ar išrinktų konkrečių partijų visų pirma kaip EP, o ne

P. Soderlund, „Retrospective voting and electoral volatility: A Nordic perspective.“ *Scandinavian Political Studies* 31(2), 2008.

¹³ DF. Alwin ir JA. Krosnick, „Aging, cohorts, and the stability of sociopolitical orientations over the life span.“ *American Journal of Sociology*, 97(1), 1991, 169–195.

R. Dassonneville, „Questioning generational replacement: An age, period and cohort analysis of electoral volatility in the Netherlands, 1971–2010.“ *Electoral Studies* 32, 2013 37–47.

R. Gomez, „All that you can(not) leave behind: Habituation and vote loyalty in the Netherlands.“ *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 23(2), 2013, 134–153.

¹⁴ Daniele Caramani, „The Formation of European Electorate: Evidence from Electoral Volatility Measures, 1970s – 2000.“ *Working Papers, Mannheimer Zentrum fuer Europaeische Sozialforschung*, 83, 2004, 1-37.

NP atstovių, veiklą¹⁵. A. Turska- Kawa savo darbe taip pat apžvelgia rinkėjų elgsenos kaitumo specifiką rinkimuose į EP ir sieja ją su veiksniais, kylančiais iš nacionalinio, o ne europinio konteksto¹⁶.

Aptariant rinkimus į EP, vertėtų pažymėti, kad tiesioginiai rinkimai į šią europinę instituciją jau nuo pat jų pradžios 1979 m. sukėlė didelį susidomėjimą akademikų tarpe. Ne tik todėl, kad jie, kaip tiesioginiai, buvo nauji ES istorijoje, tačiau ir dėl to, kad pirmieji autorių darbai vertė susimąstyti, ar EP rinkimuose apskritai dominuoja europiniai klausimai. XX amžiaus 9 dešimtmečio pradžioje atliktas K. Reif ir H. Schmitt tyrimas¹⁷ parodė, kad rinkimams į EP vertėtų taikyti „antrinių“ rinkimų (angl. „*Second-order*“ *elections*) modelį. Šio modelio pagrindinė prielaida yra ta, kad rinkimuose į EP dominuoja nacionalinės („antrinės“), o ne europinės („pirminės“) darbotvarkės klausimai ir juose daugiau galimybių išlošti turi mažesnės partijos, kurios atima balsus iš didelių ir valdančiąją daugumą sudarančių ar joje dominuojančių tradicinių partijų. Tai lemia kelios priežastys:

1. Rinkiminio ciklo teorija- praėjus tam tikram laikui po rinkimų į NP rinkimai į EP dažnai pasižymi protesto balsavimu prieš valdančiąsias ar dideles partijas;

2. Rinkimuose į EP balsuojančiųjų skaičius yra gerokai mažesnis nei rinkimuose į NP;

3. Rinkėjai rinkimus į EP traktuoja kaip mažiau svarbius nei rinkimus į NP (vykdomoji valdžia nėra tiesiogiai sudaroma iš EP atstovų), todėl čia išsiskiria vadinamieji „strateginis“ ir „nuoširdus“ balsavimai: rinkimuose į NP rinkėjai žino, kad bus formuojama vyriausybė (skirtingai nei po rinkimų į EP), todėl, nenorėdami, kad jų balsai būtų „išekvoti“, jie balsuoja už tas partijas, kurios turi potencialą formuoti vyriausybę¹⁸. Tai yra vadinama „balsavimu, remiantis galva“ (angl. *Voting with the head*) arba „strateginiu“ balsavimu ir dažnai yra taikoma rinkimams į NP. Priešingai, „nuoširdus“ balsavimas reiškia, kad rinkėjas renkasi tą partiją, kuri yra artimiausia jo širdžiai (angl. *Voting with the heart*). Čia jau rinkėjas teikia prioritetą partijos ideologijai, o ne jos potencialiai galimybei būti valdžioje ar apskritai būti išrinktai arba ne, ir tuo remdamasis balsuoja. Papildydami šias įžvalgas, autoriai teigia, kad, remiantis šiuo požiūriu, rinkimuose į EP balsavimas už partijas, esančias nacionalinėje vyriausybėje yra tuo didesnis, kuo didesnis pasitikėjimas ja. Priešingai, opozicinės ir mažosios partijos daugiau išlošia rinkimuose į EP esant mažesniam pasitikėjimui vyriausybėje. „Nuoširdus“ balsavimas ir protesto balsavimas pasitarnauja mažųjų ir

¹⁵ Simon Hix ir Michael Marsh, „Punishment or Protest? Understanding European Parliament Elections.“ *The Journal of Politics*, 69 (2), 2007, 495-510.

¹⁶ Agnieszka Turska- Kawa, „The Specificity of Electoral Volatility in European Parliament Elections.“ *Political Preferences*, 9, 2014, 181-191.

¹⁷ K. Reif ir H. Schmitt, „Nine second-order national elections: A conceptual framework for the analysis of European election results.“ *European Journal of Political Research*, 8(1), 1980, 3–45.

¹⁸ Cliff Carrubba ir Richard J. Timpone, „Explaining Vote Switching across First- and Second- order Elections Evidence from Europe.“ *Comparative Political Studies*, 38(3), 2005, 260-281.

kraštutinių partijų naudai, nes pirmasis pasireiškia tiesiogiai (balsuojama nuoširdžiai „už“), o antrasis- netiesiogiai (balsuojama „prieš“ valdančiuosius)¹⁹.

4. EP rinkimuose mažesnės partijos gauna didesnę žiniasklaidos dėmesį nei rinkimuose į NP, todėl tampa labiau matomos ir girdimos;

5. Rinkimuose į EP esanti proporcinio atstovavimo (toliau- PA) rinkimų sistema yra palankesnė ir suteikia daugiau šansų mažoms partijoms nei rinkimuose į NP dominuojanti daugumos atstovavimo (toliau- DA) rinkimų sistema²⁰.

Bandydamas pritaikyti „antrinių“ rinkimų teoriją pirmųjų 4 rinkimų (1979, 1984, 1989 ir 1994) į EP atvejams, M. Marsh teigia, kad nors mažos partijos daugiau išlošia, o didžiosios pralošia juose, lyginant su rinkimais į NP, tačiau reikia kalbėti ir apie tai, „kokios didelės yra didelės partijos“ ir „kokios mažos yra mažos partijos“. Pasak autoriaus, reikšmingais pasirodė tie atvejai, kai didelė partija surinko 30 ir daugiau procentų ir kai maža partija surinko mažiau nei 4 procentus balsų prieš tai vykusiuose nacionaliniuose rinkimuose²¹. Rinkiminio ciklo efektas autoriaus darbe pasirodė taip pat reikšmingas, nes kuo EP rinkimai yra arčiau vidurio tarp dviejų nacionalinių rinkimų, tuo vyriausybės partijos praranda daugiau balsų. Be šio 1998 m. atlikto M. Maršo tyrimo, šią teoriją buvo bandyta patikrinti empiriškai ir viename naujausių S. Hix ir M. Maršo²² darbų, kuriame autoriai nagrinėjo 2009 m. rinkimus į EP. Jame rasta koreliacijų, kurios pagrįstų „antrinių“ rinkimų teorijos egzistavimą ir svarbą, ir nustatyta, kad didelės valdančiosios partijos (kurios surinko bent 20 proc. visų balsų paskutiniuose rinkimuose į NP) vidutiniškai prarado 5 proc. balsų sekančiuose rinkimuose į EP, kai tuo tarpu mažosios partijos kaip „žalieji“ ar euroskeptikai surinko atitinkamai vidutiniškai 2,5 proc. ir 6,7 proc. balsų daugiau lyginant su paskutiniaisiais rinkimais į NP²³. Taip pat pastebėta, kad kraštutinės (tiek kairės, tiek dešinės) partijos išlošia daugiau balsų rinkimuose į EP nei rinkimuose į NP, o tradicinės- atvirkščiai- daugiau pralošia.

Nemaža dalis akademikų dėmesį skiria rinkiminio aktyvumo aiškinimui. Viena jų grupė rinkiminį aktyvumą sieja su „antrinių“ rinkimų teorijos svarba. Nagrinėdami balsavimo rezultatus nacionaliniuose ir europiniuose rinkimuose, C. van der Eijk ir M. van Egmond savo darbe pastebi, kad mažesnis rinkiminis aktyvumas pasitarnauja dešiniųjų partijų naudai ir taip pat mažina kairiųjų

¹⁹ Jason R. Koepke ir Nils Ringe, „The Second-order Election Model in an Enlarged Europe.“ *European Union Politics*, 7(3), 2006, 341-342.

²⁰ Reif ir Schmitt.

K. Reif, „Ten second-order national elections.“ Kn. K. Reif (sud.), *Ten European elections*. Gower: Aldershot, 1985.

²¹ Michael Marsh, „Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections.“ *British Journal of Political Science*, 28 (4), 1998, 601-602.

²² Simon Hix ir Michael Marsh, „Electoral Studies. Second-order effects plus pan-European political swings: An analysis of European Parliament elections across time.“ *Electoral Studies*, 30(1), 2011, 4-15.

²³ Ten pat, 9-11.

rezultatus²⁴. Visgi svarbesnė šiam darbui autorių įžvalga ta, kad aktyvumas rinkimuose į EP yra paprastai 15-20 procentų mažesnis nei rinkimuose į NP, nes, remiantis „antrinių“ rinkimų teorijos prieiga, rinkimai į EP yra dominuojami nacionalinės darbotvarkės- partijos iškelia nacionalinius klausimus pirmiau europinių ir rinkėjai, balsuodami „nuoširdžiai“, apdovanoja arba nubaudžia jas, remdamiesi nacionaliniu, o ne europiniu klimatu²⁵. Būdamas EP, kaip „antrinių“ rinkimų teorijos, šalininku, S. Hix teigia, kad rinkimų į EP rezultatai neatspindi elektorato atsakymų į klausimus, susijusius su Europos integracijos procesu ar naryste ES, bet greičiau parodo politinių partijų kovą nacionaliniu lygmeniu. Jeigu rinkėjas rinkimus traktuoja kaip „antrinius“, tai jam nėra taip svarbu, kam atiduoti balsą, nes jis supranta, kad tai nėra nacionaliniai rinkimai, kuriuose bus formuojama vyriausybė, todėl mažas rinkiminis aktyvumas pasitarnauja „antrinių“ rinkimų teorijos naudai²⁶.

Nors ilgą laiką (ką rodo ir prieš tai aptarti darbai) buvo įprasta rinkimus į EP laikyti greta savivaldos rinkimų ir traktuoti kaip „antrinius“, t.y. tokius, kuriuose visų pirma dominuoja antraeiliai nacionaliniai (o ne pirmaeiliai europiniai) klausimai, tačiau pastaruoju metu bandoma šią teorinę prieigą redaguoti naujai autorių grupei iškeliant ir europinių, kaip „pirminių“, klausimų svarbą²⁷. Tad antroji ir vis didesnė autorių dalis, nagrinėdama balsavimo aktyvumą rinkimuose į EP, jį sieja su europiniais klausimais. Toliau bus aptariami keli tokie darbai.

Kaip pastebi D. Stockemer, remiantis Eurobarometro duomenimis, žmonės, kurie ES laiko „gėriu“, yra labiau linkę balsuoti rinkimuose į EP nei tie, kurie ją traktuoja kaip „blogį“. Tai rodo, kad balsavimas rinkimuose į EP priklauso ne tik nuo „antrinių“ rinkimų teorijoje išdėstyto nacionalinių faktorių, bet ir nuo ES piliečių pasitenkinimo sąjunga²⁸. Dar kitame darbe matoma, kad, kaip ES vertinimas, taip ir (ne)pasitikėjimas EP taip pat lemia (ne)balsavimą rinkimuose į EP. R. S. Flickiner ir D. T. Studlar darbe, nagrinėjančiame 2004 m. rinkimų į EP aktyvumą, pastebima, kad „antrinių“ rinkimų modelis yra tinkamas aiškinti rinkiminį aktyvumą toli gražu ne visoms ES šalims. Daliai jų tinkami aiškinti ir „pirminiai“ europiniai klausimai (kaip pasitikėjimas ES ar teigiamas jos vertinimas)²⁹.

²⁴ Cees van der Eijk ir Marcel van Egmond, „Political effects of low turnout in national and European elections.“ *Electoral Studies*, 26, 2007, 561-573.

²⁵ Daniel Stockemer, „Citizens' support for the European Union and participation in European Parliament elections.“ *European Union Politics*, 13(1), 2012, 28.

²⁶ Carruba ir Timpone.

²⁷ Ch. De Vreese ir HA Semetko, *Political Campaigning in Referendums: Framing the Referendum Issue*. Milton Park: Routledge, 2004.

SB.Hobolt, *Europe in Question. Referendums on European Integration*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

Gábor Tóka ir Tania Gosselin, „Persistent Political Divides, Electoral Volatility and Citizen Involvement: The Freezing Hypothesis in the 2004 European Election.“ *West European Politics*, 33(3), 2009, 608-633.

Federico Ferrara ir J. Timo Weishaupt, „Get Your Act Together: Party Performance in European Parliament Election.“ *European Union Politics*, 5, 283-306.

²⁸ Stockemer, 26-27

²⁹ Richard S. Flickinger ir Donley T. Studlar, „One Europe, Many Electorates? Models of Turnout in European Parliament Elections After 2004.“ *Comparative Political Studies*, 40(4), 2007, 398-400.

Pakankamai unikalus ir vertas dėmesio pasirodė N. Clark darbas, kuriame autorius įžvelgė, kad balsavimą EP rinkimuose ir apskritai įsitraukimą ir domėjimąsi ES veikla tarp ES piliečių lemia ir tai, kokia atitinkamoje šalyje yra valdymo santvarka. Pasak akademiko, federacinėse šalyse, kuriose yra pakankamai aiški skirtis tarp centrinio, regioninio ir vietinio lygmenų, žmonės yra labiau linkę balsuoti rinkimuose į EP ir domėtis ES. Priešingai, unitarinėse valstybėse, kuriose nacionalinė vyriausybė yra atsakinga už didžiąją dalį politikos sričių, žmonės jaučiasi nutolę nuo ES ir taip pat nevertina EP kaip reikšmingos institucijos, todėl yra linkę susilaikyti nuo balsavimo³⁰.

Nemažą vietą užima ir socioekonominiai veiksniai, kuriais aiškinami rezultatai rinkimuose į EP. C. Carruba ir R. T. Timpone darbe matoma, kad nedarbo lygis ir BVP augimas pasirodė gebantys paaiškinti „žaliųjų“ partijų pasiekimus rinkimuose į EP, bet ne rinkimuose į NP³¹. Įdomus ir vertas dėmesio pasirodė M. Bartkowska ir G. Tiemann darbas, kuriame autoriai pastebi, kad 2004 ir 2009 m. rinkimuose į EP rinkėjai balsuoja reaguodami į ekonominę situaciją šalyje. Šioje studijoje atrandama, kad tie rinkėjai, kurie paskutiniųjų 12 mėnesių situaciją iki rinkimų vertina teigiamai, yra linkę dažniau balsuoti už valdančiąsias partijas ir, priešingai, nepatenkintieji yra linkę balsuoti už opozicines³².

Dar viena autorių grupė, bandydama pritaikyti „antrinių“ rinkimų teoriją rinkimams į EP, specializuojasi ties 2004 m. Europos Sąjungos plėtra- įstojusiomis naujosiomis daugiausia Vidurio ir Rytų (toliau- VRE) šalimis. J. R. Koepke ir N. Ringe pastebi, kad „antrinių“ rinkimų teorijos modelis aiškinant šio regiono partijų rezultatus rinkimuose į EP neveikia³³. Visgi autoriai nepateikia konkretaus priežasčių rinkinio ir palieka akademinę spragą.

Kaip matoma iš viršuje pateiktų darbų, nagrinėjančių rinkimus į EP, yra pakankamai aiški tendencija rinkimus į EP vertinti iš „antrinių“ rinkimų teorinės perspektyvos. Visgi tarp darbų pasigendama tokių, kuriuose būtų vertinamas rinkėjų elgsenos kaitumas nagrinėjant rinkimų rezultatus į šią europinę instituciją. Nors įžangoje buvo paminėti keli tokie darbai, tačiau ir jie rinkimus į EP lygina su rinkimais į NP, o šiame darbe rinkimai į europinę instituciją bus įvertinami savarankiškai. Taip pat, jeigu iki šiol atliktuose rinkėjų elgsenos kaitumą aiškinančiuose darbuose matoma „antrinių“, t.y. nacionalinių rinkimų darbotvarkės, svarba, tai šiame darbe verta pažiūrėti, ar rinkėjų elgsenos kaitumo aiškinimo teorinės priegos yra tinkamos aiškinti ne tik nacionalinius rinkimus, tačiau taip pat ir rinkimus į EP bei jų rezultatus. Juolab, kad aktualu tampa ir tai, jog 2014 m. rinkimai į Europos parlamentą (toliau- EP) pasižymėjo itin skirtingu rinkėjų elgsenos kaitumu atskirose Europos sąjungos (toliau- ES) šalyse narėse. Šio darbo autoriui atlikus skaičiavimus ir

³⁰ Nicholas Clark, „The Federalist Perspective in Elections to the European Parliament.“ *Journal of Common Market Studies*, 53(3), 2015, 538.

³¹ Carrubba ir Timpone.

³² Monika Bartkowska ir Guido Tiemann, „The Impact of Economic Perceptions on Voting Behaviour in European Parliamentary Elections.“ *Journal of Common Market Studies*, 53(2), 2015, 214-215

³³ Koepke ir Ringe, 341-342.

palyginus šiuos rinkimus su 2009 m. rinkimais į EP rinkėjų elgsenos kaitumas svyravo nuo 9,5 proc. Suomijoje iki net 46-47 proc. Graikijoje ir Čekijoje. Įdomu ir tai, kad gilesnes demokratines ir partinės sistemos formavimosi tradicijas turinčiose tokiose šalyse kaip Prancūzija ar Jungtinė Karalystė rinkėjų elgsenos kaitumas siekė 24 proc., kai tuo tarpu tokiose jaunosiose su vis dar besiformuojančia partine sistema demokratijose kaip Lietuva ar Latvija jis buvo mažesnis ir lygus 19 proc. Lyginant paskutinių rinkimų į EP rinkėjų elgsenos kaitumą su paskutinių rinkimų į nacionalinį parlamentą (toliau- NP) kaitumu net 20 iš 27 šalių narių (neįtraukus Kroatijos) rinkėjų elgsenos kaitumas į EP pasirodė didesnis. Įvertinant ir tai, kad EP, kaip ES institucijos, vaidmuo su kiekviena naujai sekančia ES sutartimi didėja, o paskutiniai 2014 m. rinkimai buvo pirmieji, kuomet Europos komisijos (toliau- EK) pirmininko išrinkimas turėjo būti atsižvelgiamas į rinkimų rezultatus, tai rodo, kad EP rinkimų rezultatai tampa vis labiau reikšmingi pačios sąjungos kaip politinės institucijos funkcionavimui, o šiame tyrime atliekama rinkėjų elgsenos kaitumo studija savo ruožtu įvertintų rinkiminių rezultatus kaip vieną svarbiausių institucijos funkcionavimą užtikrinančių stabilumo garantų. Tad šiame darbe būtų įdomu ir naudinga pasižiūrėti, ar apskritai galima prognozuoti rinkimus į EP remiantis klasikinėmis rinkėjų elgsenos kaitumą aiškinančiomis teorinėmis priegomis (institucine, ekonomine ir demokratijos „inauguracijos“- jos bus aptartos plačiau tolesniame skyriuje), kurios yra taikomos nagrinėjant nacionalinių rinkimų rezultatus ir akcentuojant rinkėjų elgsenos kaitumą. Taip pat šiuo darbu bus bandoma prisidėti prie EP kaip „antrinių“ rinkimų empirinių studijų ir patvirtinti arba paneigti vyraujančios nacionalinės darbotvarkės svarbą prognozuojant rinkimų į EP rezultatus.

Tad šio tyrimo tikslas yra nustatyti, ar galima prognozuoti rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į EP 1984-2014 m. laikotarpiu skirtingose šalyse remiantis klasikinėmis mokslininkų išgrynintomis rinkėjų elgsenos kaitumą aiškinančiomis teorinėmis priegomis. Tyrime bus įtrauktos visos šalys, kuriose rinkimai vyko nagrinėjamu 1984-2014 m. laikotarpiu, išskyrus Kroatiją. Tyrimo tikslui pasiekti bus iškeliami šie uždaviniai:

1. Susisteminti akademinis mokslininkų darbus, nagrinėjančius rinkėjų elgsenos kaitumą ir jį lemiančias priežastis;
2. Remiantis akademinė literatūra suformuluoti aiškų teorinį šio darbo pagrindą, kartu nustatyti rinkėjų elgsenos kaitumą aiškinančias teorines prieigas (institucinė, ekonominė ir demokratijos „inauguracijos“), apsibrėžti kintamuosius ir išsikelti aiškias tyrimo hipotezes;
3. Naudojantis kiekybiniu metodu ir regresijos modeliu statistinės analizės programos (SPSS) pagalba nustatyti ryšį tarp nepriklausomų (institucinė, ekonominė ir demokratijos „inauguracijos“ teorinės prieigos) ir priklausomo (rinkėjų elgsenos kaitumas rinkimuose į EP 1984-2014 m.) kintamojo;
4. Paaiškinti to ryšio (ne)buvimą.

Šio tyrimo objektas- rinkėjų elgsenos kaitumo 27 ES šalyse 1984-2014 m. rinkiminiu laikotarpiu (ne)priklausomybė nuo institucinių, ekonominių ir demokratijos „inauguracijos“ veiksmų.

1. TEORINIS PAGRINDAS

Šioje dalyje apžvelgiamas rinkėjų elgsenos kaitumo aiškinimo teorinis pagrindas, kuris pritaikomas šiam tyrimui- pristatoma rinkėjų elgsenos kaitumo teorinė dalis ir akcentuojamos teorijos, kuriomis remiantis iki šiol buvo aiškinamas rinkėjų elgsenos kaitumas skirtinguose regionuose ar šalyse.

1.1.Rinkėjų elgsenos kaitumo teorinė apžvalga

Rinkėjų elgsenos kaitumas plačiai nagrinėtas ne tik Vakarų Europoje (toliau- VE)³⁴, tačiau ir tokiuose regionuose kaip Lotynų Amerika³⁵ ar Vidurio ir Rytų Europa (toliau- VRE)³⁶. Pastebėta, kad nuo XX a. paskutiniojo dešimtmečio pradžios naujai susikūrusiose VRE šalyse jau nuo pirmųjų rinkimų į nacionalinius parlamentus buvo pastebimas didelis rinkėjų elgsenos kaitumas, kuris išliko iki šiol³⁷. VE šalyse, kaip pastebi nemaža dalis autorių³⁸, XX a. paskutiniajame dešimtmetyje iškilęs naujas populistinės ir radikalių dešinės bei naujosios kairės (daugiausia „žaliųjų“) partijų bumas sukėlė daugumos autorių įvardijamą deinstitucionalizacijos bangą³⁹ su išaugusiu rinkėjų elgsenos

³⁴ L. Morlino, *Democracy between Consolidation and Crisis: Parties, Groups, and Citizens in Southern Europe*. Oxford: Oxford University Press, 1998.

G. Pridham, „Political actors, linkages and interactions: Democratic consolidation in southern Europe.“ *West European Politics*, 13(4), 1990, 103–117.

Alessandro Chiaramonte ir Vincenzo Emanuele, „Party system volatility, regeneration and de-institutionalization in Western Europe (1945–2015).“ *Party Politics*, 1–13, 2015.

³⁵ S. Mainwaring ir TR. Scully, *Building Democratic Institutions: Party Systems in Latin America*. Stanford: Stanford University Press, 1995.

O. Sanchez, „Party non-systems: A conceptual innovation.“ *Party Politics* 15(4), 2005, 487–520.

³⁶ Be'rtua F Casal, „Party systems and cleavage structures revisited: A sociological explanation of party system institutionalization in East Central Europe.“ *Party Politics*, 20(1), 2014, 16–36.

R. Rose ir N. Munro, *Parties and Elections in New European Democracies*. Colchester: ECPR Press, 2005.

M. Tavits, „The development of stable party support: Electoral dynamics in post-communist Europe.“ *American Journal of Political Science*, 49(2), 2005, 113–134.

G. Toka, „Political parties and democratic consolidation in East Central Europe. Glasgow: Centre for the Study of Public Policy, University of Strathclyde, 1995.

³⁷ Margit Tavits, „The development of stable party support: Electoral dynamics in post-communist Europe.“ *American Journal of Political Science*, 49, 2005, 283-298.

Mainwaring ir Zoco, 155–178.

³⁸ Jan-Erik Lane ir Svante Ersson, „Party System Instability in Europe: Persistent Differences in Volatility between West and East?“ *Democratization*, 14(1), 2007, 92-110.

Chiaramonte ir Emanuele, 1–13.

³⁹ Ten pat.

Be'rtua F Casal, „Post-communist politics: On the divergence (and/or convergence) of East and West.“ *Government and Opposition*, 48(3), 2013, 398–433.

kaitumu, todėl galima teigti, kad ši problema tampa ne tik jau įsisenėjusia VRE regiono, bet ir augančia VE šalių problema. Tam nemažą įtaką daro naujų efektyvių personalizuotų ar taip vadinamų „vienos problemos“ (angl. *Single issue*) partijų iškilimas, kuris reiškia tam tikrą kiekį balsų atėmimo iš tradicinių ir institucionalizuotų partijų. Kartu tai rodo ne tik vidinio, bet ir išorinio rinkėjų elgsenos kaitumo augimą, ypač VRE šalyse (kaip kad Čekijoje ar Slovėnijoje per paskutiniuosius rinkimus, taip pat šis reiškinys būdingas ir Lietuvai).

Įvade trumpai aptarus mikro (individualaus) lygmens teorines prieigas, plačiausiai rinkėjų elgsenos kaitumui aiškinti yra pasitelkiamos taip vadinamos makro lygmens teorinės prieigos. Kalbant apie jas, verta išskirti ir plačiau aptarti 4 svarbiausias:

1) *Institucinė* rinkėjų elgsenos kaitumą aiškinanti teorinė prieiga. Lyginamosios politikos studijose egzistuoja keturi nepriklausomi rinkėjų elgsenos kaitumą lemiantys instituciniai paaiškinimai:

a) Pirmasis iš jų rinkimų institucijas suvokia kaip „žaidimo taisykles“⁴⁰ ir teigia, kad jos lemia rinkimines pasekmes kartu su rinkėjų elgsenos kaitumu. K. M. Roberts ir E. Wibbels studijoje⁴¹ institucinė kaita pasirodė kaip svarbus didelį rinkėjų elgsenos kaitumą Lotynų Amerikoje lėmęs faktorius. Šiems autoriams institucinis pokytis yra operacionalizuotas didelio prieaugio ar sumažėjimo rinkėjų tarpe, naujų konstitucijų priėmimo ar vykdomosios valdžios perversmų matmuo.

b) Antrasis paaiškinimas akcentuoja partinės sistemos struktūrinę svarbą. Pabrėždamas tai, M. N. Pedersen teigė, kad augant partinės sistemos fragmentacijai rinkėjų elgsenos kaitumas taip pat didėja⁴². Kitaip tariant, kuo didesnis yra efektyvių partijų⁴³ skaičius, tuo yra mažesnė ideologinė-programinė erdvė tarp jų ir taip skirtumai tarp pačių partijų tampa mažesni. Taip esant mažiems ideologiniams skirtumams rinkėjai gali lengviau keisti savo rinkiminiuosius pasirinkimus šokinėjant nuo vienos partijos link kitos ir taip procentine išraiška didinti rinkėjų elgsenos kaitumą⁴⁴.

c) Trečiasis institucinis aiškinimas akcentuoja rinkiminės sistemos svarbą⁴⁵. S. Birch darbe pastebima, kad mišriose rinkimų sistemose partinė fragmentacija yra didesnė nei proporcinio

⁴⁰D. C. North, *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

⁴¹K. M. Roberts ir E. Wibbels, „Party systems and electoral volatility in Latin America: A test of economic, institutional, and structural explanations.“ *American Political Science Review*, 93, 1995, 575-590.

⁴²Pedersen (1983), 29-66.

⁴³Markku Laakso ir Rein Taagepera, „Effective” Number of Parties: A Measure with Application to Western Europe.“ *Comparative Political Studies*, 12, 1979, 3-27.

⁴⁴Stefano Bartolini ir Peter Mair, *Identity, Competition and Electoral Availability: The Stabilisation of European Electorates, 1885-1985*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

Kenneth M. Roberts ir Erik Wibbels, „Party Systems and Electoral Volatility in Latin America: A Test of Economic, Institutional, and Structural Explanations.“ *American Political Science Review*, 93(5), 1999, 75-90. Tavits, 283-98.

Lane ir Ersson, 92-110.

⁴⁵Adriano Pappalardo, „Electoral Systems, Party Systems. Lijphart and Beyond.“ *Party Politics*, 13(6), 2007, 721-740.

atstovavimo rinkimų sistemose⁴⁶, dėl ko ir rinkėjų elgsenos kaitumas sistemose su mišria rinkimų sistema taip pat turėtų būti didesnis. P. Mair ir S. Bartolini darbe⁴⁷ pastebėta, kad mažoritarinėse ir stipriai neproporcinėse rinkimų sistemose rinkėjų elgsenos kaitumas yra ryškesnis. Pasak autorių, tai lemia strateginio balsavimo svarba ir ryškesnis retrospektyvinis balsavimas.

d) Ketvirtasis institucinis aiškinimas akcentuoja politinės sistemos svarbą. S. Mainwaring ir E. Zoco⁴⁸ savo darbe teigia, kad dėl didelės balsų personalizacijos prezidentinėse sistemose rinkėjų elgsenos kaitumas yra didesnis nei pusiau prezidentinėse ar parlamentinėse sistemose. Tokiose sistemose yra svarbi taip vadinamų išorės arba antisisteminių veikėjų svarba, kuri galimai nulemia balsų perėjimą jų naudai, o didelis personalizacijos tokioje sistemoje vaidmuo lemia ir silpnesnius rinkėjų prisirišimus prie partijų bei taip iššaukia kaitumo padidėjimą. Priešingai, parlamentinėje sistemoje politinės partijos yra pagrindiniai žaidėjai, kurie kontroliuoja vyriausybinis vykdomuosius kanalus, o ir rinkėjai, suprasdami galimas politines pasekmes, stipriau save pozicionuoja su politinėmis partijomis ir stabiliau balsuoja rinkimuose, dėl ko ir kaitumo rodiklis yra mažesnis.

Be šių išvardintų veiksnių, dalis autorių dar įvardina ir tokius institucinius veiksnius kaip rinkiminis aktyvumas ir laikas tarp dviejų rinkimų. Pasak akademikų, didesnis rinkiminis aktyvumas reiškia, kad rinkimuose dalyvauja didesnis skaičius žmonių su silpnu partiniu prisirišimu, o mažesnis rinkiminis aktyvumas suponuoja, kad rinkimuose dalyvauja daugiausia stabilūs ir ištikimi savo partijoms rinkėjai⁴⁹, todėl pirmuoju atveju rinkėjų elgsenos kaitumas turėtų būti didesnis, o antruoju mažesnis. Savo ruožtu laikas tarp dviejų rinkimų yra svarbus tuo, kad kuo yra ilgesnis laikotarpis tarp dviejų rinkimų, tuo daugiau laiko rinkėjai turi pakeisti savo rinkiminę poziciją lyginant dvejus vienas po kito sekančius rinkimus⁵⁰.

2) *Ekonominė* rinkėjų elgsenos kaitumą aiškinanti teorinė prieiga. Pasak šios teorinės prieigos atstovų, priklausomai nuo ekonominių sąlygų šalyse, rinkėjai sekančiuose rinkimuose „apdovanoja“ arba „nubaudžia“ politines partijas, esančias valdžioje⁵¹. Šiuo atveju, „apdovanojimas“ paprastai reiškia prisirišimą prie esančių valdžioje partijų ir tolesnį jų palaikymą, o „nubaudimas“ rodo balsų

⁴⁶ S. Birch, „The effects of mixed electoral systems in Eastern Europe.“ Pranešimas konferencijoje „The annual conference of the University Association for Contemporary European Studies, Budapeštas, Vengrija, 2000 balandis.

⁴⁷ Stefano Bartolini ir Peter Mair, *Identity, Competition and Electoral Availability: The Stabilisation of European Electorates, 1885–1985*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

⁴⁸ Mainwaring ir Zoco (162)

⁴⁹ Bartolini ir Mair (1990).

⁵⁰ Sarah Birch, *Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe*. New York: Palgrave Macmillan, 2003.

⁵¹ G. H. Kramer, „Short-term fluctuations in US voting behavior, 1896-1964.“ *American Political Science Review*, 65, 1971, 131-143.

M. S. Lewis-Beck, *Economics and elections: The major Western democracies*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1998.

Karen Remmer, „The Political Impact of Economic Crisis in Latin America in the 1980s.“ *American Political Science Review*, 85, 1991, 777–800.

Roberts ir Wibbels, 575–90.

pasikeitimą opozicinių partijų naudai valdančiųjų atžvilgiu ir taip išaugusį rinkėjų elgsenos kaitumą. Daug studijų ekonominį balsavimą pagrindžia Lotynų Amerikos atveju, taip pat matoma tendencijų ir VRE tiek nacionalinio, tiek ir regioninio balsavimo lygmenimis⁵². Dalis autorių pastebi ir aiškių ekonominio balsavimo požymių JAV bei VE regionuose⁵³.

3) *Socialinių takoskyrų* teorinė prieiga, aiškinanti rinkėjų elgsenos kaitumą. Ši teorinė prieiga jungia partines sistemas su socialinių takoskyrų struktūra⁵⁴. Pasak S. M. Lipset ir S. Rokkan, partinės sistemos stabilizuojasi, nes rinkėjai ima tapatinti save su partijomis remdamiesi savo socialiniu statusu- religija, klase, gyvenvieta (miestas/ kaimas) ar kultūra (etninė dauguma/ mažuma). Dar kiti autoriai priduria, kad socialinių takoskyrų egzistavimas užtikrina visuomenės ir politinių partijų pastovumą, sustiprina politinių pasekmių nuspėjamumą ir taip prisideda prie demokratinio stabilumo stiprinimo⁵⁵. Remiantis šia teorine prieiga, labiau apibrėžtos socialinės grupės turėtų skatinti partinės sistemos stabilumą ir mažesnę rinkėjų elgsenos kaitumą šalyje. Visgi ši teorija yra labai plati ir akivaizdu, kad pamatuoti visus segmentus (klasinių, religinių, gyvenvietės ir kultūros) kaip kintamuosius reikalautų atskiro darbo, o taip pat ir patikimų duomenų surinkimas ir operacionalizavimas visose 27 šalyse narėse vargu, ar būtų įmanomas, tad šioje studijoje siekiant nesupaprastinti šios teorijos jos bus atsisakoma. Juo labiau, kad ir S. Mainwaring bei E. Zoco studijoje apie rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į NP šis aiškinimas yra supaprastinamas tik iki klasinio segmento autoriams pripažįstant, kad pastebimas prieinamų duomenų trūkumas apie kitus segmentus⁵⁶.

4) *Demokratijos „inauguracijos“* teorinė prieiga, aiškinanti rinkėjų elgsenos kaitumą. Ši teorinė prieiga yra pakankamai nauja ir išplėtotą S. Mainwaring ir E. Zoco studijoje⁵⁷. Autoriai teigia, kad rinkėjų elgsenos kaitumą lyginant atskiras šalis lemia laikas, kuomet atitinkamos šalys tapo pilnai demokratiškai „inauguruotos“, kitaip tariant, kuriose demokratija įsitvirtino valdymo sistemoje. Pasak autorių, šalys, kuriose demokratija buvo „inauguruota“ XX a. pradžioje, turi

⁵² A. C. Pacek, „Macroeconomic conditions and electoral politics in East Central Europe.“ *American Journal of Political Science*, 38, 1994, 723-744.

K. L. Remmer „The political impact of economic crisis in Latin America in the 1980s.“ *American Political Science Review*, 85, 1991, 777-800.

J. A. Tucker, *Regional economic voting: Russia, Poland, Hungary, Slovakia, and the Czech Republic, 1990-1999*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2006.

⁵³ Stanley Feldman, „Economic Self-Interest and Political Behavior.“ *American Journal of Political Science*, 26(3), 1982, 446–66.

Morris P. Fiorina, *Retrospective Voting in American National Elections*. New Haven: Yale University Press, 1981.

Michael S. Lewis-Beck, *Economics and Elections: The Major Western Democracies*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1998.

Bingham G. Powell ir Guy D. Whitten „A Cross-National Analysis of Economic Voting: Taking Account of the Political Context.“ *American Journal of Political Science*, 37(2), 1993, 391–414.

⁵⁴ Lipset ir Rokkan, 1-64.

⁵⁵ Arendt Lijphart, Ronald Rogowski, ir Kenneth R. Weaver, „Separation of Powers and Cleavage Management.“ Kn. Bert. A. Rockman ir Kenneth R. Weaver (sud.), *Do Institutions Matter? Government Capabilities in the United States and Abroad*. Washington: Brookings Institution, 1993.

⁵⁶ Mainwaring ir Zoco, 155-178.

⁵⁷ Mainwaring ir Zoco, 155-178.

stiprias partines organizacijas, o taip pat ir rinkėjai stipriau save pozicionuoja su partijomis. Šie stiprūs ryšiai ir padėjo šioms šalims išlaikyti stabilią partinės konkurencijos struktūrą. Verta pažymėti, kad savo darbe nagrinėdami ne tik Europos, bet ir likusio pasaulio šalis, autoriai kaip kintamąjį išskyrė metus, kuomet šalyje įsitvirtino demokratija. Šiame darbe bus nagrinėjama tik ES, o joje, pasak R. Dassonneville ir M. Hooghe, demokratijos įsitvirtinimo metai sutampa su išskiriamomis 3 aiškiais regionų grupėmis, kuriose demokratija įsigalėjo skirtingais laikotarpiais:

- a) Vakarų (ir Šiaurės) Europos šalys, kurios dar iki ar vos pasibaigus II pasauliniam karui tapo demokratinėmis;
- b) Pietų Europos šalys, kurios tapo demokratinėmis XX a. 7-8 dešimtmetyje subyrėjus tuometiniams autoritariniams režimams;
- c) Vidurio ir Rytų Europos šalys, kurios tapo demokratinėmis XX paskutiniojo dešimtmečio pradžioje subyrėjus komunistiniam sovietiniam režimui⁵⁸.

Pagal demokratijos inauguracijos aiškinimą, mažiausias rinkėjų elgsenos kaitumas turėtų būti Vakarų ir Šiaurės Europos šalyse, vidutinis- Pietų Europos regione, o didžiausias- Vidurio ir Rytų Europos valstybėse.

Taigi pristačius šio tyrimo teorinį pagrindą, remiantis juo sekančiame skyriuje bus išvedamas šio tyrimo tikslas ir pristatomos pagrindinės hipotezės, kurios bus empiriškai tikrinamos.

1.2. Tyrimo tikslas ir hipotezės

Kadangi prieš tai buvo pabrėžiama, kad atliktuose rinkėjų elgsenos kaitumo aiškinimo empiriniuose tyrimuose pastebimas ryšys tarp institucinių, ekonominių, socialinių skirčių ir demokratijos „inauguracijos“ veiksnių bei rinkėjų elgsenos kaitumo nacionaliniuose rinkimuose atskiruose regionuose, šio tyrimo tikslas yra patikrinti ir nustatyti, ar ir kaip bent vienas iš šių išvardintų teorinių aiškinimų (išskyrus socialinių skirčių aiškinimą dėl teorijos platumo ir duomenų nepakankamumo siekiant ją įvertinti) veikia nagrinėjant rinkimus į EP ir rinkėjų elgsenos kaitumą juose ilguoju 1984-2014 m. laikotarpiu. Kadangi šio darbo tyrimo objektas yra rinkėjų elgsenos kaitumas ir jo nagrinėjimas rinkimuose į EP ilguoju laikotarpiu, tai atitinkamai prieš tai aprašytame skyriuje apžvelgus pagrindinius rinkėjų elgsenos kaitumo aiškinimus šiame darbe bus tikrinami tokie veiksniai (nepriklausomi kintamieji), kurie įvertinami kaip galimi rinkėjų elgsenos kaitumo rinkimuose į EP aiškinimai:

- a) Remiantis prieš tai aptartu teoriniu šio darbo pagrindu, instituciniu veiksnium šiaame tyrime bus pasirinktas aprašytas partinės sistemos veiksnys, o konkrečiai- jos fragmentacijos lygis šalyje,

⁵⁸ Ruth Dassonneville ir Marc Hooghe, „Mapping Electoral Volatility in Europe An analysis of trends in electoral volatility in European democracies since 1945.“ Pranešimas konferencijoje „1st European Conference on Comparative Electoral Research.“ Sofija, Bulgarija, 2011 gruodžio 1-3d.

išreikštas efektyvių partijų skaičiumi rinkimuose. Tam pasiekti bus pasitelkiamas klasikinis Laakso-Taagepera efektyvių partijų skaičiaus indeksas. Didelis jo įvertis žymi aukšto lygio fragmentaciją partinėje sistemoje, mažas - žemo lygio fragmentaciją. Nors autoriai savo darbe išskyrė dviejų tipų efektyvių partijų skaičiaus indeksus- pagal jų santykinę surinktų balsų svorį rinkimuose ir pagal jų santykinę gautų vietų skaičių parlamente, šiame darbe paprasčiau būtų lyginti pirmuoju atveju dėl to, kad lyginant antruoju gautų vietų skaičius EP skirtųsi priklausomai nuo šalies dydžio ir populiacijos. Pagrindinis šio matavimo pliusas yra tas, kad jis yra patogus ir plačiai taikomas akademinėje bendruomenėje, o taip pat ir pakankamai lengvai išmatuojamas pasitelkiant aiškia formulę ir įvertinant santykinę kiekvienos politinės partijos svorį; rinkiminės sistemos kintamasis šiame darbe nebus tikrinamas dėl negalimo palyginamumo, nes visoje ES įtvirtinta proporcinio atstovavimo rinkiminė sistema, o politinės sistemos (prezidentinė (pusiau prezidentinė)/parlamentinė) kintamasis yra taip pat sunkiai palyginamas, nes ES yra vos 3 aiškūs pusiau prezidentinės santvarkos atvejai (Prancūzija, Portugalija ir Rumunija) lyginant su likusiais parlamentiniais.

b) Ekonominiais veiksniais šiame darbe bus pasirinkti BVP augimo pokytis lyginant priešrinkiminius ir rinkiminius metus bei nedarbo lygis rinkiminiais metais ES šalyse narėse. BVP augimo pokytis šiame darbe pasirinktas dėl to, kad tai yra labiausiai paplitęs ir dažniausiai tyrimuose taikomas veiksnys⁵⁹, todėl šiame tyrime taip pat nebus išimtis. Nedarbo lygis šiame darbe pasirinktas dėl to, kad jo veiksnys pasirodė reikšmingas aiškinant rinkėjų elgsenos kaitumą ekskomunistinėse šalyse⁶⁰, todėl šiame darbe šis veiksnys bus įvertinamas platesniu- visos ES- mastu. BVP augimo tempas lyginant rinkiminius metus su priešrinkiminiais šiame darbe pasirinktas siekiant atsižvelgti į ekonomikos augimo (kritimo) tendencijas rinkiminiais metais. Be to, rinkimai į EP vyksta ne metų gale, bet viduryje, todėl reikia atsižvelgti ne tik į rinkiminių, bet ir priešrinkiminių metų ekonominę būklę ir jos kaitą. Nedarbo lygis šiame darbe bus imamas rinkiminiais metais siekiant įvertinti jo kaitą ir galimą įtaką rinkėjų elgsenos kaitumui ilguoju laikotarpiu.

c) Remiantis R. Dassonneville ir M. Hooghe tyrimu, demokratijos „inauguracijos“ aiškinimo pagrindu bus išskiriami trys regionai: Vakarų (ir Šiaurės) Europos (Austrija, Belgija, Danija, Suomija, Prancūzija, Vokietija (Vakarų Vokietija), Airija, Italija, Liuksemburgas, Švedija, Olandija,

⁵⁹ Roberts ir E. Wibbels, 575-590.

Remmer, 777-800.

Mainwaring ir Zoco, 155-178.

Brad Epperly, „Institutions and Legacies: Electoral Volatility in the Postcommunist World.“ *Comparative Political Studies*, 44(7), 2011, 829-853.

Joseph W. Robins ir Lance Y. Hunter, „Impact of electoral volatility and party replacement on voter turnout levels.“ *Party Politics*, 18(6), 2011, 919-939.

⁶⁰ Epperly, 829-853.

Pacek 723-744.

Jungtinė Karalystė), Pietų Europos (Kipras, Graikija, Malta, Portugalija ir Ispanija) ir Vidurio ir Rytų Europos (Bulgarija, Čekija, Estija, Vengrija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Rumunija, Slovakija ir Slovėnija). Regionų išskyrimas (o ne konkrečių demokratijos įsitvirtinimo metų pateikimas skirtingose šalyse) šiame tyrime pasitelktas dėl to, kad ES demokratijos „inauguracijos“ metai atskirose šalyse leidžia aiškiai jas sugrupuoti į atskirus regionus. Šis matavimo būdas yra patogesnis tuo, kad leis palyginti ir įvertinti ne tik atskiras šalis, tačiau atlikti generalizacijas ir regioniniu lygmeniu.

Todėl, remiantis tuo, bus iškeliamos šios 4 tyrimo hipotezės:

Hipotezė 1. Kuo šalyje yra didesnis efektyvių partijų skaičiaus indeksas rinkimuose į EP, tuo rinkėjų elgsenos kaitumas toje šalyje bus didesnis (=institucinis veiksnys);

Hipotezė 2. Kuo šalyje yra didesnis BVP augimo tempas lyginant priešrinkiminius ir rinkiminius metus, tuo rinkėjų elgsenos kaitumas rinkimuose į EP toje šalyje bus mažesnis (=ekonominis veiksnys);

Hipotezė 3. Kuo šalyje yra didesnis nedarbo lygis rinkiminiais metais, tuo rinkėjų elgsenos kaitumas rinkimuose į EP toje šalyje bus didesnis (=ekonominis veiksnys)

Hipotezė 4. Kuo šalyje (regione) demokratinė sistema įsitvirtino vėliau, tuo rinkėjų elgsenos kaitumas toje šalyje (regione) rinkimuose į EP bus didesnis (=demokratijos „inauguracijos“ veiksnys).

2. TYRIMO METODOLOGIJA IR DUOMENYS

Šioje dalyje aptariama tyrime taikoma metodologija, kurioje konkrečiai pristatomas kiekybinis metodas ir regresinės analizės modelis. Vėliau bus nusakomi tyrimo duomenys ir šaltiniai, kurių pagalba jie buvo surinkti.

2.1. Tyrimo metodas

Šiame darbe bus naudojamas kiekybinis tyrimo metodas- regresinės analizės modelis. Tyrimui atlikti bus naudojama Statistical Package for Social Sciences (toliau- SPSS) statistinės analizės programa ir pasitelkiamas tiesinės regresijos modelis. Kiekybinė strategija pasirinkta dėl statistinio tyrimo pobūdžio ir kiekybiškai išreikštų duomenų, o regresinė analizė naudojama dėl kintamųjų tarpusavio priklausomybės ir tiesinio ryšio tarp jų paieškų, dėl ko konkrečiai pasirinktas tiesinės regresijos modelis. Visgi vienam iš nepriklausomų kintamųjų- demokratijos „inauguracijos“ laikui šalyje- regresinės analizės modelis nebus taikomas, nes modelį galima sukurti tik kiekybiškai išreikštiems priklausomam ir nepriklausomam kintamiesiems, o

demokratijos „inauguracijos“ laikas kaip nepriklausomas šio tyrimo kintamasis yra ne kiekybinis, o nominalus, todėl šiam kintamajam išvados bus taikomos atsižvelgiant į aprašomąją statistiką.

Tyrimo priklausomas kintamasis- 27 ES šalių rinkėjų elgsenos kaitumas, išreikštas procentais, rinkimuose į EP 1984-2014 m. laikotarpiu. Nagrinėjant kaitumą, laikotarpis imamas nuo 1984 m. dėl to, kad pirmieji rinkimai į EP vyko 1979 m., todėl tik nuo 1984 m. rinkimų galima pradėti lyginti rinkimų rezultatus ir nustatyti rinkėjų elgsenos kaitumą. Priklausomas kintamasis yra išreikštas remiantis danų akademiko M. N. Pedersen formule. Ją aptariant, bendras rinkėjų elgsenos kaitumas (angl. *Total volatility*) – agreguotas visų partijų balsų, gautų per vienus parlamento rinkimus, pokytis, lyginant su praėjusiais rinkimais, ir išreikštas procentais. Formulė: $TV = (|P_iV| + |P_jV| + |P_kV| + \dots + |P_nV|) / 2$. P_iV (P_jV , P_kV ... P_nV) čia yra partijos i (j, k, \dots, n) gautų balsų per rinkimus į EP rinkiminis pokytis lyginant su prieš tai vykusiais rinkimais į EP. Duomenys apie rinkimų į EP rezultatus bus imami iš ES kuruojamų ir nacionalinėse svetainėse prieinamų šaltinių visu 1979-2014 m. rinkiminiu laikotarpiu.

Tyrimo nepriklausomi kintamieji:

a) institucinis (efektyvių partijų skaičiaus indeksas). Siekiant surinkti duomenis apie efektyvių partijų skaičių rinkimuose į EP bus naudojama Laaksa- Taagepera sukurta efektyvių partijų indekso skaičiavimo formulė:

$$ENP = 1 / \sum (S_i)^2 + (S_j)^2 + \dots + (S_n)^2$$

ENP- efektyvių partijų skaičiaus indeksas (ang. „*Effective number of parties*“).

$1 / \sum (S_i)^2 + (S_j)^2 + \dots + (S_n)^2$ - visų rinkimuose dalyvavusių partijų (S_i, S_j, \dots, S_n) ir surinkusių bent 0,01 proc. balsų kvadratų suma, padalinta iš vieneto. Pavyzdžiui, jei rinkimuose dalyvavusios partijos atitinkamai surinko 40, 30, 15, 10 ir 5 proc., tai efektyvių partijų skaičiaus indeksas bus apskaičiuojamas taip:

$ENP = 1 / (0,4)^2 + (0,3)^2 + (0,15)^2 + (0,1)^2 + (0,05)^2 = 3,51$. Šis skaičius rodo, kad šiuose rinkimuose n partinės sistemos fragmentacijos lygis yra pakankamai žemas, o ir pačiuose rinkimuose pasirodė aiškiai dominuojančios politinės partijos, todėl ir efektyvių partijų skaičiaus indeksas yra pakankamai mažas.

b) ekonominiai (BVP pokytis ir nedarbo lygis). Siekiant surinkti duomenis apie BVP pokytį bus naudojama Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (angl. *OECD*) pateikiamame puslapyje prieinama statistinė informacija visu 1984-2014 m. laikotarpiu. Taip pat siekiant surinkti duomenis apie nedarbo lygį šalyse narėse visu 1984-2014 m. laikotarpiu bus naudojama ES kuruojamo Eurostato prieinama informacija;

c) demokratijos „inauguracijos“ laikas šalyje. Siekiant surinkti duomenis apie tai, kuomet atitinkamoje šalyje valdymo santvarka tapo pilnai demokratiška, bus remiamasi S. Mainwaring ir E. Zoco bei R. Dassonneville ir M. Hooghe atliktomis studijomis, kuriose autoriai išskyrė 3 regionus:

- 1) anksčiausiai dar iki II pasaulinio karo arba vos pasibaigus jam demokratiška tapusią Šiaurės ir Vakarų Europą;
- 2) nuo XX a. 7-8 dešimtmečio demokratinėmis ir nepriklausomomis tapusias Pietų Europos regiono šalis;
- 3) subyrėjus komunistiniam režimui nuo XX a. paskutiniojo dešimtmečio demokratišku tapusį Vidurio ir Rytų Europos regioną.

Kadangi tyrime yra iškeltos keturios hipotezės, kiekvieną iš jų bus siekiama patikrinti individualiai. Generalizacijos ir tyrimo rezultatų aptarimas bus taikomi tiek atskiroms šalims, tiek ir regionams (ypač remiantis demokratijos „inauguracijos“ hipoteze ir išskirtais 3 regionais). Iš viso bus nagrinėjamos 27 ES šalys narės ir 118 atvejų, kuomet kiekviena iš šalių dalyvavo bent dviejuose EP rinkimuose iš eilės tam, kad būtų įmanoma palyginti rezultatus ir nustatyti rinkėjų elgsenos kaitumą.

Kalbant konkrečiai apie tiesinės regresijos metodą, jame bus gaunama regresijos lygtis, susiejanti vieną priklausomą kintamąjį Y su nepriklausomais kintamaisiais X_1, X_2, \dots, X_n . Tiesinės regresijos analizės modeliu bus siekiama patikrinti, ar jis yra tinkamas atlikti statistinei analizei, taip pat išsiaiškinti, ar yra ryšys tarp priklausomo ir nepriklausomų kintamųjų, o jam esant bus siekiama sužinoti, kiek pasikeis priklausomas kintamasis (rinkėjų elgsenos kaitumas atskiroje šalyje ar regione, išreikštas procentais) vienam nepriklausomam kintamajam (pavyzdžiui, BVP pokyčiui) padidėjus vienu procentu kitiems nepriklausomiems kintamiesiems esant fiksuotiems. Taip pat tokiu atveju bus siekiama sužinoti, koks aiškinimas (o galbūt ir keli) veikia stipriausiai nagrinėjant rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į EP. Remiantis paprastos (daugialypės) regresijos lygties formule $Y=A+Bx$ (daugialypėje regresijoje: $Y=A +B_1x_1+B_2x_2+\dots+B_nx_n$ ⁶¹) bus siekiama atsakyti į prieš tai aptartus klausimus.

Konkrečiai pereinant prie modelio tinkamumo, būtų reikšminga ir verta aptarti jo kriterijus. Remiantis moksline literatūra ir studijų metu įgytomis žiniomis, pagrindiniai regresijos (tiek paprastos tiesinės, tiek daugialypės tiesinės) kriterijai bus modelio tinkamumo rodikliai ir statistinės išvados apie regresijos tiesės A ir B koeficientus.

2.2. Metodo tinkamumo rodikliai⁶²

Šiame tyrime bus naudojami tokie modelio tinkamumo rodikliai:

⁶¹ Čia y- priklausomas kintamasis, x- nepriklausomas kintamasis, a ir b- regresijos tiesės koeficientai.

⁶² Vytautas Janilionis, „Daugialypės regresinės analizės taikymas socialiniuose tyrimuose.“ Kaunas, 2013.

<http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/Janilionis_IV/jan_IV.html&course_file=jan_IV_4.html> [žiūrėta 2014 05 03].

1. Modelio apibrėžtumo koeficientas (angl. *R Squared*, R^2). Jis nurodo santykinį modelio prognozavimo pajėgumą. Jo reikšmė (0-1) mums pasako, kokį procentą priklausomo kintamojo reikšmių sklaidos regresijos modelis paaiškina, t.y., kuo reikšmė arčiau 1, tuo geriau regresijos funkcija aprašo priklausomą kintamąjį. Taikant regresinę analizę dažniausiai reikalaujama, kad $R^2 \geq 0,25$, todėl šiame tyrime tokia riba taip pat bus nustatoma. Daugialypėje tiesinėje regresijoje dėl didelio kintamųjų skaičiaus ir sąlyginai mažo imties didumo naudojamas koreguotas koeficientas (angl. *Adjusted R squared*).

2. Standartinė įverčio paklaida (angl. *Standard error of the estimate*, arba *SEE*). Ji nurodo tikėtiną paklaidą prognozuojant priklausomo kintamojo reikšmes pagal regresijos modelį. Kuo standartinė regresijos paklaida mažesnė, tuo regresijos modelis geriau apibūdina duomenis. Ji pateikiama priklausomo kintamojo matavimo vienetais. Pavyzdžiui, prezidento rinkimų rezultatams (kiek procentų gaus valdančiųjų kandidatas) skirto prognozuoti regresijos modelio SEE yra lygus 3. Tai reiškia, jog tikėtina prognozės paklaida yra +/- 3 procentai.

3. Liekamųjų paklaidų nepriklausomumas. Liekamosios paklaidos parodo, kiek stebėtoji priklausomo kintamojo reikšmė skiriasi nuo reikšmės, kurią gautume prognozuodami pagal regresijos tiesę. Kuo didesnės liekamosios paklaidos, tuo didesnis skirtumas tarp prognozuojamos Y reikšmės ir stebimos Y reikšmės, kai X įgyja n-tąją reikšmę. Liekamųjų paklaidų nepriklausomumo įvertinimui skirta Durbino ir Vatsono (angl. *Durbin-Watson*) statistika. Ji kinta nuo 0 iki 4: kuo arčiau dviejų, tuo mažiau tikėtina, kad paklaidos yra priklausomos.

4. Statistinės išvados apie A ir B koeficientus. Ieškant paprastos (daugialypės) tiesinės regresijos funkcijos tikrinama hipotezė apie regresijos tiesiškumą. Regresijos lygties $Y=A+Bx$ (daugialypės regresijos $Y=A+B_1x_1+B_2x_2+\dots+B_nx_n$) koeficientai A ir B leidžia prognozuoti vidutines Y reikšmes fiksuotoms nepriklausomų kintamųjų reikšmėms. Prognozavimą nusako statistinio reikšmingumo (angl. *Sig*) reikšmė prie kiekvieno iš koeficientų. Reikalaujama, kad $Sig \leq 0,05$, todėl šiame tyrime bus naudojama tokia riba.

5. Išskirtys. Išskirtimis yra laikomi tie stebėjimo atvejai, kurie keičia regresijos modelio prognozavimą, ir kai imties didumas nedidelis, tai net ir vienas, labai nuo kitų besiskiriantis stebėjimas gali statistiškai reikšmingai pakeisti regresijos tinkamumo rodiklius ir lygties koeficientų įverčius. Todėl reikia mokėti rasti duomenų išskirtis ir po to išsiaiškinti, ką tos išskirtys įtakoja. Šiame tyrime regresijos modeliai bus kuriami pašalinus išskirtis.

6. Daugialypėje tiesinėje regresijoje išvados apie multikolinearumą (nepriklausomi kintamieji turi tarpusavyje nekoreliuoti). Dalinės koreliacijos atskleidžia Y priklausomybę nuo vieno kintamojo, kai eliminuojama likusių kintamųjų įtaka. Tam matuoti bus pasitelkiami VIF ir tolerancijos (angl. *Tolerance*) koeficientai. Laikantis šių dviejų kriterijų, jeigu VIF yra daugiau už 4 ir jeigu tolerancijos koeficientas yra mažiau už 0,25, tai rodo, kad nepriklausomi kintamieji per

daug tarpusavyje koreliuoja. Priešingu atveju, koreliacijos tarp nepriklausomų kintamųjų nepastebima.

2.3. Aprašomoji statistinė analizė

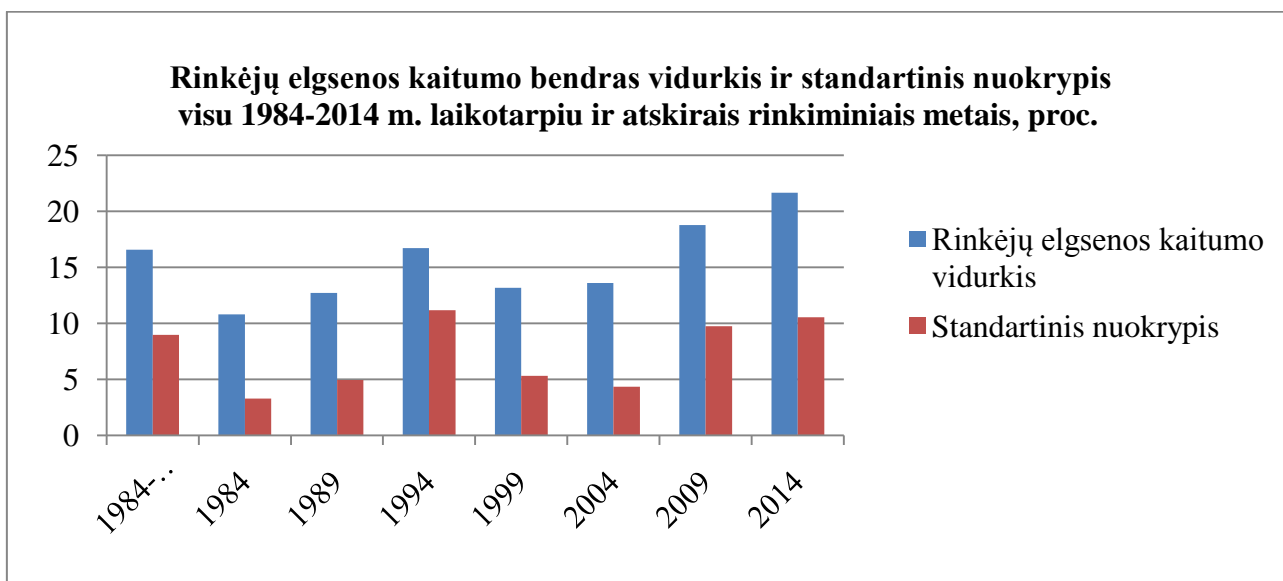
Šiame skyriuje aptariama iš aprašomosios statistikos matoma duomenų analizė, kurioje pateikiamos kylančios pirminės išvados. Jos vėliau kiekybinio metodo ir regresinės analizės modelio pagalba, remiantis prieš tai aprašytais parametrais, bus moksliskai įvertinamos akcentuojant svarbiausius modelio tinkamumo rodiklius.

Visų pirma, svarbu yra aptarti šiame tyrime apibrėžto priklausomo kintamojo- rinkėjų elgsenos kaitumo visu 1984-2014 m. laikotarpiu- duomenis, kurie yra pateikti 9 lentelėje (žr. Priedą). Žvelgiant į juos, vertėtų paminėti kelis aspektus.

Iš rinkėjų elgsenos kaitumo visoje ES aprašomųjų duomenų matyti, kad bendras rinkėjų elgsenos kaitumo vidurkis yra 16,57 proc., o standartinis nuokrypis- 8,98 proc. (žr. Grafikas 1). Pats mažiausias rinkėjų elgsenos kaitumo rodiklis užfiksuotas 2014 m. rinkimuose į EP Maltoje (2,2 proc.), o didžiausias- tais pačiais 2014 m. Čekijoje (47,69 proc.). Šios generalizacijos atrodo įdomios ir vertos dėmesio, nes esant pakankamai aukštam vidutiniam rinkėjų elgsenos kaitumui (16,57 proc.) visu 1984-2014 m. rinkiminiu laikotarpiu aiškiai išsiskiria nukrypstantys atvejai nuo vidurkio standartiniam nuokrypiui esant 8,98 proc., o tų pačių 2014 m. rinkiminiai atvejai Maltoje ir Čekijoje yra aiški to implikacija. Kitaip tariant, visu 1984-2014 m. rinkiminiu laikotarpiu skirtingi atvejai yra stipriai nukrypstantys nuo vidurkio, o tai reiškia, kad rinkėjų elgsenos kaitumas yra pakankamai skirtingas tarp skirtingų šalių narių.

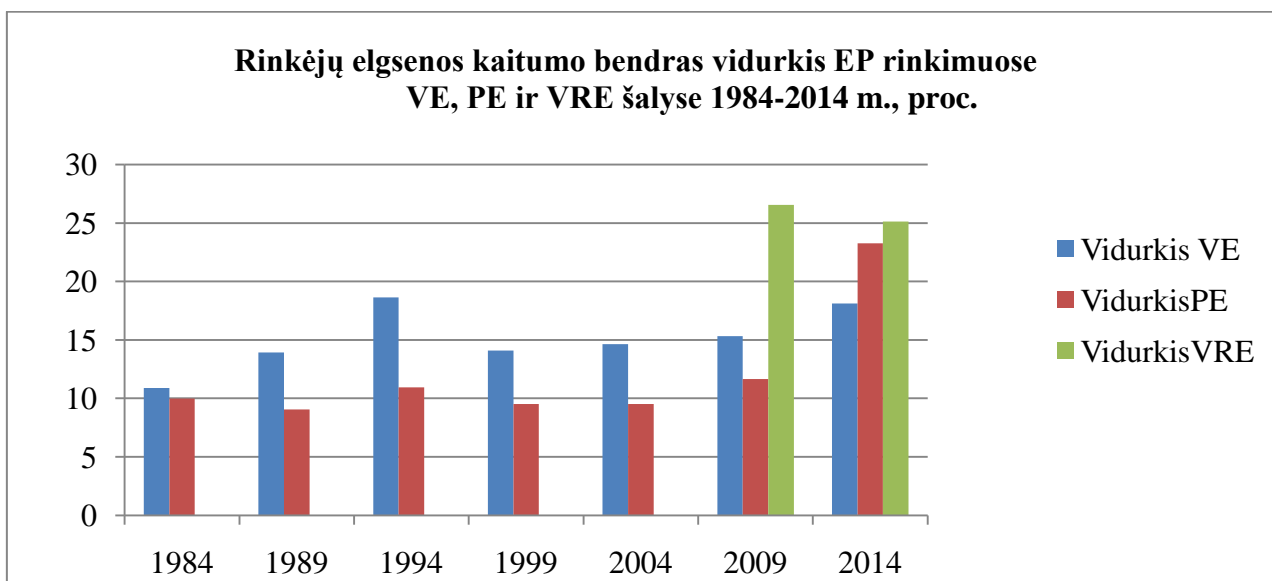
Vertinant šalis, kuriose rinkimai į EP vyko visu 1979-2014 laikotarpiu, visose iš jų (išskyrus Belgiją), rinkėjų elgsenos kaitumas 2014 m. pasirodė didesnis. Dar įdomesnis pasirodė vidurkis, kuris rodo, kad ilguoju laikotarpiu 10 ES šalių, kuriose vyko visi EP rinkimai, rinkėjų elgsenos kaitumas išaugo daugiau nei dukart nuo vidutiniškai 10,81 proc. 1984 m. iki 22,08 proc. 2014 m. Tai rodo, kad senose ES šalyse ilguoju laikotarpiu rinkėjai ėmė vis dažniau keisti savo balsavimo pasirinkimus lyginant dvejus vienas po kito sekančius EP rinkimus. Įdomu ir tai, kad nuo 2009 m. tiek rinkėjų elgsenos kaitumas, tiek ir standartinis nuokrypis nuo vidurkio stipriai išaugo ES išsiplėtus VRE regione. Remiantis rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į nacionalinius parlamentus tyrinėjančiomis teorinėmis priegomis, galima prognozuoti, kad būtent naujų VRE šalių įstojimas padarė įtaką išaugusiam rinkėjų elgsenos kaitumui ir standartiniam nuokrypiui nuo vidurkio, padidėjusiam daugiau nei dvigubai nuo 4,36 proc. iki 9,76 proc. Tą vertėtų patikrinti regionalizuojant šalis ir lyginant jų rinkėjų elgsenos kaitumo, išreikšto procentais, vidurkius, t.y. aptariant demokratijos „inauguracijos“ kintamąjį.

Grafikas 1. Rinkėjų elgsenos kaitumo bendras vidurkis ir standartinis nuokrypis visu 1984-2014 m. laikotarpiu ir atskirais rinkiminiais metais, proc.

Aptariant pirmojo iš nepriklausomų kintamųjų- demokratijos „inauguracijos“- įtaką, kaip ir buvo prognozuojama, iš 2 grafiko matyti, kad VRE šalyse rinkėjų elgsenos kaitumas yra pats didžiausias. Nors šios šalys į ES įstojo 2004 m. ir galima palyginti tik trijų rinkimų rezultatus (2004-2014 m. laikotarpiu), tačiau matomas rinkėjų elgsenos kaitumas tiek 2009 m., tiek 2014 m. rodo, kad VRE šalyse jis yra didžiausias. Šie preliminarūs iš aprašomosios statistikos kylantys duomenys tarsi ir patvirtina vieną iš hipotezių, kad rinkėjų elgsenos kaitumą lemia demokratijos „inauguracijos“ veiksnys. Visgi, skirtingai nei teigtų prieiga, PE šalyse nematyti aiškių tendencijų, kad šiame regione rinkėjų elgsenos kaitumas būtų didesnis nei VE šalyse. Priešingai, 5 šio regiono šalyse, kuriose demokratinė santvarka susiformavo vėliau nei VE šalyse, bendras vidurkis yra netgi žemesnis nei VE šalyse (išskyrus 2014 m. rinkėjų elgsenos kaitumo duomenis). Tai neleidžia patvirtinti hipotezės, tačiau negalima jos ir pilnai paneigti, nes VRE regione lyginant paskutiniuosius 3 sekusius EP rinkimus rinkėjų elgsenos kaitumas yra stabilus, tačiau aukštesnis nei VE ir PE regionuose, todėl bent iš aprašomosios analizės sekanti išvada ta, kad laikas, kuomet šalis tapo demokratine, galioja tik lyginant VE ir PE regionus su VRE regiono šalimis, bet ne šiuos tris regionus tarpusavyje.

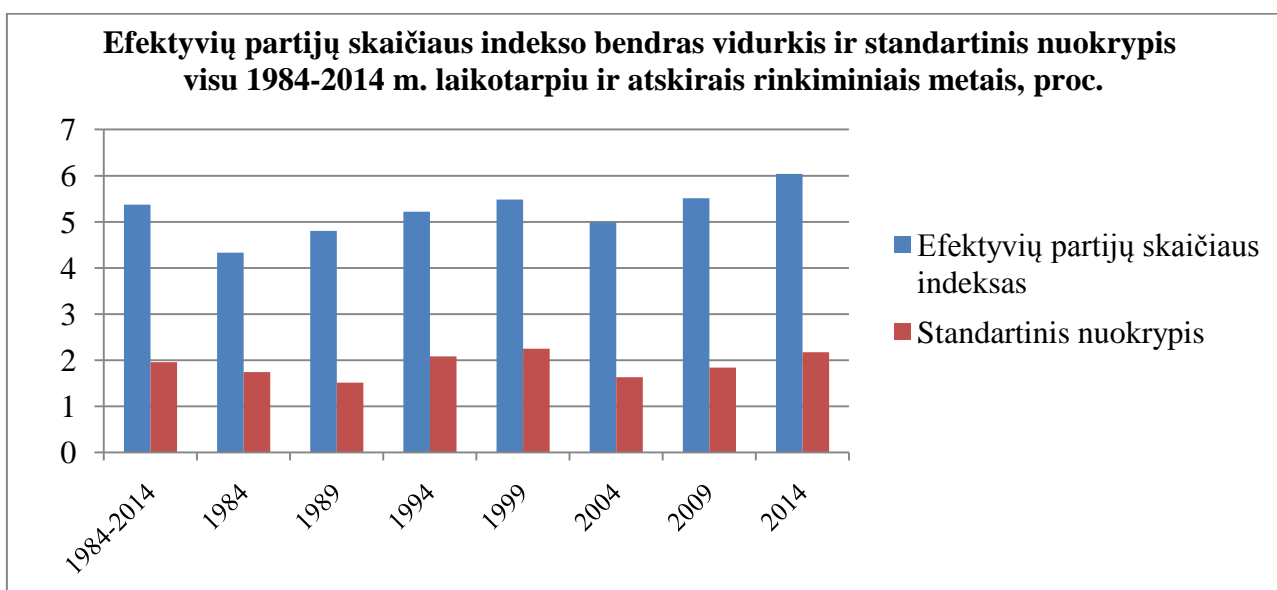
Grafikas 2. Rinkėjų elgsenos kaitumo bendras vidurkis EP rinkimuose VE, PE ir VRE šalyse 1984-2014 m., proc.

Žvelgiant į antrojo iš nepriklausomų kintamųjų- efektyvių partijų skaičiaus ir jo indekso-aprašomuosius duomenis 3 grafike, matoma, kad bendras efektyvių partijų skaičiaus indekso vidurkis yra 5,36 o standartinis nuokrypis- 1,96. Pats mažiausias efektyvių partijų skaičiaus indekso rodiklis užfiksuotas 2009 m. rinkimuose į EP Maltoje (2,16), o didžiausias- 2014 m. Belgijoje (11,76). Šios bendros tendencijos rodo, kad vidutiniam efektyvių partijų skaičiui ir jo indekso vidurkiui esant palyginti žemam standartinis nuokrypis nuo jo yra taip pat pakankamai žemas, nors yra matoma išimčių (kaip Malta ir Belgija).

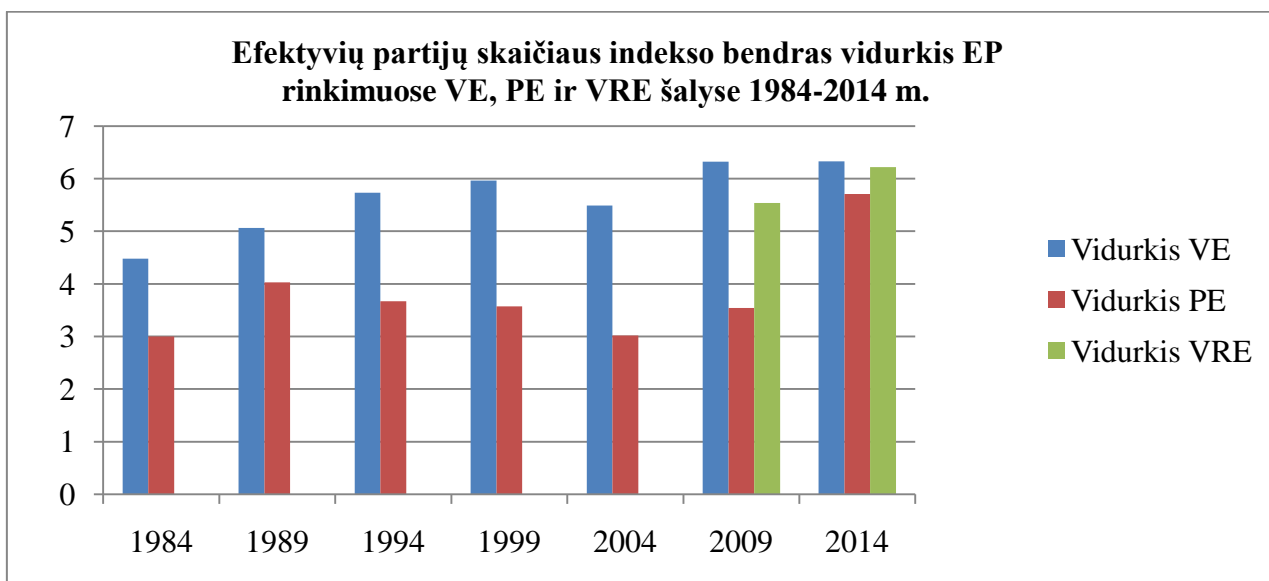
Aptariant gautus duomenis iš 27 šalių narių (žr. Lentelė 10 Priede ir Grafikas 3), galima padaryti dvi išvadas. Pirma, kaip matyti iš lentelės ir grafiko, lyginant 1984-2014 m. laikotarpio duomenis akivaizdžiai padaugėjo efektyvių partijų skaičiaus indeksas nuo vidutiniškai 4,33 1984 metais iki 6,04 2014 metų rinkimuose. Antra, peržiūrėjus atskirus rinkiminiuosius metus, matyti, kad tarp jų nėra aiškių standartinių nuokrypių nuo vidurkio (mažiausias- 1,51 1989 m., o didžiausias- 2,25 1999 m.). Taigi išaugusį bendrą efektyvių partijų skaičiaus indekso vidurkį nuo 1984 m. iki 2014 m. lydėjo pakankamai stabilus standartinis nuokrypis nuo jo, kas rodo tolygų efektyvių partijų skaičiaus indekso augimą visoje ES be aiškių nuokrypių nuo vidurkio. Žinant tai, kad rinkėjų elgsenos kaitumas taip pat augo bėgant rinkiminiams metams, tai galima daryti bent prielaidą, kad ilguoju laikotarpiu efektyvių partijų skaičiaus indeksas ir jo augimas tiesiogiai lemia rinkėjų elgsenos kaitumą ir jo augimą. Kitaip tariant, efektyvių partijų skaičiaus augimas galimai lemia tai, kad rinkėjai dažniau keičia savo balsus lyginant du vienas po kito sekančius rinkimus visoje ES.

Grafikas 3. Efektyvių partijų skaičiaus indekso bendras vidurkis ir standartinis nuokrypis visu 1984-2014 m. laikotarpiu ir atskirais rinkiminiais metais, proc.

Pakankamai įdomūs duomenys pasirodė lyginant 3 regionus tarpusavyje (žr. Grafikas 4). Suformuluotų hipotezių pagrindu būtų galima prognozuoti, kad efektyvių partijų skaičiaus vidurkis bus mažiausias VE regione, vidutinis- PE, o didžiausias- VRE regione. Visgi iš aprašomosios vidurkių statistikos matoma, kad efektyvių partijų koeficientas visada būdavo didesnis VE nei PE (netgi ir 2014 m, nepaisant to, kad efektyvių partijų koeficientas PE šalyse išaugo beveik dvigubai), o 2004 m. įstojus naujai VRE šalių bangai ir lyginant paskutiniuosius dvejus rinkimus tarp VE ir VRE šalių matoma, kad pastarajame regione efektyvių partijų koeficientas yra ne tik ne didesnis, bet netgi ir kiek mažesnis nei VE šalyse. Taip pat ir standartinis nuokrypis nuo vidurkio 2009-2014 m. mažai tepasikeitė lyginant su ankstesniu laikotarpiu. Taigi apibendrinant iš aprašomosios statistikos kylančias išvalgas galima prognozuoti, kad efektyvių partijų skaičius gali lemti rinkėjų elgsenos kaitumo išaugimą visoje sąjungoje ilguoju laikotarpiu, tačiau ne lyginant atskirus regionus tarpusavyje.

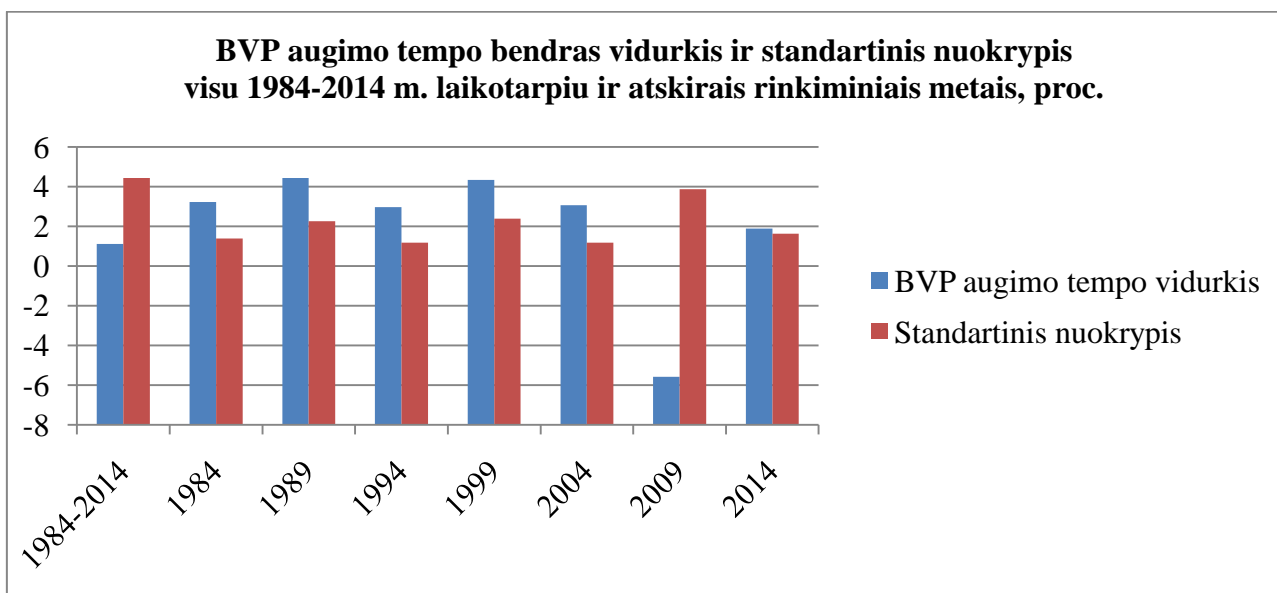
Grafikas 4. Efektyvių partijų skaičiaus indekso bendras vidurkis EP rinkimuose VE, PE ir VRE šalyse 1984-2014 m.

Žvelgiant į 3 nepriklausomo kintamojo- BVP augimo- aprašomuosius duomenis 5 grafike, matoma, kad bendras BVP augimo tempo vidurkis yra 1,12 proc., o standartinis nuokrypis- 4,43 proc. Pats mažiausias BVP augimo rodiklis užfiksuotas 2009 m. Lietuvoje (-14,8 proc.), o didžiausias- 1999 m. Airijoje (10,8 proc.). Šios bendros tendencijos rodo, kad esant pakankamai žemam vidutiniam BVP augimo tempui (1,12 proc.) visu 1984-2014 m. rinkiminiu laikotarpiu aiškiai išsiskiria nukrypstantys atvejai nuo vidurkio standartiniam nuokrypiui esant 4,43 proc., o 2014 m. ir 1999 m. duomenys atitinkamai Lietuvoje ir Airijoje yra aiški to implikacija.

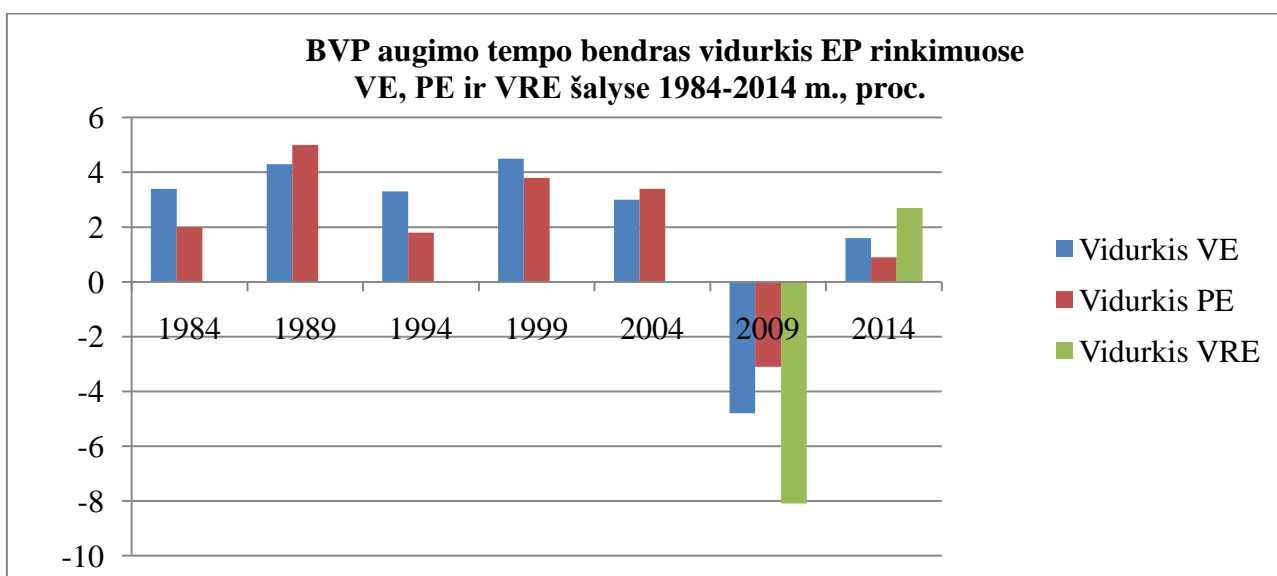
Aptariant BVP augimo kintamąjį atskirais rinkiminiais metais, matyti, kad tiek vidurkiai (nuo -5,58 proc. 2009 m. iki 4,44 proc. 1989 m.), tiek ir standartiniai nuokrypiai (nuo 1,17 proc. 1994 m. iki 3,87 proc. 2009 m.) yra pakankamai skirtingi, todėl nėra stabilumo ir prognozavimo visame regione lyginant atskirus rinkiminius metus. Galima teigti tiek, kad 11 lentelėje (žr. Priedas) pateiktuose duomenyse matyti, jog 2009 m. pasaulyje kilusios ekonominės krizės padariniai pasiekė ir Europą. Nors BVP nuosmukis buvo netolygus visose šalyse (nuo -2,3 proc. Belgijoje iki -14,8 proc. Lietuvoje), tačiau kiekvienoje iš jų (išskyrus Lenkiją) jis buvo neigiamas. Žvelgiant iš 5 grafike pateiktos aprašomosios statistikos akivaizdu, kad 2009 m. rinkimuose išaugusį vidutinį rinkėjų elgsenos kaitumą dalinai lėmė smukęs bendras BVP vidurkis šalyse narėse. Antra vertus, remiantis šiuo pastebėjimu ir siejant jį su viena iš tyrimo hipotezių, 2014 m. atsigavusias šalių ekonomikas turėjo lydėti ir sumažėjęs bendras rinkėjų elgsenos kaitumas, tačiau jis tik dar labiau išaugo. Taigi šiuo atveju galima preziumuoti, kad tik staigus ekonominis šokas gali lemti rinkėjų elgsenos kaitumo išaugimą, tačiau ne jo kilimas ar nežymūs BVP svyravimai ilguoju laikotarpiu.

Grafikas 5. BVP augimo tempo bendras vidurkis ir standartinis nuokrypis visu 1984-2014 m. laikotarpiu ir atskirais rinkiminiais metais, proc.

Iš pateiktos regioninės statistikos 6 grafike matyti, kad 2009 m. rinkimuose regionas, patyręs didžiausią BVP nuosmukį (VRE), sutapo su didžiausią rinkėjų elgsenos kaitumą turėjusiu regionu (taip pat VRE), tačiau 2014 m. jau sparčiausią vidutinį augimą užfiksavęs VRE regionas susidūrė su ta pačia didžiausią rinkėjų elgsenos kaitumą turinčia problema, todėl galima spėti, kad lyginant regionus BVP augimo dydis neturi įtakos skirtingiems jų rinkėjų elgsenos kaitumo rodikliams, tačiau nuosmukis gali juos paveikti.

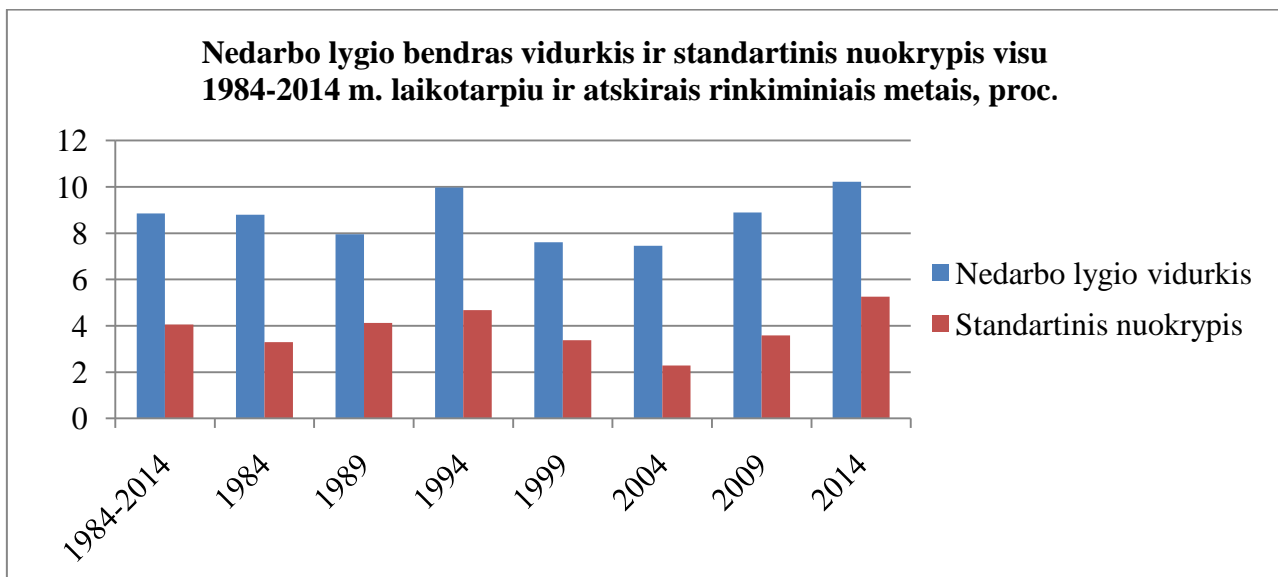
Grafikas 6. BVP augimo tempo bendras vidurkis EP rinkimuose VE, PE ir VRE šalyse 1984-2014 m., proc.

Žvelgiant į paskutiniojo nepriklausomo kintamojo- nedarbo lygio- aprašomuosius duomenis 7 grafike, matoma, kad bendras nedarbo lygio vidurkis yra 8,85 proc., o standartinis nuokrypis- 4,06 proc. Pats mažiausias nedarbo lygio rodiklis užfiksuotas 1989 m. Liuksemburge (1,8 proc.), o didžiausias- 2014 m. Graikijoje (26,5 proc.). Šios bendros tendencijos rodo, kad esant pakankamai žemam vidutiniam nedarbo lygiui (8,85 proc.) visu 1984-2014 m. rinkiminiu laikotarpiu aiškiai išsiskiria nukrypstantys atvejai nuo vidurkio (standartiniam nuokrypiui esant 4,06 proc.), o 1989 m. ir 2014 m. duomenys atitinkamai Liuksemburge ir Graikijoje yra aiški to implikacija.

7 grafike iš bendros vidurkių statistikos visoje ES matyti, kad visais rinkiminiais metais nedarbo lygio vidurkio rodiklis išsilaikė stabilus, vidutiniškai svyravo nuo 8 iki 10 procentų ir mažai tepakito. Akivaizdu, kad bent iš šių aprašomųjų duomenų sunku būtų daryti išvadas apie galimą nedarbo lygio įtaką rinkėjų elgsenos kaitumui. Visgi akcentuojant standartinį nuokrypį nuo vidurkio vertėtų pažymėti, kad jis yra pakankamai skirtingas atskirais rinkiminiais metais ir svyruoja nuo 2,28 proc. 2004 m. iki 5,25 proc. 2014 m. Tai rodo, kad nepaisant panašaus bendro nedarbo lygio vidurkio atskirais rinkiminiais metais standartinis nuokrypis, nusakantis duomenų (šiuo atveju nedarbo lygio) sklaidą apie vidurkį tarp šalių yra pakankamai didelis, todėl ir nedarbo lygio skirtumai lyginant atskiras šalis yra pakankamai dideli.

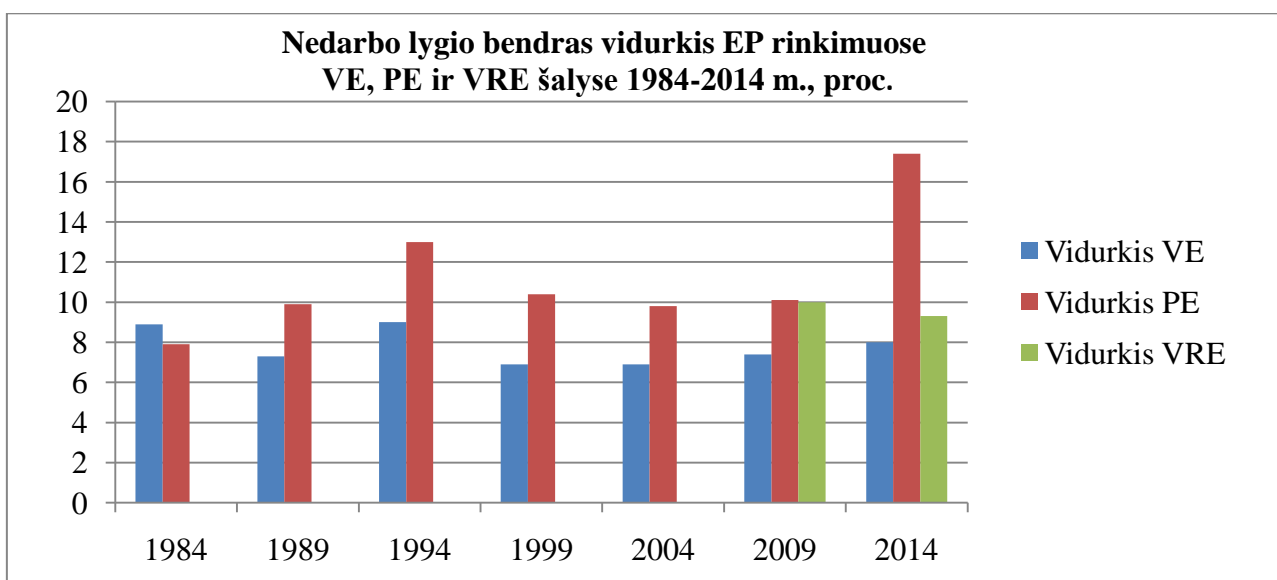
Grafikas 7. Nedarbo lygio bendras vidurkis ir standartinis nuokrypis visu 1984-2014 m. laikotarpiu ir atskirais rinkiminiais metais, proc.

Tyrinėjant kiekvieną iš regionų atskirai (žr. Grafikas 8), į akis krenta tai, jog nuo 1989 m. prisijungus Portugalijai ir Ispanijai PE regione nedarbo lygis visada išsilaikė didesnis nei VE regione. Tai nepatvirtina galimos mūsų hipotezės, nes, kaip žinia, priešingai, nei ji prognozuotų,

rinkėjų elgsenos kaitumas PE šalyse yra mažesnis nei VE regione, išskyrus 2014 m. Kalbant apie VRE regiono šalis, matyti, jog nedarbo lygis šiose šalyse tiek 2009 m., tiek 2014 m. yra stabilus ir siekia apie 10 procentų (kas yra arti ir bendro vidurkio), tačiau rinkėjų elgsenos kaitumas yra pats aukščiausias tarp visų regionų, todėl bent žvelgiant iš vidurkių statistikos nedarbo lygio veiksnys nepaaiškina tokio aukšto rinkėjų elgsenos kaitumo rodiklio šiame regione. Įdomiausias pastebėjimas iš pateiktos aprašomosios statistikos yra tas, kad 2014 m. stipriai išaugęs rinkėjų elgsenos kaitumas PE šalyse aiškiai koreliuoja su padidėjusiu nedarbo lygiu, todėl bent iš aprašomosios statistikos sekanti išvada būtų tokia, kad, kaip ir BVP atveju, matoma, kad nežymūs nedarbo lygio pokyčiai nedaro įtakos rinkėjų elgsenos kaitumui regionuose, tačiau staigus pasikeitimas (šiuo atveju nedarbo lygio išaugimas PE regione) turi aiškias pasekmes ir rinkėjų elgsenos kaitumui.

Grafikas 8. Nedarbo lygio bendras vidurkis EP rinkimuose VE, PE ir VRE šalyse 1984-2014 m., proc.

Taigi šiame skyriuje aptarti iš aprašomosios statistikos kylantys apibendrinimai leidžia atlikti tam tikras bendrines išvadas. Pirma, aprašomojoje analizėje matomas rinkėjų elgsenos kaitumo augimas 1984-2014 m. laikotarpiu rodo, kad tai tampa pakankamai opia ES, kaip politinės sistemos, stabilumo problema. Antra, šiame skyriuje aprašius kiekvieno iš nepriklausomų kintamųjų bendrą vidurkį ir standartinį nuokrypį galima daryti tam tikras išvagas, kurios leistų paaiškinti skirtingą rinkėjų elgsenos kaitumą jei ne tarp šalių, tai bent tarp regionų (atitinkamai VE, PE ir VRE). Visgi tai yra tik aprašomosios išvados, tad sekančiame skyriuje, remiantis šiame tyrime aprašytu moksliniu metodu, bus apžvelgiami ryšiai tarp priklausomo ir nepriklausomų kintamųjų, kuriais remiantis bus nusakomi pagrindiniai šio tyrimo empiriniai atradimai.

3. TYRIMO REZULTATAI

Šiame skyriuje bus pateikiama pagrindinė išvadų statistika- atskleidžiami šio tyrimo rezultatai ir, remiantis jais, sekančiame skyriuje bus pateikiami empiriniai atradimai. Pirmojoje šio skyriaus dalyje bus atliekama visų tyrime įtrauktų šalių studija 1984-2014 m. laikotarpiu bei atskirais rinkiminiais metais tikrinant visų nepriklausomų kintamųjų kartu ryšį su priklausomu kintamuoju, remiantis daugialype tiesine regresija ir jos pateikiamais rodmenimis. Antroje dalyje tokiu pačiu principu bus siekiama įvertinti kiekvieno iš nepriklausomų kintamųjų ryšį su priklausomu kintamuoju. Vertėtų pažymėti, kad tikrinant pavienius atskirų šalių modelius 2004 m. ir 2007 m. įstojusios į ES šalys narės nebuvo įtrauktos, nes šioje šalių grupėje galima palyginti tik 3- 2004 m., 2009 m. ir 2014 m.- rinkimus į EP, o iš jų gauti duomenys apie rinkėjų elgsenos kaitumą (lyginant 2004-2009 m. ir 2009-2014 m. rodiklius) neleidžia atlikti statistinės analizės, todėl šiuo atveju bus imamos 15 iš 27 iki 2004 m. įstojusių šalių. Taip pat Ispanijoje ir Portugalijoje pirmasis rinkėjų elgsenos kaitumo rodiklis imamas nuo 1989 metų, o Suomijoje, Švedijoje ir Austrijoje nuo 1999 metų dėl to, kad šios šalys įstojo vėliau už senbuves. Šio tyrimo rezultatai bus susieti su metodinėje dalyje pateiktų regresinės analizės modelio parametrų tinkamumu, kurių pagrindu bus suformuluotos atitinkamos išvados.

3.1. Efektyvių partijų skaičiaus indekso, BVP pokyčio ir nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES- daugialypės tiesinės regresijos modelis

Visų nepriklausomų kintamųjų įtakos įtraukiant juos kartu rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu ES nagrinėjant tiek visus 1984-2014 m. vykusius rinkimus kartu, tiek ir nagrinėjant kiekvienus iš rinkiminių metų atskirai, remiantis daugialypės tiesinės regresijos modeliais, nėra. Nors modelio tinkamumo rodikliai parodė statistinį reikšmingumą ir modelių prognozavimą keliuose atvejuose (žr. Lentelė 1), tačiau koeficientų skiltyje statistinės išvados apie koeficientus A ir B rodo, kad nulinės hipotezės dėl ryšio nebuvimo tarp visų nepriklausomų kintamųjų įtraukiant juos kartu ir rinkėjų elgsenos kaitumo negalima atmesti. Išėmus iš kiekvieno modelio atvejus, kurie pasirodė kaip išskirtys, kaip ir sumažinus nepriklausomų kintamųjų skaičių iki 2, stebėjimo rezultatai taip pat nepasikeitė, todėl galima teigti, kad įtraukiant visus kintamuosius kartu tiek visu rinkiminiu laikotarpiu, tiek ir atskirais rinkiminiais metais visoje ES daugialypės regresijos modeliai neparodė aiškių statistinių reikšmingumų, kurie leistų prognozuoti rinkėjų elgsenos kaitumą.

Lentelė 1. Efektyvių partijų skaičiaus indekso, BVP pokyčio ir nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES

Modelio tinkamumas						
<i>Rinkiminiai metai</i>	<i>R square</i>	<i>Adjusted R square</i>	<i>SEE</i>	<i>Durbin-Watson</i>		
1984-2014	0,256	0,237	7,84	1,97		
1984	0,509	0,264	2,83	2,5		
1989	0,219	-0,074	5,14	2,35		
1994	0,146	-0,175	12,1	2,62		
1999	0,337	0,156	4,88	2,5		
2004	0,316	0,129	4,07	2,54		
2009	0,103	-0,013	9,83	1,79		
2014	0,382	0,301	8,83	2,33		
Koeficientai*						
<i>Rinkiminiai metai</i>	<i>A koeficientas</i>	<i>B koeficientai</i>	<i>Sig. A</i>	<i>Sig. B</i>	<i>Tolerance</i>	<i>VIF</i>
1984	3,51	1,31	0,46	0,05	0,98	1,01
		0,28		0,71	0,92	1,09
		0,08		0,79	0,91	1,1
2014	-0,13	1,57	0,99	0,06	0,99	1,01
		0,72		0,53	0,89	1,13
		1,07		0,01	0,89	1,12

*- koeficientų skiltyje kiekvienuose iš rinkiminių metų pirmose B koeficientų, Sig. A, Sig. B, Tolerance ir VIF eilutėse pateikta informacija apie efektyvių partijų skaičiaus indekso, antrose eilutėse- BVP pokyčio, o trečiose eilutėse- nedarbo lygio pokyčio- kintamuosius ir jų įtaką priklausomam kintamajam.

3.2. Efektyvių partijų skaičiaus indekso, BVP pokyčio ir nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse- daugialypės tiesinės regresijos modelis

Visų nepriklausomų kintamųjų įtaka įtraukiant juos kartu rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose šalyse nagrinėjant visus 1984-2014 m. vykusius rinkimus kartu, remiantis daugialypės tiesinės regresijos modeliais, pastebima Airijoje. Nors modelio tinkamumo rodikliai parodė statistinį reikšmingumą ir modelių prognozavimą 7 šalyse narėse (žr. Lentelė 2), tačiau koeficientų skiltyje statistinės išvados apie koeficientus A ir B rodo, kad nulinę hipotezę dėl ryšio nebuvimo tarp visų nepriklausomų kintamųjų įtraukiant juos kartu ir rinkėjų elgsenos kaitumo

galima atmesti tik Airijoje. Išėjus iš kiekvieno modelio atvejus, kurie pasirodė kaip išskirtys, kaip ir sumažinus nepriklausomų kintamųjų skaičių iki 2, stebėjimo rezultatai taip pat nepasikeitė, todėl galima teigti, kad įtraukiant visus kintamuosius kartu visu rinkiminiu laikotarpiu skirtingose šalyse daugialypės regresijos modelis parodė aiškių statistinių reikšmingumų Airijoje, kurie leistų prognozuoti rinkėjų elgsenos kaitumą.

Lentelė 2. Efektyvių partijų skaičiaus indekso, BVP pokyčio ir nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse

Modelio tinkamumas						
<i>Šalis</i>	<i>R Square</i>	<i>Adjusted R square</i>	<i>SEE</i>	<i>Durbin-Watson</i>		
Belgija	0,316	-0,368	2,5	1,57		
Italija	0,528	0,056	13,71	3,12		
Liuksemburgas	0,561	0,123	3,05	1,11		
Nyderlandai	0,782	0,565	2,78	2,53		
Prancūzija	0,427	-0,146	6,53	2,54		
Vokietija	0,731	0,462	2,05	2,32		
Airija	0,996	0,991	0,41	1,95		
Danija	0,016	-0,968	8,00	2,25		
Jungtinė Karalystė	0,821	0,641	2,96	2,14		
Graikija	0,959	0,917	4,17	1,50		
Ispanija	0,862	0,655	5,86	2,45		
Portugalija	0,876	0,690	3,00	2,82		
Koeficientai*						
<i>Šalis</i>	<i>A koeficientas</i>	<i>B koeficientas</i>	<i>Sig. A</i>	<i>Sig. B</i>	<i>Tolerance</i>	<i>VIF</i>
Nyderlandai	24,44	-0,10	0,03	0,90	0,59	1,71
		-1,01		0,14	0,57	1,77
		-1,08		0,20	0,96	1,05
Vokietija	-13,26	4,92	0,22	0,07	0,48	2,09
		0,85		0,12	0,46	2,17
		0,64		0,23	0,81	1,24
Airija	-20,21	5,73	0,00	0,00	0,86	1,16
		0,65		0,00	0,78	1,28
		0,48		0,00	0,90	1,11

Jungtinė Karalystė	9,28	2,38	0,54	0,34	0,27	3,75
		1,87		0,10	0,32	3,17
		-0,77		0,32	0,62	1,61
Graikija	5,51	-7,86	0,75	0,39	0,03	34,48
		-0,80		0,40	0,47	2,12
		3,53		0,09	0,03	31,78
Ispanija	-19,34	2,40	0,22	0,49	0,38	2,63
		0,64		0,6	0,68	1,47
		1,29		0,28	0,34	2,91
Portugalija	-8,60	3,29	0,309	0,31	0,46	2,18
		-0,03		0,97	0,59	1,71
		0,83		0,37	0,33	3,08

*- koeficientų skiltyje kiekvienoje iš šalių pirmose B koeficientų, Sig. A, Sig. B, Tolerance ir VIF eilutėse pateikta informacija apie efektyvių partijų skaičiaus indekso, antrose eilutėse- BVP pokyčio, o trečiose eilutėse- nedarbo lygio pokyčio- kintamuosius ir jų įtaką priklausomam kintamajam.

Daugialypės tiesinės regresijos lygtis Airijoje 1984-2014 m. rinkimuose į EP:

$$Y = -20,21 + 5,73x + 0,65x + 0,48x$$

Išvados:

- padidėjus efektyvių partijų skaičiaus indeksui per vieną rinkėjų elgsenos kaitumas išauga 5,73 proc., kai likusieji kintamieji yra fiksuoti;
- padidėjus metiniam BVP augimo tempui rinkiminiais metais lyginant su priešrinkiminiais 1 procentu rinkėjų elgsenos kaitumas išauga 0,65 proc., kai likusieji kintamieji yra fiksuoti;
- padidėjus metiniam nedarbo lygiui 1 procentu rinkėjų elgsenos kaitumas išauga 0,48 proc., kai likusieji kintamieji yra fiksuoti.

Remiantis ką tik aptartais rezultatais, sekančiame skyriuje bus nagrinėjama kiekvieno iš nepriklausomų kintamųjų (efektyvių partijų skaičiaus indekso, BVP pokyčio ir nedarbo lygio) įtaka priklausomam (rinkėjų elgsenos kaitumui) kintamajam. Pradžioje bus siekiama nustatyti ryšį tarp priklausomo ir atskirų nepriklausomų kintamųjų tiek visu rinkiminiu laikotarpiu, tiek atskirais rinkiminiais metais visoje ES, o vėliau- visu rinkiminiu laikotarpiu atskirose šalyse narėse. Regiono (demokratijos „inauguracijos“ kintamasis) įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui apžvelgiama remiantis iš aprašomosios statistikos sekančiomis išvadomis.

3.3. Efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES- paprastos tiesinės regresijos modelis

Nors prieš tai aprašomojoje analizėje buvo padaryta prielaida apie galimą efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaką rinkėjų elgsenos kaitumui ilguoju laikotarpiu, tačiau šio kintamojo įtakos priklausomam kintamajam 1984-2014 m. laikotarpiu ES įtraukiant visus 1984-2014 m. vykusius rinkimus kartu, remiantis paprastos tiesinės regresijos modeliu, nėra. Tą rodo modelio tinkamumo rodikliai ir taip pat statistinės išvados apie koeficientus A ir B, kurios reiškia, kad nulinės hipotezės dėl ryšio nebuvimo tarp efektyvių partijų skaičiaus indekso ir rinkėjų elgsenos kaitumo negalima atmesti. Visgi vertėtų pažymėti, kad efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka prognozuojant rinkėjų elgsenos kaitumą visu 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES užfiksavo didžiausią rodiklį tarp visų nepriklausomų kintamųjų (modelio prognozavimo rodiklis R square yra lygus 0,116), kas reiškia, kad modelis geba paaiškinti 11,6 procentų visų gautų reikšmių. Visgi tai yra daugiau negu dvigubai mažiau už reikiamą minimalią reikšmę (25 proc.), kuri leistų atskleisti galimus statistiškai reikšmingus rezultatus.

Nagrinėjant kiekviena rinkimus atskirai visoje ES, nors 1984 m. ir 1999 m. rinkimuose modelio tinkamumo rodikliai pasirodė statistiškai reikšmingi, tačiau išvados apie A ir B koeficientus leidžia atmesti nulinę hipotezę tik 1984 m. (rodiklis mažesnis nei 0,05). Taigi modelio tinkamumo kriterijai ir koeficientai rodo, kad nagrinėjant rinkėjų elgsenos kaitumą bendrai visose šalyse visu 1984-2014 m. rinkiminiu laikotarpiu efektyvių partijų skaičiaus indeksas nedaro įtakos rinkėjų elgsenos kaitumui, tačiau nagrinėjant kiekviena iš rinkiminių metų atskirai efektyvių partijų skaičiaus indeksas pasirodė reikšmingas aiškinant 1984 m. rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į EP visoje ES (žr. Lentelė 3).

Lentelė 3. Efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES

Modelio tinkamumas				
<i>Rinkiminiai metai</i>	<i>R square</i>	<i>Adjusted R square</i>	<i>SEE</i>	<i>Durbin-Watson</i>
1984-2014	0,116	0,108	8,48	1,82
1984	0,494	0,431	2,49	2,72
1989	0,059	-0,35	5,06	2,63
1994	0,032	-0,064	11,52	2,71
1999	0,27	0,214	4,71	2,51
2004	0,129	0,062	4,23	2,49

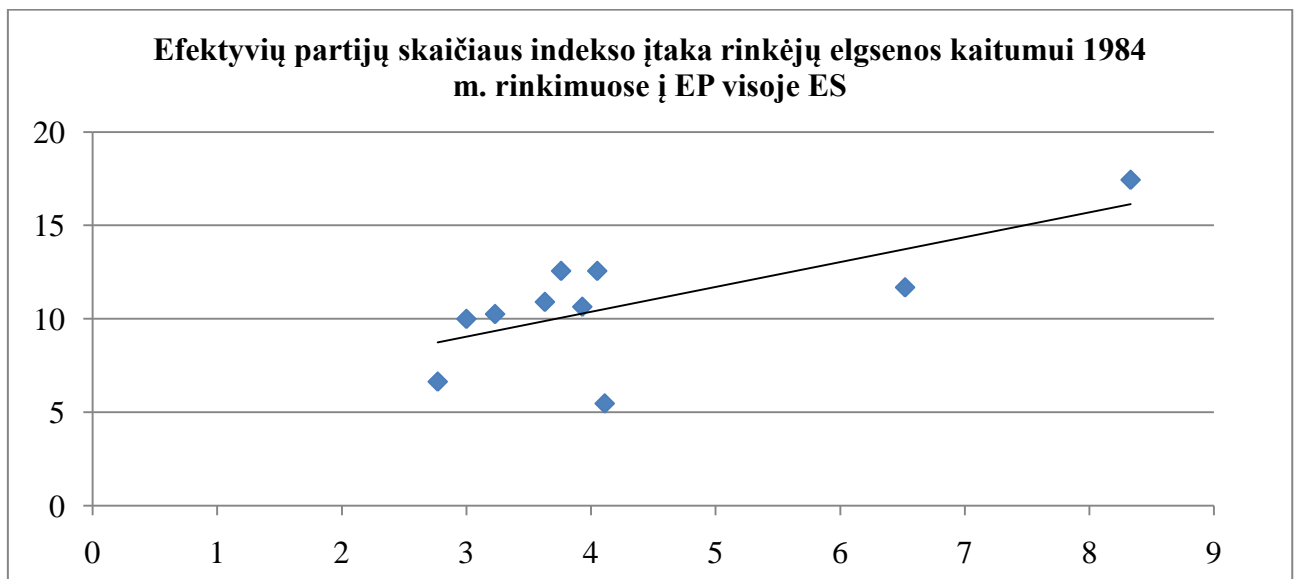
2009	0,02	-0,019	10,08	1,61
2014	0,12	0,089	10,08	2,01
Koeficientai				
Rinkiminiai metai	A koeficientas	B koeficientas	Sig. A	Sig. B
1984	5,04	1,33	0,05	0,02
1999	6,44	1,23	0,07	0,05

Paprastos tiesinės regresijos lygtis 1984 m:

$$Y = 5,04 + 1,33x.$$

Išvada: efektyvių partijų skaičiaus indeksui padidėjus per vieneta, lyginant 1979 m. ir 1984 m. rinkimų į EP rezultatus rinkėjų elgsenos kaitumas išauga 1,33 proc. (žr. Grafikas 9)

Grafikas 9. Efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984 m. rinkimuose į EP visoje ES

3.4. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES- paprastos tiesinės regresijos modelis

BVP pokyčio įtakos rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu ES įtraukiant visus 1984-2014 m. vykusius rinkimus kartu, remiantis paprastos tiesinės regresijos modeliu, nėra. Tą rodo modelio tinkamumo rodikliai ir taip pat statistinės išvados apie koeficientus A ir B, kurios reiškia, kad nulinės hipotezės dėl ryšio nebuvimo tarp BVP pokyčio ir rinkėjų elgsenos kaitumo negalima atmesti.

Nagrinėjant kiekviena rinkimus atskirai visoje ES tiek modelio tinkamumo rodikliai, tiek statistinės išvados apie A ir B koeficientus leidžia atmesti nulinę hipotezę 1999 ir 2009 m. rinkimams į EP. Visgi šių modelių prognozavimas įmanomas tik išėmus Airijos (1999 m.) ir Lenkijos (2009 m.) kaip išskirtinius ir darančius didelę įtaką modelio prognozavimui atvejus, nes šiose šalyse šiais laikotarpiais užfiksuotas neproporcingai didelis BVP augimo tempas likusių šalių atžvilgiu.

Taigi modelio tinkamumo kriterijai rodo, kad nagrinėjant rinkėjų elgsenos kaitumą bendrai visose šalyse visu 1984-2014 m. rinkiminiu laikotarpiu BVP pokytis nedaro įtakos rinkėjų elgsenos kaitumui, tačiau nagrinėjant kiekviena iš rinkiminių metų BVP pokytis pasirodė reikšmingas nagrinėjant 1999 m. ir 2009 m. rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į EP su tam tikromis išskirtimis (atitinkamai 1999 m. Airija ir 2009 m. Lenkija- žr. Lentelė 4).

Lentelė 4. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES

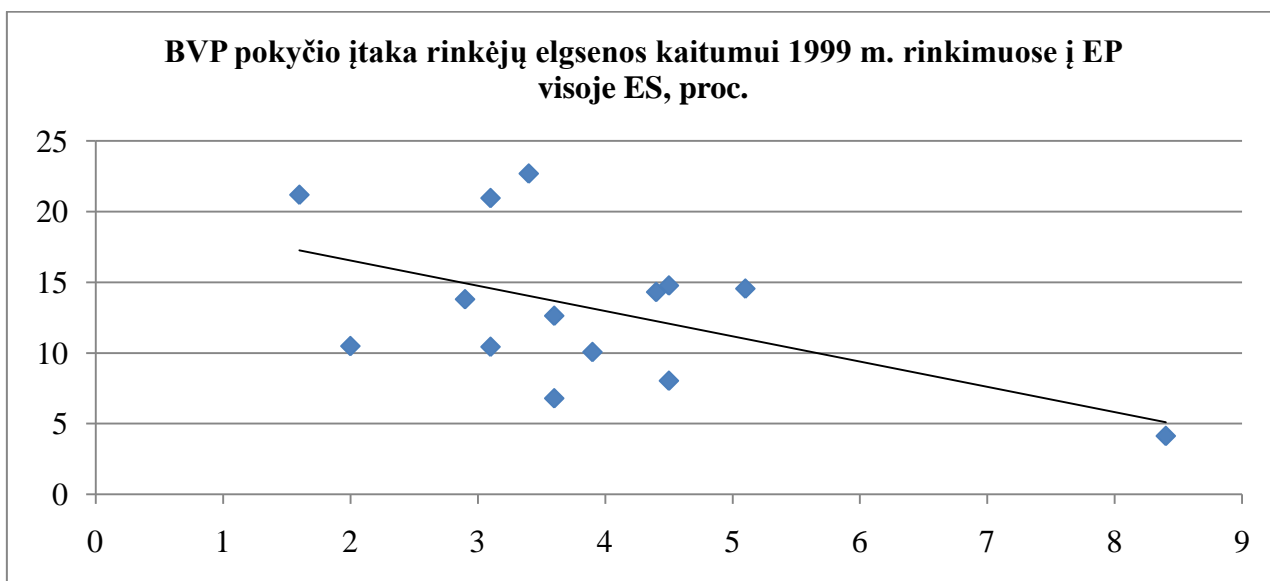
Modelio tinkamumas				
<i>Rinkiminiai metai</i>	<i>R square</i>	<i>Adjusted R square</i>	<i>SEE</i>	<i>Durbin-Watson</i>
1984-2014	0,07	0,061	8,7	1,82
1984	0,014	-0,109	3,47	2,34
1989	0,046	-0,049	5,09	2,98
1994	0,046	-0,049	11,43	2,713
1999	0,277	0,217	4,87	2,1
2004	0,066	-0,006	4,38	2,36
2009	0,365	0,339	7,22	2,04
2014	0,009	-0,031	10,72	2,04
Koeficientai				
<i>Rinkiminiai metai</i>	<i>A koeficientas</i>	<i>B koeficientas</i>	<i>Sig. A</i>	<i>Sig. B</i>
1999	20,11	-1,78	0,00	0,05
2009	9,09	-1,50	0,00	0,00

Paprastos tiesinės regresijos lygtis 1999 m.:

$$Y = 20,11 + (-1,78x)$$

Išvada: padidėjus 1 procentu metiniam BVP augimo tempui rinkiminiais metais lyginant su priešrinkiminiais, palyginus 1994 m. ir 1999 m. rinkimų į EP rezultatus rinkėjų elgsenos kaitumas sumažėja 1,78 proc. (žr. Grafikas 10)

Grafikas 10. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1999 m. rinkimuose į EP visoje ES, proc.

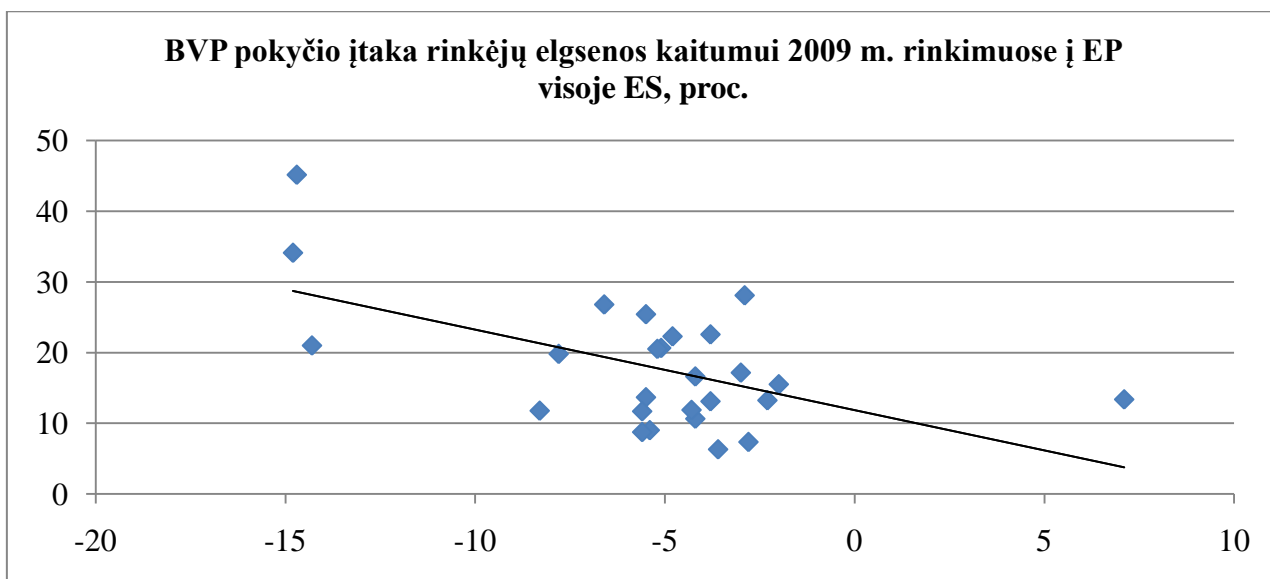

Paprastos tiesinės regresijos lygtis 2009 m.:

$$Y = 9,09 + (-1,50x)$$

Išvada: padidėjus 1 procentu metiniam BVP augimo tempui rinkiminiais metais lyginant su priešrinkiminiais, palyginus 2004 m. ir 2009 m. rinkimų į EP rezultatus rinkėjų elgsenos kaitumas sumažėja 1,5 proc. (žr. Grafikas 11)

Grafikas 11. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 2009 m. rinkimuose į EP visoje ES, proc.

3.5. Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES – paprastos tiesinės regresijos modelis

Nedarbo lygio įtakos rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu ES įtraukiant visus 1984-2014 m. vykusius rinkimus kartu, remiantis paprastos tiesinės regresijos modeliu, nėra. Tą rodo modelio tinkamumo rodikliai ir taip pat statistinės išvados apie koeficientus A ir B, kurios reiškia, kad nulinės hipotezės dėl ryšio nebuvimo tarp nedarbo lygio ir rinkėjų elgsenos kaitumo negalima atmesti.

Nagrinėjant kiekviena rinkimus atskirai visoje ES tiek modelio tinkamumo rodikliai, tiek statistinės išvados apie A ir B koeficientus leidžia atmesti nulinę hipotezę 2004 ir 2014 m. rinkimams į EP. Visgi 2004 m. modelio prognozavimas įmanomas tik išėmus Liuksemburgo kaip išskirtinį ir darantį didelę įtaką modelio prognozavimui atvejį, nes šioje šalyje šiuo laikotarpiu užfiksuotas neproporcingai mažas rinkėjų elgsenos kaitumas nedarbo lygio atžvilgiu lyginant su kitomis šalimis.

Taigi modelio tinkamumo kriterijai rodo, kad nagrinėjant rinkėjų elgsenos kaitumą bendrai visose šalyse visu 1984-2014 m. rinkiminiu laikotarpiu nedarbo lygis nedaro įtakos rinkėjų elgsenos kaitumui, tačiau žvelgiant į kiekviena iš rinkiminių metų atskirai nedarbo lygis pasirodo reikšmingas nagrinėjant 2004 m. (išėmus Liuksemburgo atvejį) ir 2014 m. rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į EP (žr. Lentelė 5).

Lentelė 5. Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES

Modelio tinkamumas				
<i>Rinkiminiai metai</i>	<i>R square</i>	<i>Adjusted R square</i>	<i>SEE</i>	<i>Durbin-Watson</i>
1984-2014	0,134	0,127	8,39	1,70
1984	0,017	-0,105	3,47	2,40
1989	0,176	0,093	4,73	2,10
1994	0,053	-0,042	11,40	2,25
1999	0,065	-0,007	5,33	2,20
2004	0,275	0,215	3,83	2,49
2009	0,048	0,010	9,72	1,62
2014	0,273	0,244	9,18	2,21
Koeficientai				
<i>Rinkiminiai metai</i>	<i>A koeficientas</i>	<i>B koeficientas</i>	<i>Sig. A</i>	<i>Sig. B</i>
2004	21,63	-1,01	0,00	0,05

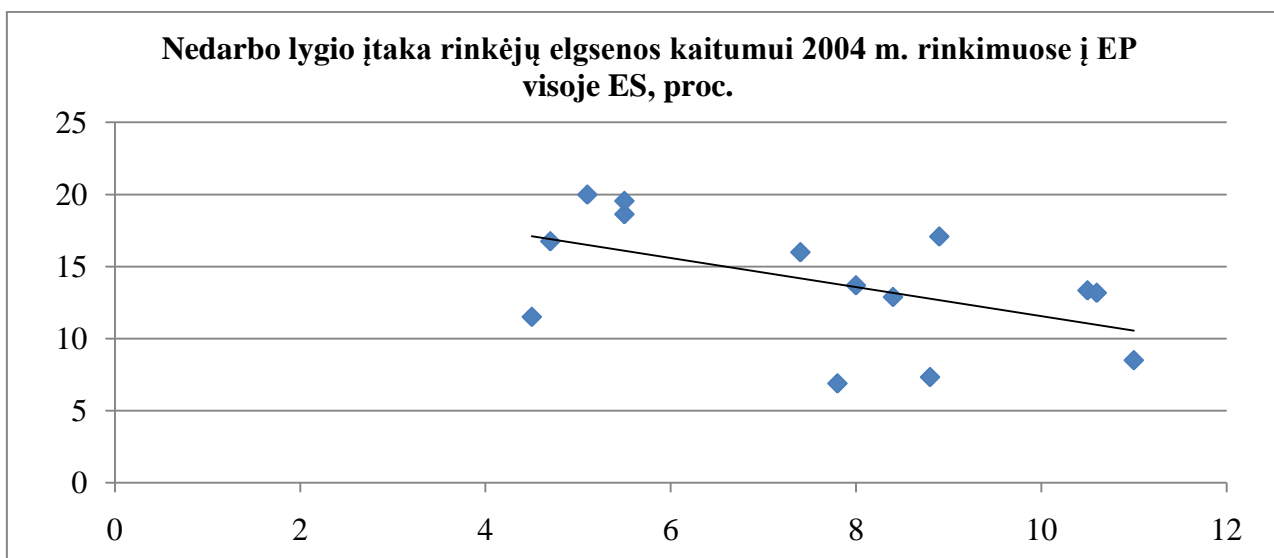
2014	10,94	1,05	0,01	0,01
-------------	--------------	-------------	-------------	-------------

Paprastos tiesinės regresijos lygtis 2004 m.:

$$Y = 21,63 + (-1,01x)$$

Išvada: padidėjus 1 procentu metiniam nedarbo lygiui rinkimų į EP rinkėjų elgsenos kaitumas palyginus 1999 m. ir 2004 m. sumažėja 1,01 proc. (žr. Grafikas 12)

Grafikas 12. Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 2004 m. rinkimuose į EP visoje ES, proc.

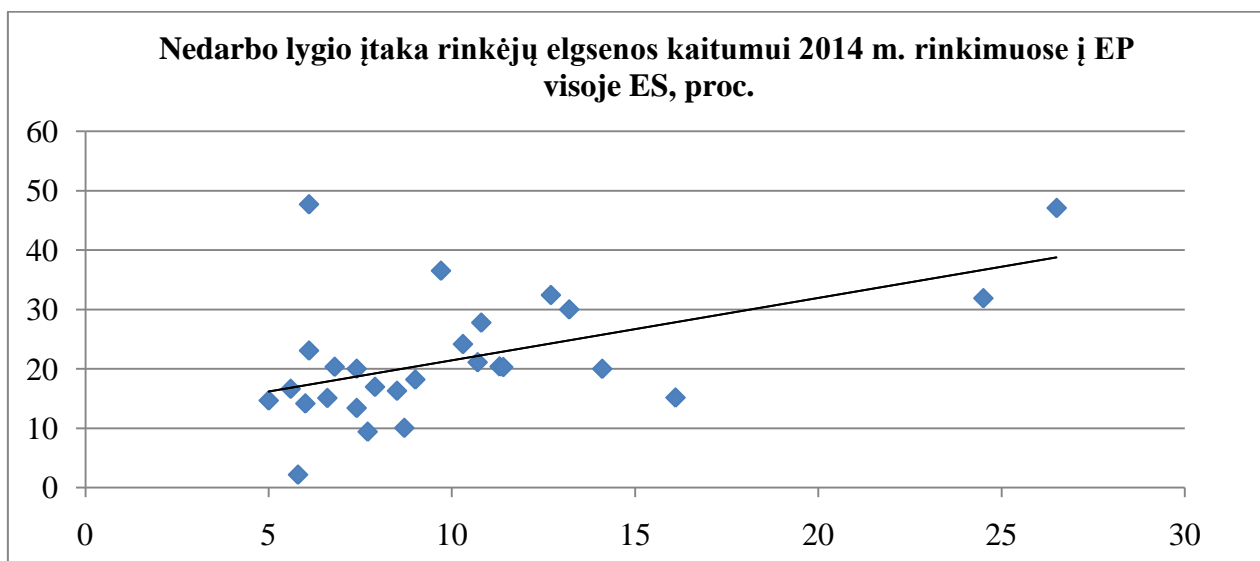

Paprastos tiesinės regresijos lygtis 2014 m.

$$Y = 10,94 + 1,05x$$

Išvada: padidėjus 1 procentu metiniam nedarbo lygiui rinkimų į EP rinkėjų elgsenos kaitumas palyginus 2009 m. ir 2014 m. padidėja 1,05 proc. (žr. Grafikas 13)

Grafikas 13. Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 2014 m. rinkimuose į EP visoje ES, proc.

3.6. Regiono įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES

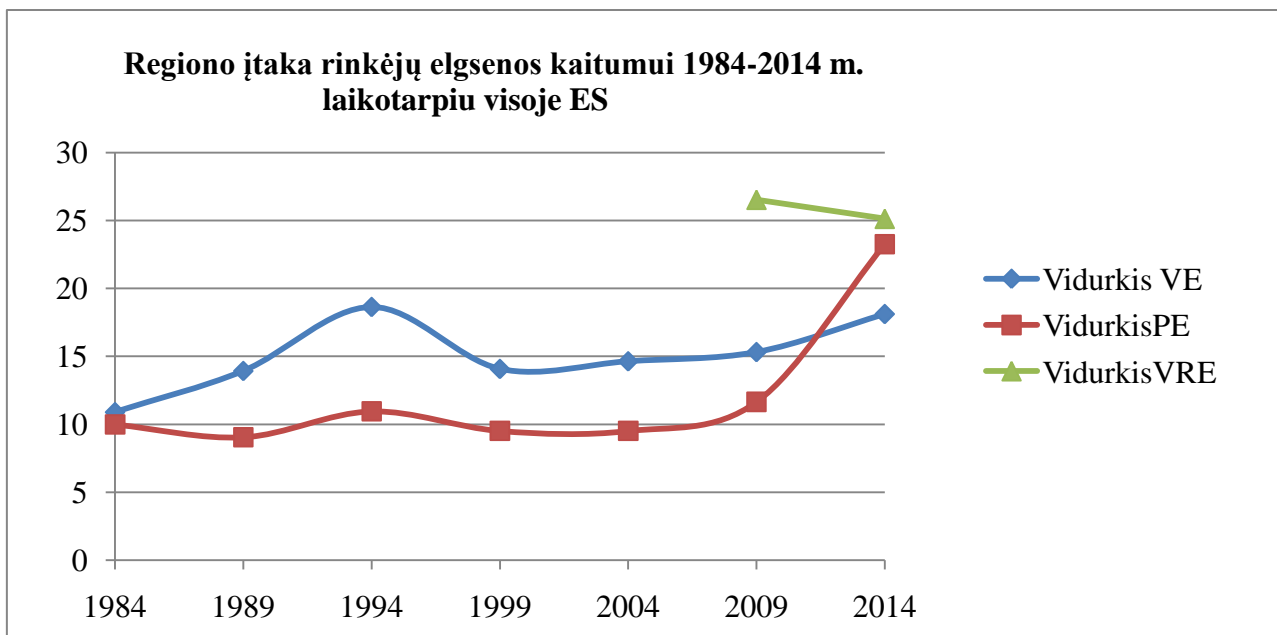
Kaip minėta prieš tai, išmatuoti regiono įtaką remiantis tiesinės regresijos modeliu yra neįmanoma, todėl siekiant nusakyti ryšį tarp regionų prognozuojant rinkėjų elgsenos kaitumą bus remiamasi prieš tai skyriuje aprašytais iš vidurkių analizės kylančiais duomenimis ir žemiau pateiktu grafiku, kuris rodo rinkėjų elgsenos kaitumo vidurkį kiekviename iš regionų 1984-2014 m. rinkiminiu laikotarpiu (žr. Grafikas 14).

Iš pateikto grafiko matyti, kad nuo 1989 m. trijose tuometinėse PE regiono šalyse (Graikijoje, Ispanijoje ir Portugalijoje), kuriose demokratija įsitvirtino vėliau nei likusiose VE šalyse, rinkėjų elgsenos kaitumas iki pat 2009 m. (2004 m. prisijungus Kiprui ir Maltai prie PE regiono) išliko mažesnis nei VE šalyse. Iš 14 grafiko galima spręsti, kad net ir standartinis nuokrypis tarp šių dviejų regionų lyginant rinkėjų elgsenos kaitumą juose išliko panašus, tik 1994 m. jis kiek padidėjo, o 2009 m. minimaliai sumažėjo. Tai rodo, kad hipotezė nepasitvirtino- bent 1989-2009 m. laikotarpiu rinkėjų elgsenos kaitumas PE regione buvo mažesnis nei VE regiono šalyse, o 2014 m. išaugusį kaitumą PE šalyse galima laikyti išskirtimi dėl to, kad net 3 šio regiono šalys (Graikija, Ispanija ir Portugalija) tapo išmokų ir paskolų gavėjomis ir privalėjo imtis ženklių vidaus struktūrinių reformų, kurias rinkėjai priėmė neigiamai, todėl tai buvo atspindima ir rinkimų rezultatuose.

Kalbant apie VRE regioną, nors pirmąją lyginamąją analizę galima atlikti tik nuo 2009 m., kuomet įvyko pirmieji dveji rinkimai šio regiono šalyse, tačiau rezultatų vidurkis šiame regione mažai skiriasi tiek lyginant 2004-2009 m., tiek ir 2009-2014 m. rinkimus. Iš grafiko akivaizdu, kad kol kas bent iš pirmųjų rinkėjų elgsenos kaitumo rezultatų VRE regione jis yra didžiausias lyginant

su kitais dviem regionais. Jei PE regione 2014 m. jis išaugo ir beveik susilygino su VRE regiono šalimis, tai tiek VRE, tiek VE regiono šalyse rezultatai buvo stabilesni. Tad galima sakyti, kad priklausymas regionui, nors ir ne suformuotų hipotezių pagrindu, tačiau lemia rinkėjų elgsenos kaitumą ir leidžia padaryti išvadą: išėmus 2014 m. rinkėjų elgsenos kaitumą kaip išskirtį, priklausymas regionui leidžia prognozuoti rinkėjų elgsenos kaitumą- PE šalyse jis bus mažiausias, VE- vidutinis, VRE- didžiausias.

Grafikas 14. Regiono įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu visoje ES

3.7. Efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse – paprastos tiesinės regresijos modelis

Efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse įtraukiant visus 1984-2014 m. vykusius rinkimus kartu, remiantis tiesinės regresijos modeliu ir statistinėmis išvadomis apie koeficientus, pastebima Graikijoje (žr. Lentelė 6).

Lentelė 6. Efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse

Modelio tinkamumas				
Šalis	<i>R square</i>	<i>Adjusted R square</i>	<i>SEE</i>	<i>Durbin-Watson</i>
Belgija	0,000	-0,2	2,34	1,27
Italija	0,056	-0,133	15,02	2,03

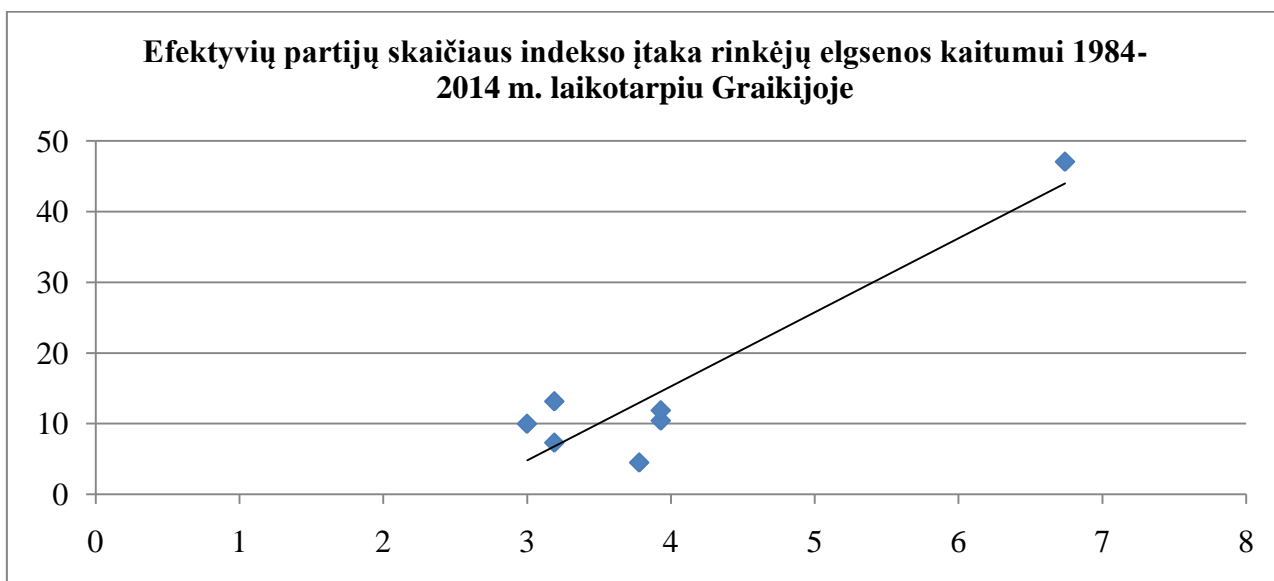
Liuksemburgas	0,072	-0,16	3,46	1,97
Nyderlandai	0,94	-0,925	1,23	3,21
Prancūzija	0,05	-0,187	5,52	2,68
Vokietija	0,271	0,125	2,61	2,44
Airija	0,494	0,393	3,36	1,53
Danija	0,000	-0,2	6,25	2,52
Jungtinė Karalystė	0,446	0,307	3,69	1,83
Graikija	0,862	0,835	5,88	2,00
Ispanija	0,711	0,639	5,99	3,02
Portugalija	0,754	0,692	2,98	1,01
Austrija	0,045	-0,432	6,57	2,79
Suomija	0,011	-0,483	3,58	2,61
Švedija	0,391	0,087	2,36	2,93
Koeficientai				
<i>Šalis</i>	<i>A koeficientas</i>	<i>B koeficientas</i>	<i>Sig. A</i>	<i>Sig. B</i>
Nyderlandai	-0,6	3,004	0,79	0,00
Vokietija	2,73	2,1	0,65	0,23
Airija	-5,86	4,38	0,56	0,08
Jungtinė Karalystė	3,39	3,7	0,71	0,15
Graikija	-26,64	10,48	0,02	0,00
Ispanija	-8,16	5,59	0,34	0,04
Portugalija	-11,58	5,75	0,17	0,03
Švedija	2,76	2,13	0,85	0,38

Paprastos tiesinės regresijos lygtis Graikijoje:

$$Y = -26,64 + 10,48x$$

Išvada: efektyvių partijų skaičiaus indeksui padidėjus per vieną, 1984-2014 m. rinkimų į EP rezultatų rinkėjų elgsenos kaitumas išauga 10,48 proc. (žr. Grafikas 15)

Grafikas 15. Efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu Graikijoje

3.8. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse – paprastos tiesinės regresijos modelis

BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse, remiantis tiesinės regresijos modeliu ir statistinėmis išvadomis apie koeficientus, pastebima Nyderlanduose ir Ispanijoje išimant 2009 m. rinkimus kaip išskirtį šiose šalyse dėl staigiai kritusio BVP augimo tempo ir nepakankamai aukšto rinkėjų elgsenos kaitumo rodiklio (žr. Lentelė 7).

Lentelė 7. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse

Modelio tinkamumas				
Šalis	<i>R square</i>	<i>Adjusted R square</i>	<i>SEE</i>	<i>Durbin-Watson</i>
Belgija	0,621	0,526	1,6	1,36
Italija	0,239	0,048	14,72	2,02
Liuksemburgas	0,309	0,136	3,31	1,07
Nyderlandai	0,588	0,505	2,96	0,98
Prancūzija	0,009	-0,238	5,89	2,1
Vokietija	0,588	0,485	2,12	1,85
Airija	0,056	-0,133	4,60	1,77
Danija	0,389	0,236	5,25	1,77
Jungtinė Karalystė	0,176	-0,03	4,50	1,97

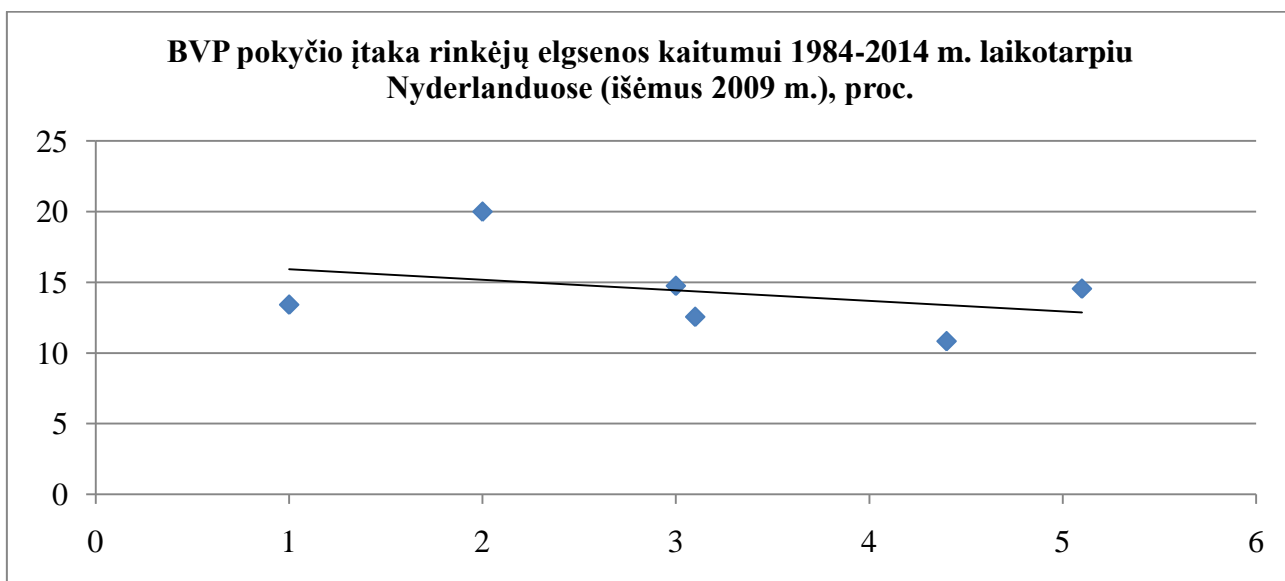
Graikija	0,309	0,136	14,67	0,76
Ispanija	0,766	0,687	5,73	2,37
Portugalija	0,284	0,105	5,08	1,57
Austrija	0,301	-0,399	7,90	2,88
Suomija	0,013	-0,480	3,58	2,54
Švedija	0,057	0,036	0,62	2,17
Koeficientai				
<i>Šalis</i>	<i>A koeficientas</i>	<i>B koeficientas</i>	<i>Sig. A</i>	<i>Sig. B</i>
Belgija	19,88	-2,01	0,01	0,06
Liuksemburgas	14,26	-0,79	0,02	0,25
Nyderlandai	17,84	-1,1	0,00	0,04
Vokietija	16,14	-2,36	0,00	0,08
Danija	10,8	2,03	0,06	0,19
Graikija	31,14	2,99	0,08	0,25
Ispanija	36,41	-5,65	0,01	0,05
Portugalija	13,56	-0,91	0,01	0,28
Austrija	19,29	-2,22	0,27	0,63

Paprastos tiesinės regresijos lygtis Nyderlanduose:

$$Y = 17,84 + (-1,1x)$$

Išvada: padidėjus 1 procentu metiniam BVP augimo tempui rinkiminiais metais lyginant su priešrinkiminiais, 1984-2014 m. rinkimų į EP rezultatų (išėmus 2009 m.) rinkėjų elgsenos kaitumas sumažėja 1,1 proc. (žr. Grafikas 16)

Grafikas 16. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu Nyderlanduose (išėmus 2009 m.), proc.

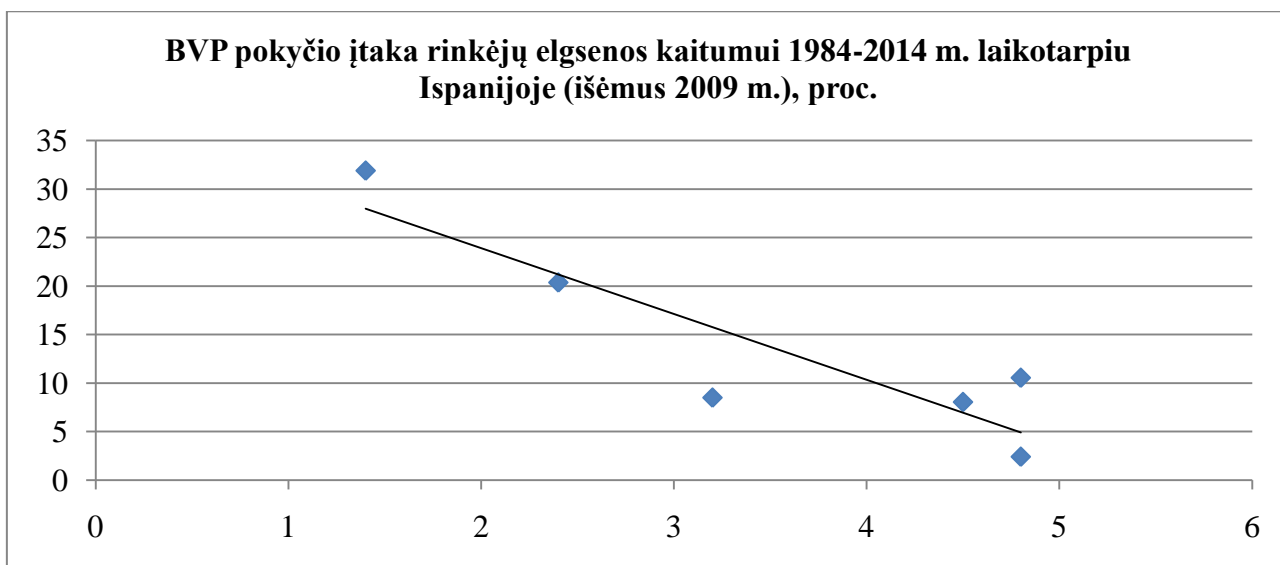

Paprastos tiesinės regresijos lygtis Ispanijoje:

$$Y = 36,41 + (-5,65x)$$

Išvada: padidėjus 1 procentu metiniam BVP augimo tempui rinkiminiais metais lyginant su priešrinkiminiais, 1984-2014 m. rinkimų į EP rezultatų (išėmus 2009 m.) rinkėjų elgsenos kaitumas sumažėja 5,65 proc. (žr. Grafikas 17)

Grafikas 17. BVP pokyčio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu Ispanijoje (išėmus 2009 m.), proc.

3.9. Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse – paprastos tiesinės regresijos modelis

Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse įtraukiant visus 1984-2014 m. vykusius rinkimus kartu, remiantis paprastos tiesinės regresijos modeliu ir statistinėmis išvadomis apie koeficientus, pastebima Graikijoje, o kitose šalyse net ir išėmus stebėjimo atvejus kaip išskirtis šio kintamojo įtakos nėra nepastebima.

Lentelė 8. Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse

Modelio tinkamumas				
<i>Šalis</i>	<i>R square</i>	<i>Adjusted R square</i>	<i>SEE</i>	<i>Durbin-Watson</i>
Belgija	0,196	0,035	2,10	0,95
Italija	0,494	0,393	11,00	2,82
Liuksemburgas	0,331	0,197	2,91	1,05
Nyderlandai	0,344	0,212	3,74	1,99
Prancūzija	0,024	-0,171	6,60	2,01
Vokietija	0,016	-0,181	3,04	1,54
Airija	0,350	-0,044	4,41	2,22
Danija	0,943	-0,181	6,20	2,24
Jungtinė Karalystė	0,350	0,220	4,36	1,77
Graikija	0,943	0,931	3,80	1,25
Ispanija	0,715	0,644	5,95	3,01
Portugalija	0,762	0,702	2,93	3,58
Austrija	0,856	0,784	2,55	2,42
Suomija	0,331	-0,004	2,94	3,29
Švedija	0,832	0,748	1,24	2,81
Koeficientai				
<i>Šalis</i>	<i>A koeficientas</i>	<i>B koeficientas</i>	<i>Sig. A</i>	<i>Sig. B</i>
Italija	-30,62	5,31	0,25	0,08
Liuksemburgas	4,88	1,19	0,17	0,18
Nyderlandai	23,58	-1,42	0,01	0,17
Airija	11,00	0,35	0,07	0,43
Danija	12,62	0,69	0,47	0,79

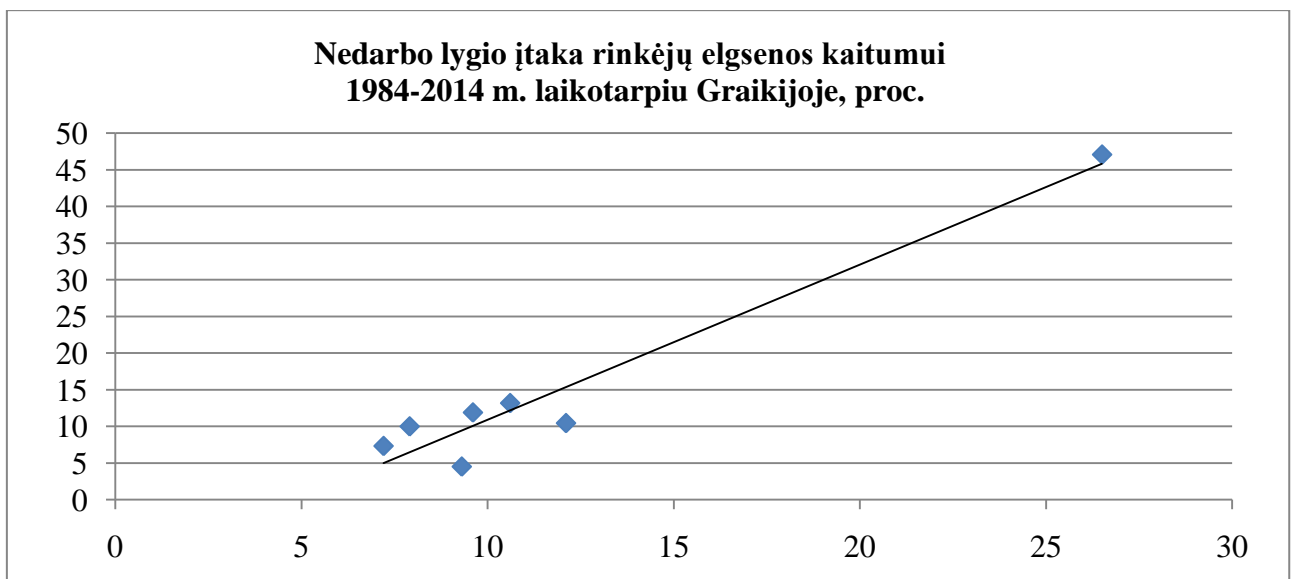
Jungtinė Karalystė	26,34	-1,24	0,01	0,16
Graikija	-10,21	2,11	0,02	0,00
Ispanija	-15,05	1,67	0,19	0,03
Portugalija	-0,55	1,44	0,89	0,02
Austrija	-26,50	7,87	0,15	0,08
Suomija	-6,82	1,97	0,74	0,43
Švedija	-7,72	3,27	0,43	0,09

Paprastos tiesinės regresijos lygtis Graikijoje:

$$Y = -10,21 + 2,11x$$

Išvada: nedarbo lygiui išaugus vienu procentu, 1984-2014 m. rinkimų į EP rezultatų rinkėjų elgsenos kaitumas šioje šalyje išauga 2,11 proc. (žr. Grafikas 18)

Grafikas 18. Nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu Graikijoje, proc.

Taigi šiame skyriuje regresinės analizės ir tiesinės regresijos modelių pagalba buvo atlikta pagrindinė šiame skyriuje pasitelkiama išvadų statistika. Sekančiame skyriuje bus pristatomi pagrindiniai šio tyrimo empiriniai atradimai, suformuluoti tiek iš aprašomosios statistikos, tiek ir tyrimo rezultatų gautų išvadų pagrindų. Galiausiai po sekančio skyriaus bus pateikiamos šio darbo išvados.

4. EMPIRINIAI ATRADIMAI

Atliktoje statistinėje analizėje paaiškėjo, kad visi joje įtraukti nepriklausomi kintamieji (efektyvių partijų skaičiaus indeksas, BVP pokytis lyginant priešrinkiminius metus su rinkiminiais ir nedarbo lygis), remiantis daugialypės tiesinės regresijos modeliu, nedaro įtakos rinkėjų elgsenos kaitumui rinkimuose į EP visoje ES tiek visu 1984-2014 m. rinkiminiu laikotarpiu, tiek ir atskirais rinkiminiais metais. Kita vertus, nagrinėjant kiekvieną iš šalių narių atskirai, statistiškai reikšmingas atvejis pasirodė Airijoje, kurioje 1984-2014 m. laikotarpiu rinkėjų elgsenos kaitumą geba paaiškinti minėtų kintamųjų kombinacija. Remiantis ja, galima padaryti tokiais 3 išvadas: a) padidėjus efektyvių partijų skaičiaus indeksui per vienetą rinkėjų elgsenos kaitumas išauga 5,73 proc., kai likusieji kintamieji yra fiksuoti; b) padidėjus metiniam BVP augimo tempui rinkiminiais metais lyginant su priešrinkiminiais 1 procentu rinkėjų elgsenos kaitumas išauga 0,65 proc., kai likusieji kintamieji yra fiksuoti; c) padidėjus metiniam nedarbo lygiui 1 procentu rinkėjų elgsenos kaitumas išauga 0,48 proc., kai likusieji kintamieji yra fiksuoti. Čia labai įdomus pasirodo efektyvių partijų skaičiaus indekso atvejis- nepaisant to, kad visu 1984-2014 m. rinkėjų elgsenos kaitumo matavimo laikotarpiu rinkimuose į EP Airijoje šis rodiklis svyravo nuo 3,63 1984 m. iki 5,47 2014 m. ir labai mažai nukrypo nuo vidurkio (kas rodo tam tikrą pastovumą), tačiau net ir šie maži skirtumai labai stipriai pakeitė rinkėjų elgsenos kaitumą šioje šalyje. Dėl to yra pastebima labai stipri ir aiški koreliacija tarp net ir minimalaus efektyvių partijų skaičiaus indekso pakitimo ir jo didelės įtakos rinkėjų elgsenos kaitumui.

Atradus tik vieną statistiškai reikšmingą- Airijos- atvejį ir padarius prielaidą, kad įtraukiant visus kintamuosius kartu sunkiau atrasti tam tikrų tendencijų tiek visoje ES, tiek atskirose jos šalyse, šiame darbe taip pat nagrinėti modeliai įtraukiant kiekvieną iš tyrimo nepriklausomų kintamųjų atskirai. Tam buvo pasitelktas paprastos tiesinės regresijos modelis. Prielaida dalinai pasitvirtino, nes buvo rasti statistiškai reikšmingi atvejai, kurie gebėjo paaiškinti ryšį tarp atitinkamo nepriklausomo kintamojo ir rinkėjų elgsenos kaitumo.

Nagrinėjant pirmąjį nepriklausomą kintamąjį, efektyvių partijų skaičiaus indeksas pasirodė reikšmingas nagrinėjant 1984 m. rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į EP visoje ES. Remiantis paprastos tiesinės regresijos modeliu, efektyvių partijų skaičiaus indeksui padidėjus per vienetą, lyginant 1979 m. ir 1984 m. rinkimų į EP rezultatus visoje ES rinkėjų elgsenos kaitumas išauga 1,33 proc. Taip pat nagrinėjant atskiras šalis efektyvių partijų skaičiaus indeksas daro įtaką prognozuojant Graikijos (išėmus 2004 m. rinkimus kaip išskirtį) rinkėjų elgsenos kaitumo rezultatus. Remiantis Graikijos modeliu, efektyvių partijų skaičiaus indeksui padidėjus per vienetą, 1984-2014 m. rinkimų į EP rezultatų rinkėjų elgsenos kaitumas išauga net 10,48 proc. Tai galima paaiškinti tuo, kad 1984-2009 m. laikotarpiu efektyvių partijų skaičiaus indeksui esant pakankamai

mažam (svyruojančiam nuo 3 iki 4) rinkėjų elgsenos kaitumas taip pat šioje šalyje išliko pakankamai stabilus, tačiau 2014 m. rinkimuose beveik dvigubai išaugęs efektyvių partijų skaičiaus indeksas iki 6,74 turėjo akivaizdžią įtaką ir padidėjusiam rinkėjų elgsenos kaitumui. Visgi skirtingai nei prieš tai aptartos Airijos atveju, tai galima pasakyti ne apie ilgąjį, bet tik trumpąjį, t.y. 2014 m. rinkimų, laikotarpį, todėl klausimas, ar 2014 m. yra tik išskirtis ar taisyklė, yra atviras ir vertas tolesnio šios šalies stebėjimo.

Kalbant apie antrąjį nepriklausomą kintamąjį, BVP pokytis lyginant priešrinkiminius metus su rinkiminiais pasirodė reikšmingas nagrinėjant 1999 m. ir 2009 m. rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į EP su tam tikromis išskirtimis (atitinkamai 1999 m Airija ir 2009 m. Lenkija) visoje ES. Pirma, remiantis paprastos tiesinės regresijos modeliu, padidėjus 1 procentu metiniam BVP augimo tempui rinkiminiais metais lyginant su priešrinkiminiais, palyginus 1994 m. ir 1999 m. rinkimų į EP rezultatus visoje ES rinkėjų elgsenos kaitumas sumažėja 1,78 proc. Antra, remiantis paprastos tiesinės regresijos modeliu, padidėjus 1 procentu metiniam BVP augimo tempui rinkiminiais metais lyginant su priešrinkiminiais, palyginus 2004 m. ir 2009 m. rinkimų į EP rezultatus visoje ES rinkėjų elgsenos kaitumas sumažėja 1,5 proc. Taip pat nagrinėjant atskiras šalis, BVP pokytis daro įtaką prognozuojant Nyderlandų ir Ispanijos rinkimų į EP rinkėjų elgsenos kaitumo rezultatus išimant 2009 m. rinkimus kaip išskirtis. Remiantis Nyderlandų modeliu, padidėjus 1 procentu metiniam BVP augimo tempui rinkiminiais metais lyginant su priešrinkiminiais, 1984-2014 m. rinkimų į EP rezultatų (išėmus 2009 m.) rinkėjų elgsenos kaitumas sumažėja 1,1 proc. Remiantis Ispanijos modeliu, padidėjus 1 procentu metiniam BVP augimo tempui rinkiminiais metais lyginant su priešrinkiminiais, 1984-2014 m. rinkimų į EP rezultatų (išėmus 2009 m.) rinkėjų elgsenos kaitumas sumažėja 5,65 proc. Tai taip pat vertas platesnio aptarimo atvejis, nes, nepaisant to, jog visu prognozavimo laikotarpiu (išėmus 2009 m. kaip išskirtį) BVP šioje šalyje augo lyginant priešrinkiminius ir rinkiminius metus, tačiau augimo tempas turėjo itin reikšmingą įtaką rinkėjų elgsenos kaitumui. Iš statistinės analizės ir modelio akivaizdu, kad iki 3 proc. BVP augimas lemia aukštą rinkėjų elgsenos kaitumą, siekiantį virš 20 proc, o virš 3 proc. BVP augimo tempas užtikrina gerokai žemesnį rinkėjų elgsenos kaitumą šioje šalyje.

Trečiasis nepriklausomas kintamasis- nedarbo lygis- pasirodė reikšmingas nagrinėjant 2004 m. (išėmus Liuksemburgo atvejį kaip išskirtį) ir 2014 m. rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į EP visoje ES. Pirma, remiantis paprastos tiesinės regresijos modeliu, padidėjus 1 procentu metiniam nedarbo lygiui rinkimų į EP rinkėjų elgsenos kaitumas palyginus 1999 m. ir 2004 m. sumažėja 1,01 proc. Antra, padidėjus 1 procentu metiniam nedarbo lygiui rinkimų į EP rinkėjų elgsenos kaitumas palyginus 2009 m. ir 2014 m. padidėja 1,05 proc. Taip pat nagrinėjant atskiras šalis nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse pastebima Graikijoje. Remiantis šiuo modeliu, nedarbo lygiui išaugus vienu procentu, 1984-2014 m. rinkimų į EP

rezultatų rinkėjų elgsenos kaitumas šioje šalyje išauga 2,11 proc. Kaip prieš tai aptartu efektyvių partijų skaičiaus indekso įtakos šioje šalyje atveju, taip ir čia ilguoju 1984-2009 m. laikotarpiu nedarbo lygiui rinkiminiais metais esant pakankamai mažam (svyruojančiam nuo 7 iki 12 proc.) rinkėjų elgsenos kaitumas taip pat šioje šalyje išliko pakankamai stabilus, tačiau 2014 m. daugiau negu dvigubai išaugęs nedarbo lygis iki 26,5 proc. taip pat turėjo akivaizdžią įtaką ir rinkėjų elgsenos kaitumui. Tai vėlgi rodo, kad nedarbo lygio įtaką rinkėjų elgsenos kaitumui šioje šalyje galima nusakyti visų pirma trumpuoju, 2014 m. rinkimų, o ne ilguoju visu 1984-2014 m. laikotarpiu.

Kalbant apie paskutinįjį nepriklausomą kintamąjį- demokratijos „inauguracijos“ laiką šalyje- ir išskirtus 3 regionus (Vakarų Europą, Pietų Europą ir Vidurio ir Rytų Europą) šio kintamojo pagrindu, kadangi regresinės analizės modelis siekiant nustatyti ryšį tarp jo ir rinkėjų elgsenos kaitumo nebuvo taikomas, tai vertėtų atsižvelgti į išvadas, kylančias iš aprašomosios statistikos. Pateiktų duomenų ir grafikų pagalba galima teigti, kad bent 1989-2009 m. laikotarpiu rinkėjų elgsenos kaitumą galima nusakyti demokratijos „inauguracijos“ kintamojo pagalba, išskyrus 2014 m., kuomet stipriai išaugo rinkėjų elgsenos kaitumas PE šalyse dėl to, kad taip sutapo, jog net 3 šio regiono šalys (Graikija, Ispanija ir Portugalija) tapo išmokų ir paskolų gavėjomis ir privalėjo imtis ženklių vidaus struktūrinių reformų, kurias rinkėjai priėmė neigiamai, todėl tai buvo atspindima ir rinkimų rezultatuose. Kalbant konkrečiau, akivaizdžiai matoma, kad kol kas bent iš pirmųjų rinkėjų elgsenos kaitumo rezultatų VRE regione jis yra didžiausias lyginant su kitais dviem regionais. Taip pat yra įdomu tai, kad visu 1984-2009 m. rinkiminiu laikotarpiu rinkėjų elgsenos kaitumas buvo mažesnis PE nei VE regione, skirtingai nei buvo prognozuota hipotezėje. Tad galima sakyti, kad priklausymas regionui lemia rinkėjų elgsenos kaitumą ir leidžia padaryti išvadą: išėmus 2014 m. rinkėjų elgsenos kaitumą kaip išskirtį, priklausymas regionui leidžia prognozuoti rinkėjų elgsenos kaitumą- PE šalyse jis bus mažiausias, VE- vidutinis, VRE- didžiausias.

Šie empiriniai atradimai rodo, kad atskiri nepriklausomi kintamieji daro ne absoliučią, tačiau santykinę įtaką priklausomam kintamajam, kitaip tariant, atskirais rinkiminiais laikotarpiais tiek visos ES lygmeniu (atitinkamai 1984 m. remiantis efektyvių partijų skaičiaus indeksu; 1999 m. ir 2009 m. remiantis BVP pokyčiu; 2004 m. ir 2014 m. remiantis nedarbo lygiu), tiek atskirose šalyse galima prognozuoti rinkėjų elgsenos kaitumą kiekvienu iš šiame tyrime apsibrėžtų kintamųjų. Visgi kiekvieno iš jų įtaką taip pat yra pakankamai skirtinga, todėl galima išskirti itin didelę efektyvių partijų skaičiaus indekso įtaką rinkėjų elgsenos kaitumui Graikijoje ir Airijoje, taip pat ir BVP augimo didelę svarbą Ispanijoje prognozuojant rinkėjų elgsenos kaitumą šioje šalyje ir nedarbo lygio įtaką prognozuojant rinkėjų elgsenos kaitumą Graikijoje rinkimuose į EP. Vertėtų pabrėžti ir tai, kad Airijoje efektyvių partijų skaičiaus indeksas ir Ispanijoje BVP augimo tempas lyginant priešrinkiminius metus su rinkiminiais leidžia prognozuoti rinkėjų elgsenos kaitumą ilguoju

laikotarpiu, tai Graikijoje akivaizdu, kad tiek nedarbo lygis, tiek efektyvių partijų skaičiaus indeksas rinkėjų elgsenos kaitumą lemia visų pirmą trumpuoju (t.y. 2014 m), o ne visu rinkiminiu laikotarpiu. Demokratijos „inauguracijos“ kintamasis taip pat leidžia prognozuoti rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į EP 1984-2009 m., kuomet PE šalyse jis mažiausias, VE- vidutinis, o VRE- didžiausias.

IŠVADOS

Šiame tyrime buvo nagrinėjama, ar ir kaip rinkėjų elgsenos kaitumui nacionaliniuose rinkimuose tinkamos nagrinėti teorinės prielaidos lemia rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į Europos parlamentą tiek visoje Europos sąjungoje bendrai, tiek ir atskirose jos šalyse narėse. Remiantis atliktais tyrimais tiek institucinis, tiek ekonominis, tiek ir demokratijos „inauguracijos“ aiškinimai siejami su rinkėjų elgsenos kaitumu rinkimuose į nacionalinį parlamentą, todėl šiame tyrime pagrindinis iškeltas klausimas buvo, ar ir kaip institucinis (partinės sistemos fragmentacijos lygis šalyje, išreikštas efektyvių partijų skaičiumi rinkimuose šalyse narėse), ekonominis (BVP pokytis lyginant priešrinkiminius metus su rinkiminiais ir nedarbo lygis šalyse narėse) bei demokratijos „inauguracijos“ (laikas, kuomet atitinkamos šalys tapo pilnai demokratiškai „inauguruotos“, kitaip tariant, kuriose demokratija įsitvirtino valdymo sistemoje, ir pagal tai išskirti 3 regionai- Šiaurės ir Vakarų Europos, Pietų Europos bei Vidurio ir Rytų Europos) veiksniai lemia rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į Europos parlamentą 1984-2014 m. laikotarpiu. Taip pat šiuo darbu buvo bandoma prisidėti prie EP kaip „antrinių“ rinkimų empirinių studijų ir patvirtinti arba paneigti vyraujančios nacionalinės, o ne europinės, darbotvarkės svarbą prognozuojant rinkimų į EP rezultatus.

Pasirinktas kiekybinis metodas ir regresinės analizės modeliai gautų rezultatų pagrindu leidžia teigti, kad tikrinant trijų iš nepriklausomų kintamųjų (efektyvių partijų skaičiaus indeksas; BVP pokyčio; nedarbo lygio) įtaką rinkėjų elgsenos kaitumui rinkimuose į EP 1984-2014 m. laikotarpiu buvo rasta reikšmingų atradimų:

1) pirma, įtraukiant visus nepriklausomus kintamuosius kartu ir nagrinėjant kiekvieną iš šalių narių atskirai, statistiškai reikšmingas atvejis pasirodė Airijoje, kurioje 1984-2014 m. laikotarpiu rinkėjų elgsenos kaitumą geba paaiškinti minėtų kintamųjų kombinacija. Kitiems nepriklausomiems kintamiesiems darant silpną įtaką, itin reikšmingas atradimas tas, jog efektyvių partijų skaičiaus padidėjimas vienetu lemia net 5,73 proc. išaugusį rinkėjų elgsenos kaitumą visu 1984-2014 m. rinkiminiu laikotarpiu. Nors Airijoje efektyvių partijų skaičiaus indeksas svyravo nuo 3,63 1984 m. iki 5,47 2014 m. ir labai mažai nukrypo nuo vidurkio, tačiau net ir šie maži skirtumai labai stipriai pakeitė rinkėjų elgsenos kaitumą šioje šalyje, dėl ko yra pastebima labai stipri ir aiški koreliacija

tarp net ir minimalaus efektyvių partijų skaičiaus indekso pakitimo ir jo įtakos rinkėjų elgsenos kaitumui;

2) antra, žvelgiant į pirmąjį nepriklausomą kintamąjį, efektyvių partijų skaičiaus indeksas statistiškai reikšmingas pasirodė nagrinėjant 1984 m. rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į EP visoje ES, tačiau jo įtaką pasirodė pakankamai silpna. Visgi nagrinėjant atskiras šalis įdomus ir vertas dėmesio pasirodė Graikijos atvejis. Prognozuojant 1984-2014 m. (2004 m. rinkimus išėmus kaip išskirtį) rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į EP šioje šalyje efektyvių partijų skaičiaus indeksui padidėjus per vieneta, 1984-2014 m. rinkimų į EP rezultatų rinkėjų elgsenos kaitumas išauga net 10,48 proc. Tai galima paaiškinti tuo, kad 1984-2009 m. laikotarpiu efektyvių partijų skaičiaus indeksui esant pakankamai mažam (svyruojančiam nuo 3 iki 4) rinkėjų elgsenos kaitumas taip pat šioje šalyje išliko pakankamai stabilus, tačiau 2014 m. rinkimuose beveik dvigubai išaugęs efektyvių partijų skaičiaus indeksas iki 6,74 turėjo akivaizdžią įtaką ir rinkėjų elgsenos kaitumui. Taigi skirtingai nuo prieš tai aptartos Airijos atvejo, efektyvių partijų skaičiaus indeksas Graikijoje lemia rinkėjų elgsenos kaitumą visų pirma ne ilguoju 1984-2014 m., tačiau tik 2014 m. rinkimų laikotarpiu;

3) trečia, BVP pokytis pasirodė statistiškai reikšmingas nagrinėjant 1999 m. ir 2009 m. rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į EP su tam tikromis išskirtimis (atitinkamai 1999 m Airija ir 2009 m. Lenkija) visoje ES. Visgi ta įtaka yra pakankamai silpna ir minimali. Taip pat nagrinėjant atskiras šalis BVP pokytis daro įtaką prognozuojant Nyderlandų ir Ispanijos rinkimų į EP rinkėjų elgsenos kaitumo rezultatus išimant 2009 m. rinkimus kaip išskirtis. Jei Nyderlandų atveju įtaka taip pat yra silpna, tai Ispanijos atvejis vertas platesnio aptarimo. Remiantis Ispanijos modeliu, padidėjus 1 procentu metiniam BVP augimo tempui rinkiminiais metais lyginant su priešrinkiminiais, 1984-2014 m. rinkimų į EP rezultatų (išėmus 2009 m. kaip išskirtį) rinkėjų elgsenos kaitumas sumažėja net 5,65 proc. Tai taip pat vertas platesnio aptarimo atvejis, nes, nepaisant to, jog visu prognozavimo laikotarpiu BVP šioje šalyje augo lyginant priešrinkiminius ir rinkiminius metus, tačiau augimo tempas turėjo itin reikšmingą įtaką rinkėjų elgsenos kaitumui. Iš statistinės analizės ir modelio akivaizdu, kad iki 3 proc. BVP augimas lemia aukštą rinkėjų elgsenos kaitumą, siekiantį virš 20 proc, o virš 3 proc. BVP augimo tempas užtikrina gerokai žemesnį rinkėjų elgsenos kaitumą šioje šalyje. Kaip ir Airijos atveju, tai galima prognozuoti visų pirma ilguoju laikotarpiu, nes jokių aiškių BVP augimo tempo nuokrypių nematyti;

4) ketvirta, nedarbo lygis pasirodė reikšmingas nagrinėjant 2004 m. (išėmus Liuksemburgo atvejį) ir 2014 m. rinkėjų elgsenos kaitumą rinkimuose į EP visoje ES, tačiau ta įtaką yra pakankamai maža. Taip pat nagrinėjant atskiras šalis nedarbo lygio įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui 1984-2014 m. laikotarpiu atskirose ES šalyse įtraukiant visus 1984-2014 m. vykusius rinkimus kartu pastebima Graikijoje. Remiantis šiuo modeliu, nedarbo lygiui išaugus vienu procentu, 1984-

2014 m. rinkimų į EP rezultatų rinkėjų elgsenos kaitumas šioje šalyje išauga 2,11 proc. Įdomu tai, kad, kaip ir prieš tai aptartu efektyvių partijų skaičiaus indekso įtakos šioje šalyje atveju, taip ir čia ilguoju 1984-2009 m. laikotarpiu nedarbo lygiui rinkiminiais metais esant pakankamai mažam (svyruojančiam nuo 7 iki 12 proc.) rinkėjų elgsenos kaitumas taip pat šioje šalyje išliko pakankamai stabilus, tačiau 2014 m. daugiau negu dvigubai išaugęs nedarbo lygis iki 26,5 proc. taip pat turėjo akivaizdžią įtaką ir rinkėjų elgsenos kaitumui. Tai vėlgi rodo, kad nedarbo lygio įtaką rinkėjų elgsenos kaitumui šioje šalyje galima nusakyti visų pirma trumpuoju, 2014 m. rinkimų, o ne ilguoju visu 1984-2014 m. laikotarpiu, nes 2014 m. yra pakankamai aiški nedarbo lygio išaugimo išskirtis, kuri koreliuoja su stipriai padidėjusiu rinkėjų elgsenos kaitumu.

5) penkta, kalbant apie paskutinį nepriklausomą kintamąjį- demokratijos „inauguracijos“ laiką šalyje- ir jo pagrindu išskirtus 3 regionus (Vakarų Europą, Pietų Europą ir Vidurio ir Rytų Europą), iš pateiktų duomenų ir tyrime naudotų rodiklių galima teigti, kad bent 1984-2009 m. laikotarpiu rinkėjų elgsenos kaitumą galima nusakyti demokratijos „inauguracijos“ kintamojo pagalba, išskyrus 2014 m., kuomet stipriai išaugo rinkėjų elgsenos kaitumas PE šalyse. Kalbant konkrečiau, akivaizdžiai matoma, kad kol kas bent iš pirmųjų rinkėjų elgsenos kaitumo rezultatų VRE regione jis yra didžiausias lyginant su kitais dviem regionais. Taip pat yra įdomu tai, kad visu 1984-2009 m. rinkiminiu laikotarpiu rinkėjų elgsenos kaitumas buvo mažesnis PE nei VE regione, skirtingai nei buvo prognozuota hipotezėje. Tad galima sakyti, kad priklausymas regionui lemia rinkėjų elgsenos kaitumą ir leidžia padaryti išvadą: išėmus 2014 m. rinkėjų elgsenos kaitumą kaip išskirtį, priklausymas regionui leidžia prognozuoti rinkėjų elgsenos kaitumą- PE šalyse jis bus mažiausias, VE- vidutinis, VRE- didžiausias.

Taigi šie empiriniai atradimai rodo, kad atskiri šiame darbe apibrėžti nepriklausomi kintamieji daro jei ne absoliučią, tai santykinę įtaką priklausomam kintamajam, ką rodo prieš tai išvardinti atvejai. Įdomu ir tai, kad to paties nepriklausomo kintamojo įtaka tarp skirtingų atvejų taip pat pasireiškia nevienodai. Pavyzdžiui, BVP pokyčio kintamasis gerokai stipriau veikia rinkėjų elgsenos kaitumą Ispanijoje nei Nyderlanduose. Taip pat verta pastebėti, kad vieni nepriklausomi kintamieji stipriau veikia ilguoju laikotarpiu, o kitų įtaka stipriau pasireiškia trumpuoju. Pavyzdžiui, efektyvių partijų skaičiaus indeksas itin stipriai lemia rinkėjų elgsenos kaitumą Airijoje ilguoju 1984-2014 m. rinkiminiu laikotarpiu, kai nedarbo lygis stipriai paveikė rinkėjų elgsenos kaitumą Graikijoje visų pirma trumpuoju laikotarpiu, t.y. 2014 m. rinkimuose, nors pagal regresijos modelį rinkėjų elgsenos kaitumą galima prognozuoti visu 1984-2014 m. laikotarpiu remiantis. Taip pat svarbu paminėti, kad remiantis šiame tyrime išsikeltais nepriklausomais kintamaisiais tiek institucinė, tiek ekonominė, tiek ir demokratijos „inauguracijos“ kaip rinkimus į NP aiškinančios teorinės priegos dalinai veikia nagrinėjant ir rinkimus į EP.

Kalbant apie šio tyrimo teorinį indėlį ir pasiūlymus tolesnei eigai, būtų galima išskirti kelis aspektus. Pirma, kadangi buvo atrasta statistiškai reikšmingų atvejų, tai įdomu ir verta giliau panagrinėti juos. Ypatingai didelis dėmesys galėtų būti skirtas Airijos ir Ispanijos atvejams ir jų atskiroms studijoms, nes pagal regresinės analizės išvadas atitinkamai efektyvių partijų skaičiaus indeksas ir BVP pokytis daro itin didelę įtaką rinkėjų elgsenos kaitumui ilguoju visu 1984-2014 m. (o ne trumpuoju!) laikotarpiu. Antra, išvados apie demokratijos „inauguracijos“ kintamąjį šiame tyrime buvo atliktos remiantis aprašomąja lyginamąja analize dėl šiame tyrime apsibrėžto metodo ribotumo, dėl to šio nepriklausomo kintamojo įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui kitame darbe galėtų būti įvertinta pasitelkiant kitą metodinį įrankį. Juo labiau, kad demokratijos „inauguracijos“ teorinė prieiga yra pakankamai nauja ir itin reikšminga aiškinant rinkėjų elgsenos kaitumą nacionaliniuose rinkimuose. Galiausiai gausėjant tyrimams apie europinių klausimų svarbą ir jų įtaką nagrinėjant rinkimus į EP, taip pat ir vis labiau augant EP vaidmeniui ES kaip politinėje organizacijoje įdomu ir verta būtų rinkėjų elgsenos kaitumą EP rinkimuose panagrinėti remiantis europiniu kontekstu. Pavyzdžiui, kaip kintamieji galėtų būti įtraukti pasitikėjimas ar teigiamas EP (ES) vertinimas, taip pat Europos integracijos (pavyzdžiui, naujų sutarčių pagrindų) įtaka ar kitų rodiklių, susijusių su ES, įtaka rinkėjų elgsenos kaitumui rinkimuose į EP.

PRIEDAI

Priedas nr. 1⁶³

Lentelė 9. Rinkėjų elgsenos kaitumas EP rinkimuose 1984-2014 m. atskirose ES šalyse, proc.*

	1984	1989	1994	1999	2004	2009	2014
Belgija	17,44	12,53	11,88	12,63	12,88	13,25	16,31
Italija	5,46	11,76	46,13	21,18	13,69	13,68	32,42
Liuksemburgas	12,56	7,91	8,77	4,14	8,97	9,03	14,18
Nyderlandai	12,56	10,84	14,75	14,55	19,99	22,57	13,42
Prancūzija	10,64	21,04	13,94	22,68	17,08	28,09	24,17
Vokietija	6,63	8,75	9,91	10,49	13,34	8,76	14,68
Airija	10,90	21,00	16,20	12,70	11,50	11,70	20,40
Danija	11,68	12,20	27,68	13,80	18,63	20,65	15,10
Jungtinė Karalystė	10,25	19,35	18,50	20,95	16,75	10,65	23,08

⁶³*Vertikaliajoje ašyje- šalys, kuriose vyko EP rinkimai 1984-2014 m. laikotarpiu. Horizontalioje ašyje- rinkiminiai metai

** EP rinkimai Graikijoje vyko 1982 m.

*** EP rinkimai Ispanijoje ir Portugalijoje vyko 1987 m.

**** EP rinkimai Švedijoje vyko 1995 m., o Austrijoje ir Suomijoje- 1996 m.

***** EP rinkimai Rumunijoje ir Bulgarijoje vyko 2007 m.

Graikija	9,99**	7,32	4,51	10,44	13,17	11,89	47,07
Ispanija	-	10,54***	20,36	8,04	8,49	6,32	31,89
Portugalija	-	9,28***	7,98	10,07	6,88	17,16	20,01
Austrija	-	-	-	6,80****	19,55	13,11	16,64
Suomija	-	-	-	14,31****	7,32	11,78	10,07
Švedija	-	-	-	14,77****	15,99	20,52	16,97
Čekija	-	-	-	-	-	22,29	47,69
Estija	-	-	-	-	-	45,14	20,02
Kipras	-	-	-	-	-	15,52	15,17
Latvija	-	-	-	-	-	21,00	27,78
Lenkija	-	-	-	-	-	40,80	18,21
Lietuva	-	-	-	-	-	34,11	21,11
Malta	-	-	-	-	-	7,36	2,20
Slovakija	-	-	-	-	-	25,42	30,00
Slovėnija	-	-	-	-	-	19,81	36,51
Vengrija	-	-	-	-	-	26,80	9,43
Bulgarija	-	-	-	-	-	16,62*****	20,30
Rumunija	-	-	-	-	-	13,38*****	20,35

Priedas nr. 2⁶⁴

Lentelė 10. Efektyvių partijų skaičiaus indeksas EP rinkimuose 1984-2014 m. atskirose ES šalyse *

	1984	1989	1994	1999	2004	2009	2014
Belgija	8,33	8,43	10,35	10,63	8,45	10,74	11,76
Italija	4,11	4,65	6,00	7,94	6,00	4,61	4,03
Liuksemburgas	3,76	4,26	4,58	4,58	4,2	4,84	4,73
Nyderlandai	4,05	4,09	4,97	5,57	6,43	7,8	9,58
Prancūzija	3,93	5,58	7,34	8,56	6,66	6,52	5,41
Vokietija	2,77	3,37	3,64	2,94	3,74	4,56	4,48
Airija	3,63	5,39	4,73	4,06	4,68	5,21	5,47

⁶⁴*Vertikaloje ašyje- šalys, kuriose vyko EP rinkimai 1984-2014 m. laikotarpiu. Horizontalioje ašyje- rinkiminiai metai

** EP rinkimai Graikijoje vyko 1982 m.

*** EP rinkimai Ispanijoje ir Portugalijoje vyko 1987 m.

**** EP rinkimai Švedijoje vyko 1995 m., o Austrijoje ir Suomijoje- 1996 m.

***** EP rinkimai Rumunijoje ir Bulgarijoje vyko 2007 m.

Danija	6,52	6,49	6,7	7,5	5,6	6,98	5,98
Jungtinė Karalystė	3,23	3,25	3,3	4,34	4,06	6,19	5,16
Graikija	3,00**	3,19	3,78	3,93	3,19	3,93	6,74
Ispanija	-	4,55***	3,52	3,44	2,75	3,00	6,81
Portugalija	-	4,35***	3,72	3,33	3,13	4,97	4,99
Austrija	-	-	-	3,86****	3,87	4,86	5,03
Suomija	-	-	-	5,77****	5,55	6,45	6,83
Švedija	-	-	-	5,77****	6,6	7,05	7,47
Čekija	-	-	-	-	-	5,57	9,4
Estija	-	-	-	-	-	5,48	5,97
Kipras	-	-	-	-	-	3,63	4,25
Latvija	-	-	-	-	-	7,57	3,78
Lenkija	-	-	-	-	-	3,58	4,41
Lietuva	-	-	-	-	-	7,2	7,36
Malta	-	-	-	-	-	2,16	2,24
Slovakija	-	-	-	-	-	5,87	9,27
Slovėnija	-	-	-	-	-	6,14	7,9
Vengrija	-	-	-	-	-	2,68	3,17
Bulgarija	-	-	-	-	-	6,81*****	5,67
Rumunija	-	-	-	-	-	4,48*****	5,25

Priedas nr. 3⁶⁵

Lentelė 11. BVP augimo tempas lyginant priešrinkiminius metus su rinkiminiais 1984-2014 m. atskirose ES šalyse, proc.*

	1984	1989	1994	1999	2004	2009	2014
Belgija	2,5	3,5	3,2	3,6	3,6	-2,3	1,3
Italija	3,2	3,4	2,2	1,6	1,6	-5,5	-0,4
Liuksemburgas	6,2	9,8	3,8	8,4	4,4	-5,4	4,1
Nyderlandai	3,1	4,4	3,0	5,1	2,0	-3,8	1,0
Prancūzija	1,5	4,4	2,3	3,4	2,8	-2,9	0,2

⁶⁵ *Vertikaloje ašyje- šalys, kuriose vyko EP rinkimai 1984-2014 m. laikotarpiu. Horizontalioje ašyje- rinkiminiai metai

** EP rinkimai Graikijoje vyko 1982 m.

*** EP rinkimai Ispanijoje ir Portugalijoje vyko 1987 m.

**** EP rinkimai Švedijoje vyko 1995 m., o Austrijoje ir Suomijoje- 1996 m.

***** EP rinkimai Rumunijoje ir Bulgarijoje vyko 2007 m.

Vokietija	2,8	3,9	2,5	2,0	1,2	-5,6	1,6
Airija	4,4	5,8	3,6	10,8	4,4	-5,6	5,2
Danija	4,2	0,6	5,5	2,9	2,6	-5,1	1,1
Jungtinė Karalystė	2,3	2,5	4,0	3,1	2,5	-4,2	2,9
Graikija	2,0**	3,8	2,0	3,1	5,1	-4,3	0,7
Ispanija	-	4,8***	2,4	4,5	3,2	-3,6	1,4
Portugalija	-	6,4****	1,0	3,9	1,8	-3,0	0,9
Austrija	-	-	-	3,6*****	2,7	-3,8	0,4
Suomija	-	-	-	4,4*****	3,9	-8,3	-0,4
Švedija	-	-	-	4,5*****	4,3	-5,2	2,3
Čekija	-	-	-	-	-	-4,8	2,0
Estija	-	-	-	-	-	-14,7	2,9
Kipras	-	-	-	-	-	-2,0	-2,3
Latvija	-	-	-	-	-	-14,3	2,4
Lenkija	-	-	-	-	-	2,6	3,3
Lietuva	-	-	-	-	-	-14,8	3,0
Malta	-	-	-	-	-	-2,8	3,7
Slovakija	-	-	-	-	-	-5,5	2,5
Slovėnija	-	-	-	-	-	-7,8	3,0
Vengrija	-	-	-	-	-	-6,6	3,7
Bulgarija	-	-	-	-	-	-4,2*****	1,5
Rumunija	-	-	-	-	-	-7,1*****	2,8

Priedas nr. 12⁶⁶

Lentelė 12. Nedarbo lygis 1984-2014 m. atskirose ES šalyse, proc.*

	1984	1989	1994	1999	2004	2009	2014
Belgija	10,8	7,4	9,8	9,3	8,4	7,9	8,5
Italija	7,9	9,7	10,6	10,9	8,0	7,8	12,7
Liuksemburgas	3,0	1,8	3,2	2,4	5,0	5,1	6,0
Nyderlandai	8,1	5,7	6,2	3,5	5,1	3,7	7,4

⁶⁶ *Vertikalojoje ašyje- šalys, kuriose vyko EP rinkimai 1984-2014 m. laikotarpiu. Horizontalioje ašyje- rinkiminiai metai

** EP rinkimai Graikijoje vyko 1982 m.

*** EP rinkimai Ispanijoje ir Portugalijoje vyko 1987 m.

**** EP rinkimai Švedijoje vyko 1995 m., o Austrijoje ir Suomijoje- 1996 m.

***** EP rinkimai Rumunijoje ir Bulgarijoje vyko 2007 m.

Prancūzija	8,1	8,4	11,1	10,4	8,9	9,1	10,3
Vokietija	7,1	4,1	8,5	8,6	10,5	7,6	5,0
Airija	15,5	14,7	14,3	5,6	4,5	12,0	11,3
Danija	7,9	6,8	7,7	5,2	5,5	6,0	6,6
Jungtinė Karalystė	11,7	7,1	9,3	5,9	4,7	7,6	6,1
Graikija	7,9**	7,2	9,3	12,1	10,6	9,6	26,5
Ispanija	-	16,5****	22,0	13,6	11,0	17,9	24,5
Portugalija	-	6,0***	7,6	5,5	7,8	10,7	14,1
Austrija	-	-	-	4,2****	5,5	5,3	5,6
Suomija	-	-	-	10,2****	8,8	8,2	8,7
Švedija	-	-	-	6,7****	7,4	8,3	7,9
Čekija	-	-	-	-	-	6,7	6,1
Estija	-	-	-	-	-	13,5	7,4
Kipras	-	-	-	-	-	5,4	16,1
Latvija	-	-	-	-	-	17,5	10,8
Lenkija	-	-	-	-	-	8,1	9,0
Lietuva	-	-	-	-	-	13,8	10,7
Malta	-	-	-	-	-	6,9	5,8
Slovakija	-	-	-	-	-	12,1	13,2
Slovėnija	-	-	-	-	-	5,9	9,7
Vengrija	-	-	-	-	-	10,0	7,7
Bulgarija	-	-	-	-	-	6,8****	11,4
Rumunija	-	-	-	-	-	6,5****	6,8

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- 1) Alwin, DF. ir JA. Krosnick, „Aging, cohorts, and the stability of sociopolitical orientations over the life span.“ *American Journal of Sociology*, 97(1), 1991, 169–195.
- 2) Bartkowska, Monika ir Guido Tiemann, „The Impact of Economic Perceptions on Voting Behaviour in European Parliamentary Elections.“ *Journal of Common Market Studies*, 53(2), 2015, 201–217.
- 3) Bartolini, Stefano ir Peter Mair, *Identity, Competition and Electoral Availability: The Stabilisation of European Electorates, 1885–1985*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

- 4) Birch, Sarah, *Electoral Systems and Political Transformation in Post-Communist Europe*. New York: Palgrave Macmillan, 2003.
- 5) Birch, Sarah, „The effects of mixed electoral systems in Eastern Europe.“ Pranešimas konferencijoje „The annual conference of the University Association for Contemporary European Studies, Budapeštas, Vengrija, 2000 balandis.
- 6) Caramani, Daniele, “The Formation of European Electorate: Evidence from Electoral Volatility Measures, 1970s – 2000.” Working Papers, Mannheimer Zentrum fuer Europaeische Sozialforschung, 83, 2004, 1-37.
- 7) Carrubba, Cliff ir Richard J. Timpone, „Explaining Vote Switching across First- and Second-order Elections Evidence from Europe“. *Comparative Political Studies*, 38(3), 2005, 260-281.
- 8) Casal, Be'rtua F, „Party systems and cleavage structures revisited: A sociological explanation of party system institutionalization in East Central Europe.“ *Party Politics*, 20(1), 2014, 16–36.
- 9) Casal, Be'rtua F, „Post–communist politics: On the divergence (and/or convergence) of East and West.“ *Government and Opposition*, 48(3), 2013, 398–433.
- 10) Chiamonte, Alessandro ir Vincenzo Emanuele, „Party system volatility, regeneration and de-institutionalization in Western Europe (1945–2015).“ *Party Politics*, 1–13, 2015.
- 11) Clark, Nicholas, „The Federalist Perspective in Elections to the European Parliament.“ *Journal of Common Market Studies*, 53(3), 2015, 524-541.
- 12) Dalton, RJ, *The Apartisan American: Dealignment and Changing Electoral Politics*. Washington DC, USA: CQ Press, 2013.
- 13) Dalton, RJ. ir S. Weldon, „Public images of political parties: A necessary evil?“ *West European Politics* 28(5), 2005, 931–951.
- 14) Dassonneville, Ruth ir Marc Hooghe, „Mapping Electoral Volatility in Europe An analysis of trends in electoral volatility in European democracies since 1945.“ Pranešimas konferencijoje „1st European Conference on Comparative Electoral Research.“ Sofija, Bulgarija, 2011 gruodžio 1-3d.
- 15) Dassonneville, Ruth, „Questioning generational replacement: An age, period and cohort analysis of electoral volatility in the Netherlands, 1971–2010.“ *Electoral Studies* 32, 2013 37–47.
- 16) De Vreese, Ch ir HA Semetko, *Political Campaigning in Referendums: Framing the*
- 17) Drummond, AJ, „Electoral volatility and party decline in Western democracies: 1970–1995.“ *Political Studies*, 54(3), 2006, 628–647.
- 18) Epperly, Brad, „Institutions and Legacies: Electoral Volatility in the Postcommunist World.“ *Comparative Political Studies*, 44(7), 2011, 829-853.
- 19)
- 20) Feldman, Stanley, “Economic Self-Interest and Political Behavior.” *American Journal of Political Science*, 26(3), 1982, 446–66.

- 21) Ferrara, Federico ir J. Timo Weishaupt, „Get Your Act Together: Party Performance in European Parliament Election.“ *European Union Politics*, 5 , 283–306.
- 22) Fiorina, Morris P., *Retrospective Voting in American National Elections*. New Haven: Yale University Press, 1981.
- 23) Flickinger, Richard S. ir Donley T. Studlar, „One Europe, Many Electorates? Models of Turnout in European Parliament Elections After 2004.“ *Comparative Political Studies*, 40(4), 2007, 383-404
- 24) Gallagher, Michael, „ Michael Laver ir Peter Mair, *Representative Government in Modern Europe*. New York: McGraw-Hill, 2011.
- 25) Gomez, R., „All that you can(not) leave behind: Habituation and vote loyalty in the Netherlands.“ *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 23(2), 2013, 134–153.
- 26) Hix, Simon ir Michael Marsh, „Electoral Studies. Second-order effects plus pan-European political swings: An analysis of European Parliament elections across time.” *Electoral Studies*, 30(1), 2011, 4-15.
- 27) Hix, Simon ir Michael Marsh, „Punishment or Protest? Understanding European Parliament Elections.“ *The Journal of Politics*, 69 (2), 2007, 495-510.
- 28) Hobolt, SB, *Europe in Question. Referendums on European Integration*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- 29) Janilionis, Vytautas, „Daugialypės regresinės analizės taikymas socialiniuose tyrimuose.” Kaunas, 2013.
<http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/Janilionis_IV/jan_IV.html&course_file=jan_I_V_4.html> [žiūrėta 2014 05 03].
- 30) Katz, Richard S., „The dynamics of European party systems.“ *European Journal of Political Research* , 31, 1997, 83-97.
- 31) Koepke, Jason R. ir Nils Ringe, „The Second-order Election Model in an Enlarged Europe.“ *European Union Politics*, 7(3), 2006, 321-346.
- 32) Kramer, G. H., „Short-term fluctuations in US voting behavior, 1896-1964.“ *American Political Science Review*, 65, 1971, 131-143.
- 33) Laakso, Markku ir Rein Taagepera, „Effective” Number of Parties: A Measure with Application to Western Europe.“ *Comparative Political Studies*, 12, 1979, 3–27.
- 34) Lane, Jan-Erik ir Svante Ersson, „Party System Instability in Europe: Persistent Differences in Volatility between West and East?“ *Democratization*, 14(1), 2007, 92-110.
- 35) Lewis-Beck, M. S., *Economics and elections: The major Western democracies*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1998.

- 36) Lewis-Beck, Michael S., *Economics and Elections: The Major Western Democracies*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1998.
- 37) Lijphart, Arendt, Ronald Rogowski, ir Kenneth R. Weaver, „Separation of Powers and Cleavage Management.” Kn. Bert. A. Rockman ir Kenneth R. Weaver (sud.), *Do Institutions Matter? Government Capabilities in the United States and Abroad*. Washington: Brookings Institution, 1993.
- 38) Lipset, Seymour Martin ir Stein Rokkan, „Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction.“ Kn. Seymour Martin Lipset and Stein Rokkan (sud.), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: Free Press, 1967, 1-64.
- 39) Mainwaring, Scott ir Edurne Zoco, „Political Sequences and the Stabilization of Interparty Competition. Electoral Volatility in Old and New Democracies.“ *Party Politics*, 2007, 13(2), 155–178.
- 40) Mainwaring, Scott ir M. Torcal, „Party system institutionalization and party system theory after the third wave of democratization.“ Sud. R. S. Katz ir W. Crotty, *Handbook of Political Parties*. London: Sage, 2006, 204–227.
- 41) Mainwaring, Scott ir TR. Scully, *Building Democratic Institutions: Party Systems in Latin America*. Stanford: Stanford University Press, 1995.
- 42) Mair, Peter, „Electoral volatility and the Dutch party system: A comparative perspective.“ *Acta Politica*, 43, 2006, 235–253.
- 43) Marsh, Michael, „Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections.” *B.J.Pol.S.*, 28(1) 1998, 591-607.
- 44) Morlino, L., *Democracy between Consolidation and Crisis: Parties, Groups, and Citizens in Southern Europe*. Oxford: Oxford University Press, 1998.
- 45) Moser, Robert, „Electoral Systems and the Number of Parties in Post- Communist States.“ *World Politics* 51(3), 1999, 59–84.
- 46) Moser, Robert, *Unexpected Outcomes: Electoral Systems, Political Parties, and Representation in Russia*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2001.
- 47) North, D. C., *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- 48) Pacek, A. C., „Macroeconomic conditions and electoral politics in East Central Europe.“ *American Journal of Political Science*, 38, 1994, 723-744.
- 49) Pappalardo, Adriano, „Electoral Systems, Party Systems. Lijphart and Beyond.“ *Party Politics*, 13(6), 2007, 721–740.

- 50) Pedersen, Mogens N., „Changing Patterns of Electoral Volatility in European Party Systems: Explorations in Explanation.“ Kn. Hans Daalder ir Peter Mair (sud.), *Western European Party Systems: Continuity and Change*. London: Sage, 1983, 29–66.
- 51) Pedersen, Mogens N., „The dynamics of European party systems: Changing patterns of electoral Volatility.“ *European Journal of Political Research*, 7, 1979, 1-26.
- 52) Powell, Bingham G. ir Guy D. Whitten “A Cross-National Analysis of Economic Voting: Taking Account of the Political Context.” *American Journal of Political Science*, 37(2), 1993, 391–414.
- 53) Pridham, G., „Political actors, linkages and interactions: Democratic consolidation in southern Europe.“ *West European Politics*, 13(4), 1990, 103–117.
- 54) Przeworski, Adam, „Some Problems in the Study of the Transition to Democracy.“ Kn. Guillermo O’Donnell, Philippe Schmitter ir Laurence Whitehead (sud.), *Transitions from Authoritarian Rule: Prospects for Democracy*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1986, 47-63.
- 55) Reif, K. „Ten second-order national elections.” Kn. K. Reif (sud.), *Ten European elections*. Gower: Aldershot, 1985.
- 56) Reif, K. ir H. Schmitt, „Nine second-order national elections: A conceptual framework for the analysis of European election results.” *European Journal of Political Research*, 8(1), 1980, 3–45.
- 57) Remmer, Karen, „The Political Impact of Economic Crisis in Latin America in the 1980s.“ *American Political Science Review*, 85, 1991, 777–800.
- 58) Roberts, Kenneth M. ir Erik Wibbels, „Party Systems and Electoral Volatility in Latin America: A Test of Economic, Institutional, and Structural Explanations.“ *American Political Science Review*, 93(5), 1999, 75–90.
- 59) Robins, Joseph W. ir Lance Y. Hunter, „Impact of electoral volatility and party replacement on voter turnout levels.“ *Party Politics*, 18(6), 2011, 919-939.
- 60) Rose R. ir N. Munro, *Parties and Elections in New European Democracies*. Colchester: ECPR Press, 2005.
- 61) Sanchez, O., „Party non-systems: A conceptual innovation.“ *Party Politics* 15(4), 2005, 487–520.
- 62) Sartori, Giovanni, „The Influence of Electoral Systems: Faulty Laws or Faulty Method?’ Kn. Bernard Grofman and Arend Lijphart (sud.), *Electoral Laws and Their Political Consequences*. New York: Agathon, 1986, 43–68.
- 63) Soderlund, P., „Retrospective voting and electoral volatility: A Nordic perspective.“ *Scandinavian Political Studies* 31(2), 2008.

- 64) Stockemer, Daniel, „Citizens’ support for the European Union and participation in European Parliament elections.“ *European Union Politics*, 13(1), 2012, 26-46.
- 65) Tavits, Margit, „The development of stable party support: Electoral dynamics in post-communist Europe.“ *American Journal of Political Science*, 49(2), 2005, 283-298.
- 66) Tóka, Gabor ir Tania Gosselin, „Persistent Political Divides, Electoral Volatility and Citizen Involvement: The Freezing Hypothesis in the 2004 European Election.“ *West European Politics*, 33(3), 2009, 608-633.
- 67) Toka, Gabor, „Political parties and democratic consolidation in East Central Europe. Glasgow: Centre for the Study of Public Policy, University of Strathclyde, 1995.
- 68) Tucker, J. A., *Regional economic voting: Russia, Poland, Hungary, Slovakia, and the Czech Republic, 1990-1999*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2006.
- 69) Turska- Kawa, Agnieszka, „The Specificity of Electoral Volatility in European Parliament Elections.“ *Political Preferences*, 9, 2014, 181-191.
- 70) van der Eijk, Cees ir Marcel van Egmond, „Political effects of low turnout in national and European elections.“ *Electoral Studies*, 26 , 2007, 561-573.
- 71) Zelle, Carsten, „Social dealignment versus political frustration: Contrasting explanations of the floating vote in Germany.“ *European Journal of Political Research*, 27(2), 1995, 319-345.

SUMMARY

Analysis of Electoral Volatility of the Elections to European Parliament during the Period of 1984-2014

In this study author analyzes the relations between institutional, economic and democratic „inauguration“ factors and electoral volatility in EP elections among separate member states and the entire EU during the period of 1984-2014. The object of this study is the dependence of electoral volatility in EP elections from the institutional, economic and democratic „inauguration“ factors.

The main problem this study concentrates is the growing electoral volatility and lack of studies in academic literature about the link between institutional, economic and democratic „inauguration“ approaches (that are commonly known as the main approaches explaining electoral volatility in national elections) and EP elections, especially in long- term period. Although several academic studies about electoral volatility in EP elections shows that classic „second-order“ elections model towards EP elections fits well, but those authors compare EP and NP elections together and do not take EP elections as a separate case. Also they do not use any of classic electoral volatility approaches, so this study is a new one. On the basis of that the main goal of this

academic study was to find out whether it is possible to forecast electoral volatility in EP elections during the period of 1984-2014 in separate EU member states considering the classic institutional, economic and democratic „inauguration“ approaches.

Tasks of this study were: a) to structure the studies of academic researchers explaining the electoral volatility and factors that cause it; b) according to the academic literature to formulate a clear theoretical basis of this work, together determine the theoretical approaches explaining electoral volatility (institutional, economic and democratic „inauguration“) and formulate clear research hypotheses; c) using a quantitative method and regression models with the help of statistical analysis program (SPSS) assess a link between the independent (institutional, economic and democratic „inauguration“ theoretical approaches) and dependent (electoral volatility in EP elections during the period of 1984-2014) variables; a) to explain the (non)existence of this link.

Quantitative analysis and linear regression method showed some statistically significant cases. First of all, “effective“ number of parties (institutional variable), GDP growth and unemployment rate (economic variables) included together explained electoral volatility in Ireland. Secondly, “effective“ number of parties as a single variable showed significance in EP elections in 1984 including all the countries and in Greece separately during the period of 1984-2014. Thirdly, GDP growth explained electoral volatility in 1999 and 2009 including all the countries and in Netherlands and Spain separately during the period of 1984-2014. Fourthly, unemployment rate explained electoral volatility in 2004 and 2014 including all the countries and in Greece separately during the period of 1984-2014. Lastly, democratic „inauguration“ or the time when democracy consolidated in the political system variable seemed significant as well- predicting results and electoral volatility in EP elections lastly „inaugurated“ region- Middle and Eastern Europe- faces the highest electoral volatility, while surprisingly in South European region it is the lowest, although this region was „inaugurated“ later than Western Europe, which is in the middle.

This work showed that although those theoretical approaches explaining electoral volatility in national elections are not absolutely appropriate explaining electoral volatility in EP elections, but still there are cases where it proved significantly and we can draw some conclusions mentioned above. Being more precise and concrete, in some of those cases there is a very strong connection between separate independent variable and electoral volatility: a) „effective“ number of parties (institutional variable) is strongly significant in Ireland and Greece; b) GDP growth (economic variable) is strongly significant in Spain; c) unemployment rate is strongly significant in Greece; d) democratic „inauguration“ variable also explains the differences of electoral volatility in separate regions. Of course after doing a test analysis of how the separate factors are working explaining electoral volatility in EP elections, the next goal or step after this work is to take a separate studies of significant cases and to explain the relationship between variables in a deep manner by using

more qualitative than quantitative method of study. Alternatively, it would be useful to check whether „European matters“ approach works explaining electoral volatility in EP elections, including variables such as satisfaction of EP (EU) etc., since no work is done yet while the institutional role of EP EU-wide is growing.